

Particulier bewoonde kastelen en buitenplaatsen in Nederland

Een onderzoek naar woonmotieven van bewoners van kastelen en buitenplaatsen

Geertje de Lange

Wijk bij Duurstede, maart 2017

NKS Kenniscentrum voor kasteel en buitenplaats

Postbus 123
3960 BC Wijk bij Duurstede
T 0343 578 995
F 0343 591 403
E info@kastelen.nl
■ www.kastelen.nl
■ www.kastelenbeeldbank.nl

Series NKS-rapporten, deel 18.
Onder redactie van dr. F. Vogelzang.

Voor eerder verschenen delen van deze serie zie de laatste pagina van deze publicatie.

Voorpaginafoto: De Kemnade in Wijnbergen (GE). Bron: Wikipedia Commons.

Layout: Alphons te Beek (naar een ontwerp van Maaïke ten Have).

© Nederlandse Kastelenstichting, Wijk bij Duurstede, 2017.

Inhoudsopgave

Voorwoord	■	5
1 Inleiding	■	7
1.1 Doelstelling van het onderzoek	■	8
1.2 Relevantie van het onderzoek	■	8
1.3 Leeswijzer	■	9
2 Theoretisch kader	■	11
2.1 Kastelen en buitenplaatsen in Nederland	■	12
2.2 Herbestemming van kastelen en buitenplaatsen	■	12
2.3 Waarom moet erfgoed behouden worden?	■	13
2.4 Waardering van historische gebouwen	■	14
2.5 Woonmotieven in historisch gethematiseerde woonwijken	■	14
2.6 Woonmotieven van bewoners van kastelen en buitenplaatsen in Nederland rond 1900	■	15
2.7 Conclusie	■	16
2.8 Conceptueel model	■	16
3 inventarisatie - de methode	■	19
3.1 De inventarisatie	■	20
3.2 Operationalisering	■	20
3.3 Methode	■	21
3.4 Geografische spreiding	■	21
3.5 Verantwoording van de inventarisatie	■	21
3.6 Verantwoording van de geocoding	■	22
4 De inventarisatie	■	23
4.1 Kastelen en buitenplaatsen in Nederland	■	24
4.2 Ligging van bewoonde kastelen en buitenplaatsen	■	25
4.3 Woontypen	■	25
4.4 Ligging van de verschillende woontypen	■	25
4.5 Bewoonde en opnieuw bewoonde kastelen en buitenplaatsen	■	27
4.6 Conclusie	■	31
5 Kwalitatieve inhoudsanalyse - de methode	■	33
5.1 Terugblik	■	34
5.2 Kwalitatieve inhoudsanalyse	■	34
5.3 Methode	■	34
5.4 Operationalisering	■	35
5.5 Verantwoording	■	38

6 Resultaten tekstanalyse	■	39
6.1 Tekstanalyse 1 - Havezate Voorstonden	■	40
6.2 Tekstanalyse 2 - De Kemnade	■	42
6.3 Tekstanalyse 3 - Havezate Schoonheten	■	44
6.4 Tekst analyse 4 - Kasteel Keppel	■	46
6.5 Tekstanalyse 5 - Huis Molecaten	■	47
6.6 Inzichten van de tekstanalyse	■	48
7 Casestudies - de methode	■	51
7.1 Casestudies	■	52
7.2 De cases	■	52
7.3 Methode	■	53
8 Resultaten van de casestudies	■	55
8.1 Casestudie 1 - Particulier bewoond kasteel in Limburg	■	56
8.2 Casestudie 2 - Buitenplaats in Utrecht die verdeeld is in meerdere wooneenheden	■	58
8.3 Casestudie 3 - Deels bewoonde buitenplaats in Gelderland	■	60
8.4 Casestudie 4 - Opnieuw bewoonde buitenplaats in Utrecht	■	61
8.5 Conclusie	■	64
9 Conclusie	■	67
9.1 Centrale vraag	■	68
9.2 Inventarisatie	■	68
9.3 Woonmotieven	■	69
9.4 Andere bevindingen	■	70
9.5 Antwoord op de centrale vraag	■	70
9.6 Bredere maatschappelijke relevantie	■	70
9.7 Aanbeveling voor vervolgonderzoek	■	71
9.8 Reflectie op proces en uitkomsten	■	71
Bronnen en Bijlagen	■	73
Bronnen - Literatuurlijst	■	74
Bijlage 1A - Inventarisatie: Lijst met bewoonde buitenplaatsen november 2016	■	76
Bijlage 1B - Inventarisatie: Lijst met bewoonde kastelen november 2016	■	91
Bijlage 2 - Tabellen	■	100
Bijlage 3 - Tekstanalyseschema	■	104
Bijlage 4 - Ingevuld tekstanalyseschema	■	107
Bijlage 5 - Vragenlijst	■	111

Voorwoord

Voorafgaand aan het onderzoek wil ik graag een aantal personen bedanken voor hun hulp en medewerking. Ten eerste wil ik de respondenten die meegewerkt hebben met het onderzoek, bedanken voor hun gastvrijheid en openheid tijdens de interviews. Hierdoor heb ik een aantal bijzondere gebouwen op zeer unieke plekken in Nederland mogen bezoeken. Ten tweede wil ik de medewerkers en vrijwilligers van het Nederlands Kenniscentrum voor Kasteel en Buitenplaats (NKS) bedanken voor het meedenken in mijn onderzoek en het openstellen van hun bibliotheek. Ik heb veel gebruik gemaakt van de boeken. Tot slot wil ik Mirco Hogetoorn bedanken voor zijn hulp bij het maken van de geografische kaarten.

Geertje de Lange

Wijk bij Duurstede, maart 2017

1

Inleiding

*Kasteel Chaloen in
Oud-Valkenburg (LI).
Foto Tom Bauer.*

De afgelopen jaren heeft de NKS Kenniscentrum voor kasteel en buitenplaats, hierna NKS, een reeks onderzoeken laten doen naar de herbestemming van kastelen en buitenplaatsen in Nederland. Zo is bijvoorbeeld de herbestemming van Limburgse kastelen als hotel-restaurant onderzocht en de herbestemming van kastelen en buitenplaatsen als gemeentehuis. Herbestemming is van belang voor het behoud van erfgoed. Ashworth en Kuipers (2004) spreken van 'het hedendaags gebruikmaken van het verleden'. Door erfgoed opnieuw een functie te geven, blijft het ook voor de huidige generatie betekenisvol. Van der Laarse (2005) ziet echter deze continue verandering van erfgoed als een bedreiging van de authenticiteit van het object omdat herbestemming vaak gepaard gaat met (soms grote) aanpassingen. Daarnaast verliest het object zijn oorspronkelijke betekenis. Vanuit de NKS is er veel aandacht naar herbestemming van kastelen en buitenplaatsen uitgegaan en is er inmiddels heel wat informatie over verzameld.

Daarnaast blijkt bijna de helft van de nog bestaande kastelen en buitenplaatsen in Nederland geen alternatieve functie te hebben gekregen. Zij hebben hun (min of meer) oorspronkelijke woonfunctie behouden of weer teruggekregen. Over hoeveel particulier bewoonde kastelen en buitenplaatsen het gaat, hoeveel altijd een woonfunctie hebben gehad, waar die zich bevinden en hoe die bewoond worden, is nog weinig bekend. Daarnaast is er ook weinig bekend over de motieven van bewoners om op een kasteel of buitenplaats te wonen. In hoeverre speelt het behoud van erfgoed een rol in de keuze om op een kasteel of buitenplaats te wonen?

1.1 Doelstelling van het onderzoek

De doelstelling van dit onderzoek is een inventarisatie van particulier bewoonde kastelen en buitenplaatsen in Nederland en het achterhalen van de motieven van de bewoners om op een kasteel of buitenplaats te wonen. Daarnaast wordt onderzocht in hoeverre behoud van erfgoed een rol speelt in de keuze om op een kasteel of buitenplaats te wonen. De centrale vraag van het onderzoek is als volgt:

- *Waarom kiest men ervoor om op een kasteel of buitenplaats te wonen en in hoeverre speelt behoud van cultureel erfgoed hierbij een rol?*

Om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden, worden de volgende deelvragen gesteld:

1. *Inventarisatie: hoeveel kastelen en buitenplaatsen worden er momenteel bewoond in Nederland? Hoe is de ruimtelijke spreiding? Hebben ze altijd een woonfunctie gehad? Van welke soort bewoning is sprake?*
2. *Wat zijn de motieven van de bewoners om op een kasteel of buitenplaats te wonen?*
3. *In hoeverre speelt behoud van/liefde voor cultureel erfgoed een rol in de keuze om op een kasteel of buitenplaats te wonen?*

1.2 Relevantie van het onderzoek

Wetenschappelijke relevantie

Wetenschappelijk relevant is een systematische overzicht van de verschillende typen particulier bewoonde kastelen en buitenplaatsen en hun ligging. Daarnaast wordt onderzocht welke woonmotieven een rol spelen in de keuze om op een kasteel of buitenplaats te wonen. Dit gebeurt met een focus op de huidige situatie, wat afwijkt van eerder onderzoek, waarin particulier bewoonde kastelen en buitenplaatsen vanuit een historisch perspectief besproken worden. Dit onderzoek draagt bij aan het verkrijgen van een recent beeld van particulier bewoonde kastelen en buitenplaatsen en woonmotieven die een rol spelen in de keuze om op een kasteel of buitenplaats te wonen.

Maatschappelijke relevantie

Van particuliere bewoning van kastelen en buitenplaatsen wordt vaak beweerd dat het de beste manier is voor instandhouding van de monumenten. Dit onderzoek wil een eerste aanzet geven om deze bewering te kunnen falsificeren of onderbouwen. Daarnaast is het weergeven van een recent beeld van particulier bewoonde kastelen en buitenplaatsen en woonmotieven van bewoners maatschappelijk relevant, omdat particuliere bewoning van kastelen en buitenplaatsen veranderingen ondervindt in de moderne tijd. Om deze veranderingen te begeleiden

en behoud te waarborgen, is het belangrijk om te achterhalen wat de huidige redenen zijn van bewoners om op een kasteel of buitenplaats te wonen, of dit juist niet te doen. Daarnaast kan het achterhalen van woonmotieven van bewoners van kastelen en buitenplaatsen een belangrijke bijdrage leveren aan inzicht in de waardering van cultureel erfgoed en in bredere betekenis van erfgoed in de samenleving. Waarom kiest men ervoor om op een kasteel of buitenplaats te wonen?

Geografische relevantie

Tot slot draagt dit onderzoek bij aan de geografie door de ruimtelijke spreiding van particulier bewoonde kastelen en buitenplaatsen en de verschillende woonvormen in kaart te brengen. Er wordt ook in kaart gebracht hoeveel kastelen en buitenplaatsen altijd een woonfunctie gehad hebben en hoeveel tijdelijk herbestemd zijn geweest. Tot nu toe is hier nog geen beeld van gemaakt, terwijl de behoefte van de NKS hieraan steeds groter wordt.

*Kasteel Keppel te
Laag-Keppel (GE).
Foto Jan Voets, 2006.*

1.3 Leeswijzer

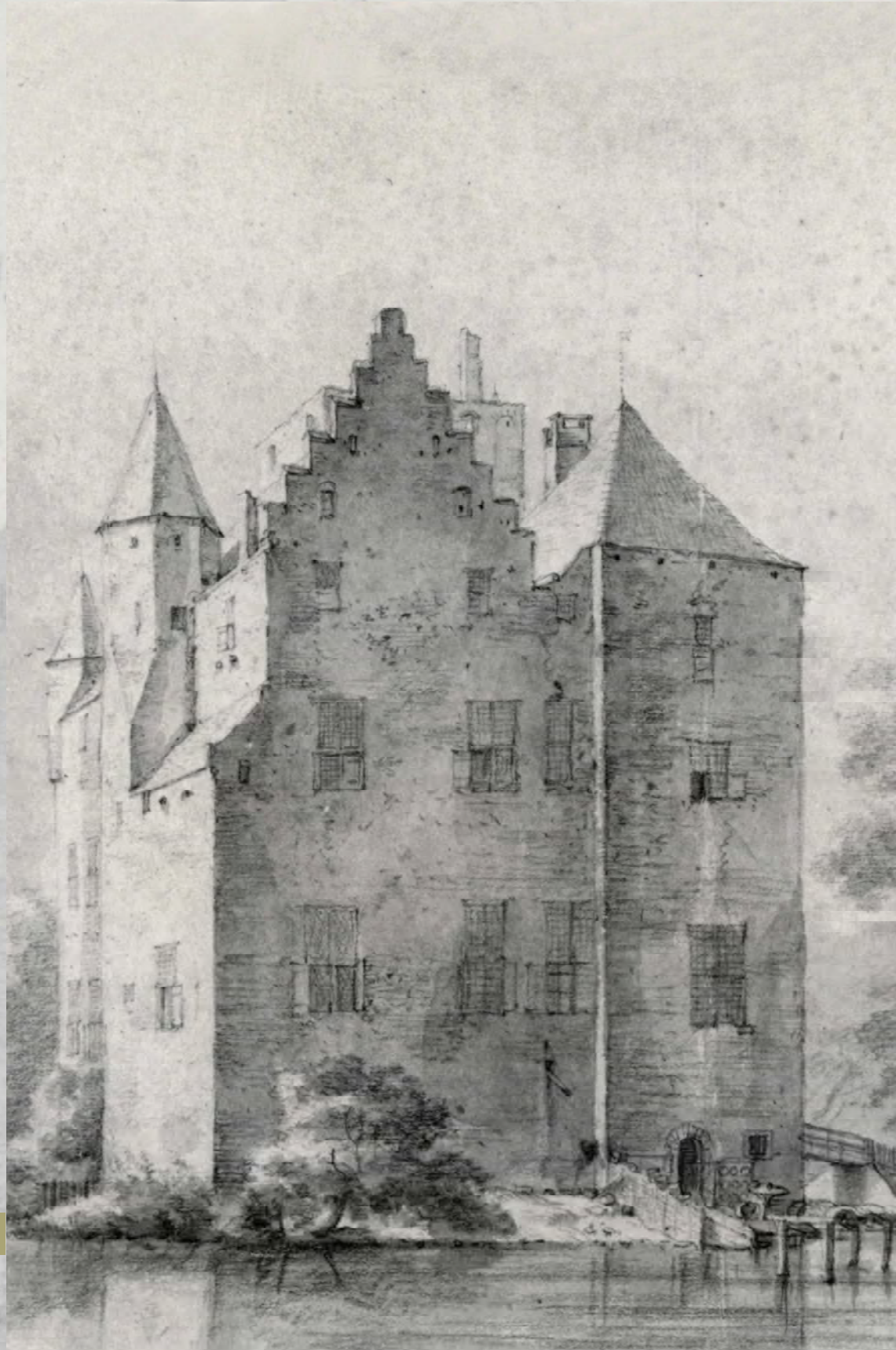
Het onderzoek is uitgevoerd in drie stappen. Deze stappen zijn noodzakelijk voor de beantwoording van de deelvragen en hoofdvraag. Elke stap kent zijn eigen passende onderzoeksmethode. Het gaat hierbij om een inventarisatie, een kwalitatieve inhoudsanalyse en casestudies. Deze stappen worden na elkaar uitgevoerd en voeren zo tot de beantwoording van de deelvragen en hoofdvraag.

Het tweede hoofdstuk bestaat uit een theoretische inkadering met wetenschappelijk relevante literatuur omtrent kastelen en buitenplaatsen en cultureel erfgoed. Hierbij zullen begrippen en concepten die voor dit onderzoek belangrijk zijn, behandeld worden. In het derde hoofdstuk zal de eerste stap van het onderzoek uitgelegd worden: de inventarisatie. Het hoofdstuk bespreekt de methode en de operationalisering die toegepast wordt bij het uitvoeren van de inventarisatie. Op basis daarvan worden de resultaten van de inventarisatie in het vierde hoofdstuk besproken. Het vijfde hoofdstuk bestaat uit de tweede stap van het onderzoek: de kwalitatieve inhoudsanalyse. In dit hoofdstuk wordt de methode uitgelegd en worden belangrijke begrippen geoperationaliseerd. In hoofdstuk zes worden de resultaten van de tekstanalyse besproken. Hoofdstuk zeven gaat in op de casestudies. In dit hoofdstuk wordt de methode van de casestudies en de selectie van de cases uitgelegd. In hoofdstuk acht worden vervolgens de resultaten van de casestudies geanalyseerd en besproken. Hoofdstuk negen bevat tot slot de conclusie van het onderzoek en een reflectie op het onderzoeksproces. Aan het eind van het onderzoek bevindt zich een literatuurlijst en een lijst met bijlagen.

2

Theoretisch kader

Kasteel Den Ham te
Vleuten (UT).
Tekening van Roelant
Roghman, 1646-47.

Dit hoofdstuk bestaat uit een literatuurverkenning omtrent kastelen en buitenplaatsen in Nederland en erfgoed in het algemeen. De literatuurverkenning begint met het schetsen van een algemeen beeld van kastelen en buitenplaatsen in Nederland en hun oorspronkelijke functie. Vervolgens wordt er ingegaan op de herbestemming van kastelen en buitenplaatsen en de kritiek op herbestemming. Daarna wordt het belang van behoud van erfgoed behandeld en de waardering van historische gebouwen in het algemeen. Tot slot wordt er een beeld gegeven van de motieven om in een kasteel of buitenplaats te wonen rond 1900. De literatuurverkenning eindigt met een conclusie waarbij relevante factoren, die mee kunnen spelen in de keuze om in een kasteel of buitenplaats te wonen, kort worden samengevat.

2.1 Kastelen en buitenplaatsen in Nederland

Een kasteel wordt omschreven als een ‘middeleeuws bouwwerk dat de functies verdedigbaarheid en bewoonbaarheid in zich combineert’ (Janssen e.a., 1996, p.9). De oudste kastelen in Nederland dateren van ongeveer het jaar 1000. Dit zijn de zogenoemde ‘ringwalburgen’. Zij hadden vooral een verdedigende functie en zijn gebouwd door het centrale gezag. Ze dienden als een soort vluchtkamp voor omwonenden in onrustige tijden (Janssen e.a., 1996, p. 18). Vanaf ongeveer 1100 werden er kastelen gebouwd die zowel een verdedigende functie als woonfunctie hadden. Deze zijn gebouwd door landsheren en de hoge en lage adel (Janssen e.a., 1996, p. 18). Aanvankelijk was de militaire en verdedigende functie het dominantst. De landsheren lieten een kasteel bouwen in het centrum van hun machtsgebied om hun gezag uit te oefenen. Daarnaast diende het kasteel ook als statussymbool van de landsheer en de adel. Dit probeerden zij vooral in de architectuur van het gebouw naar voren te brengen (Janssen e.a., 1996, p. 44). Toen rond 1200 het gebruik van bakstenen populair werd, werd het makkelijker en goedkoper om een groter kasteel te bouwen. Hierdoor was er meer ruimte om zowel een militaire als een woonfunctie aan het gebouw te geven (Janssen e.a., 1996, p. 45). Rond 1500 raakte de militaire functie van het kasteel steeds meer op de achtergrond, een enkele uitzondering daargelaten. De stenen muren van het kasteel waren niet opgewassen tegen nieuwe wapens zoals kanonnen. Hierdoor kwam de woonfunctie van het kasteel centraal te staan. Veel kastelen werden verbouwd tot landhuizen en aangepast ter bevordering van het wooncomfort. Tot op de dag van vandaag wordt het kasteel nog steeds gezien als een bouwwerk dat macht en status uitstraalt: ‘Men ziet dat ondanks alle veranderingen bij veel van deze nieuwe of vernieuwde gebouwen [kastelen] oude elementen als torens en poortgebouwen behouden bleven of zelfs toegevoegd werden, niet ter verdediging maar als statusverhogend onderdeel’ (Janssen e.a., 1996, p.13).

Tussen 1600 en 1920 zijn er in Nederland duizenden buitenplaatsen gebouwd. De buitenplaatsen werden gebouwd door rijke stedelingen die de stad wilden ontvluchten en hun zomermaanden in een groene omgeving door wilden brengen (Dessing & Holwerda, 2012, p. 5). Een buitenplaats bestond uit een huis, bijgebouwen en een omliggende tuin, park of bos. Samen vormt het een harmonieus geheel. (Dessing & Holwerda, 2012, p. 5). Buitenplaatsen werden aanvankelijk niet permanent bewoond. De eigenaren waren vaak gebonden aan de stad vanwege hun werkzaamheden. Daarnaast was verblijf in de wintermaanden er te koud vanwege de bouwconstructie van het huis. Dit bestond vaak uit eensteensmuren (Aalbers e.a., 2008, p. 123). Een buitenplaats had van oorsprong een agrarisch karakter, met een boerderij, moestuinen en boomgaarden. Later zijn de buitenplaatsen uitgegroeid tot landhuizen en werd de omliggende grond omgevormd tot een tuin met fonteinen, beelden en theekoepels (Aalbers e.a., 2008, p. 124). Door de aanleg van nieuwe wegen in buitengebieden en door de relatief hoge kosten van tijdelijke bewoning van buitenplaatsen raakten in de negentiende eeuw steeds meer buitenplaatsen permanent bewoond. Van de vele buitenplaatsen die tussen 1600 en 1920 zijn gebouwd, zijn er nu nog ongeveer 550 bewaard gebleven die voldoen aan de definitie van een historische buitenplaats volgens Dessing en Holwerda (2012). Hiervan zijn er volgens hen nog 300 in particulier bezit.

2.2 Herbestemming van kastelen en buitenplaatsen

Het Belvederebeleid

Veel kastelen en buitenplaatsen in Nederland zijn behouden gebleven. Dit is deels te danken aan initiatieven van particulieren, die het belang van behoud van de gebouwen inzagen. Daarnaast is dit te danken aan overheidsbe-

leid zoals het Belvederebeleid, dat een grote rol heeft gespeeld in het behoud van erfgoed. Dit beleid is in 1999 geïnitieerd door het Rijk met als doel erfgoed en cultuurhistorie op te nemen in ruimtelijke plannen. Het beleid richtte zich vooral op de toekomst van cultureel en landschappelijk erfgoed door middel van herbestemming van historische objecten. De slogan was ‘Behoud door ontwikkeling’ (Janssen e.a., 2014). Het traditionele erfgoedmanagement hield zich met name bezig met behoud door het te beschermen tegen schade door de mens en natuur (Ashworth & Kuipers, 2004). Deze vorm van bescherming ging echter ten koste van de economische, sociale en toeristische potentiële waarde van het erfgoed. De erfgoedsector die aanvankelijk werd gezien als ‘culture of loss’ werd vanuit de Belvederebril gezien als een ‘culture of profit’ (Janssen e.a., 2014). Het Belvederebeleid heeft ertoe geleid dat veel erfgoed in Nederland herbestemd is zodat het zowel voor de huidige als toekomstige generaties betekenisvol is. Ashworth en Kuipers (2004) spreken van ‘het hedendaags gebruikmaken van het verleden’. In Nederland hebben kastelen en buitenplaatsen verschillende nieuwe functies gekregen, bijvoorbeeld als kantoor en bedrijfsruimte, hotel-restaurant, educatieve instelling, gemeentehuis, museum, verzorgingshuis, GGZ en expositieruimte.

Kritiek op herbestemming

Met het motto ‘Behoud door ontwikkeling’ lijkt de authenticiteit van het erfgoed naar de achtergrond te verdwijnen. Aanvankelijk werden onder dat begrip die eigenschappen beschouwd, ‘die sinds de oorsprong van objecten ongevoelig waren gebleken voor de veranderende functie en tijdsgeest’ (Kolen & Bazelmans, 2004, p. 22). Het begrip authenticiteit kreeg echter een nieuwe betekenis: ‘Het authentieke object is het overgeleverde object in zijn veranderende vorm en betekenis’ (Kolen & Bazelmans, 2004, p. 24). Hier staat niet zo zeer de historische authenticiteit van het object centraal, maar de authenticiteitsbeleving van het object, de suggestie dat het erfgoed nog volledig authentiek is. De authenticiteit van objecten is belangrijk voor de historische beleving van het verleden en de beleving van locaties. Daarnaast zijn authentieke objecten historisch gezien zeer waardevol. Volgens Van der Laarse (2005) bedreigt herbestemming van objecten de authenticiteit van erfgoed omdat het object continu in verandering is. Herbestemming leidt namelijk tot verandering van vorm en functie van het object. Het herbestemmen van een kasteel tot hotel-restaurant bijvoorbeeld gaat gepaard met aanpassingen aan het gebouw, renovaties en moderne toevoegingen. Herbestemming zou ook kunnen leiden tot het veranderen van de betekenis van het erfgoed. Omdat kastelen en buitenplaatsen van oorsprong een woonfunctie hebben, zou herbestemming van deze gebouwen kunnen leiden tot aantasting van de authenticiteit van de gebouwen. Particuliere bewoning van een kasteel of buitenplaats is vanuit die visie de beste manier om deze gebouwen in stand te houden. De Vereniging van Particuliere Historische Buitenplaatsen (VPHB) benadrukt daarom de rol van de particuliere eigenaar in de instandhouding van historische buitenplaatsen (VPHB, 2015).

2.3 Waarom moet erfgoed behouden worden?

Het belang van behoud

Kastelen en buitenplaatsen zijn een belangrijk onderdeel van het Nederlandse cultureel erfgoed. Aplin (2002) omschrijft erfgoed als ‘een geschenk aan toekomstige generaties, waar de samenleving baat bij heeft’. Een vergelijkbare definitie van erfgoed is die van The New South Wales Heritage Office (NSW). Zij omschrijft erfgoed als ‘objecten die niet hernieuwbaar zijn en die langzaam schaars worden en daarom voorzichtig behandeld moeten worden omdat ze huidige en toekomstige generaties inspireren’ (Aplin, 2002, p. 14). Beide definities impliceren het belang van het behoud van erfgoed. Ten eerste is erfgoed onvervangbaar en ten tweede is het waardevol voor de huidige en toekomstige generaties. Het gaat hierbij om de herinneringswaarde en actuele waarde van objecten. Onder de herinneringswaarde valt bijvoorbeeld de ouderdomswaarde en historische waarde van het object. Onder de actuele waarde valt onder andere de gebruikswaarde en de esthetische waarde van het object (Halberstma & Kuipers, 2014). Volgens Page (1994) is erfgoed waardevol omdat het economisch, politiek, sociaal en wetenschappelijk van betekenis is voor de huidige en toekomstige generaties. Economische gezien speelt erfgoed een belangrijke rol in de toeristensector en recreatieve sector. Daarnaast kan erfgoed gebruikt worden in regio-marketing om bijvoorbeeld ondernemers naar de regio te trekken. Politiek gezien kan erfgoed gebruikt worden als een nationaal symbool waarmee men zich kan identificeren met de staat. Erfgoed geeft vorm aan een nationale identiteit. De sociale betekenis van erfgoed heeft betrekking op het gemeenschapsgevoel dat door de cultu-

rele waarden en *sense of place* (de betekenis die aan een gebied gegeven wordt) bepaald wordt. Tot slot is erfgoed wetenschappelijk betekenisvol. Historische objecten en archeologische overblijfselen bevatten veel informatie over het verleden (Page, 1994). Het is dus van belang om erfgoed zo goed mogelijk in stand te houden.

Lieu de mémoire

Het idee dat erfgoed behouden moet worden hangt nauw samen met angst voor verlies ervan, immers erfgoed is onvervangbaar. Van der Laarse (2005) spreekt van alarmisme. De mens wordt gealarmeerd door dreigingen van buitenaf die erfgoed zouden kunnen beschadigen, bijvoorbeeld natuurrampen of het openstellen van erfgoed als een bezienswaardigheid. Het besef dat erfgoed behouden moet worden en waardevol is, is ontstaan door alarmisme over de uniformering van onze ruimte en cultuur (Kolen & Bazelmans, 2004, p. 11). Deze uniformering begon tijdens de wederopbouw na de Tweede Wereldoorlog waarbij gestandaardiseerde woningen snel en goedkoop gebouwd moesten worden. Daarnaast zorgt de huidige globalisering voor het verdwijnen van karakteristieke en regionale kenmerken in het landschap. Er is daarom steeds meer behoefte aan een *lieu de mémoire*. Een eigen plek en identiteit (Kolen & Bazelmans, 2004, p. 12), een plek die herinneringen oproept en waarmee men zich kan identificeren.

Lowenthal (1985) associeert erfgoed ook met herinneringen en identiteit. Volgens hem is erfgoed verbonden aan het verleden en een gevoel van nostalgie. Volgens hem kan het verleden en het daarbij horende erfgoed een gevoel van herkenningen en vertrouwdheid oproepen. Erfgoed is namelijk verbonden aan een plek en een tijd en kan op die manier onderdeel uitmaken van iemands identiteitsvorming. Daarnaast kan het verleden ook een gevoel van *escape* oproepen. Het idee dat men terug in de tijd gaat en het dagelijks leven ontvlucht. *Escape* kan in verband gebracht worden met de termen *Sehnsucht und Weltschmerz* die het leitmotiv van de Duitse Romantiek waren. Het draait hierbij om het verlangen naar het verleden, dat werd geromantiseerd en geassocieerd met avontuur. Het verleden kan volgens Lowenthal (1985) ook een gevoel van *guidance* opwekken waarbij men zich door het verleden laat inspireren. Dit is bijvoorbeeld terug te zien in de stedenbouw waarbij nieuwe gebouwen in oude stijl gebouwd worden, zodat ze een harmonisch stadsbeeld vormen met de bestaande architectuur (Denslagen, 2005).

2.4 Waardering van historische gebouwen

Coeterier (2002) heeft een onderzoek gedaan naar de waardering van historische gebouwen in Nederland. Volgens hem worden historische gebouwen om vier redenen gewaardeerd. Ten eerste speelt de vorm van het gebouw een rol. Hierbij wordt gekeken naar de esthetische waarde van het gebouw en in hoeverre er sprake is van goed vakmanschap en speciale bouwtechnieken. Ook valt hieronder de vraag, in hoeverre het gebouw compleet is en enig is in zijn soort. Zo kan bij een buitenplaats gekeken worden in hoeverre het hoofdhuis, de bijgebouwen en de omliggende tuin, park of bos samen een harmonieus geheel vormen, dat niet verstoord wordt door bijvoorbeeld nieuwbouw. Zo blijkt een compleet kasteel met een slotgracht en kantelen hoger gewaardeerd te worden dan een kasteel waarbij deze elementen ontbreken (Coeterier, 2002). Wat als tweede van invloed is op de waardering van een historisch gebouw, is de informatie over het object. Een achtergrondverhaal van het gebouw en informatie over de identiteit van het gebouw maken een gebouw interessanter en betekenisvol. Hierdoor wordt de waardering van het gebouw verhoogd. Als derde criteria voor de waardering van historische gebouwen geldt het gebruik en de functie van het gebouw. Daarbij is het van belang dat de functie van het gebouw past bij de vorm van het gebouw zodat de identiteit van het gebouw behouden blijft. Daarnaast is de mate van onderhoud belangrijk. Tot slot spelen emotionele banden met het gebouw en de mate van herkenning en vertrouwdheid een rol in de waardering van het gebouw. Zo hebben de bewoners van het gebouw een andere emotionele band met het gebouw dan niet-bewoners (Coeterier, 2002).

2.5 Woonmotieven in historisch gethematiseerde woonwijken

De waardering voor historische gebouwen ziet men terug in de moderne nieuwbouw. Sinds 1980 is *history* een van de drie architectonische thema's in de bouw van suburbane woonwijken in Nederland (Lrzing, 2006). De andere thema's zijn *water* en *woods*. In deze wijken wordt een fictieve geschiedenis geconstrueerd. Het meest

bekende voorbeeld is de suburbane wijk Brandenvoort in Helmond. Het pseudo-middeleeuwse centrum van de wijk is omringd door een stadmuur. De suburbane wijk Haverleij bij Den Bosch is ook geïnspireerd op een fictief middeleeuws verleden. De bewoners wonen er in 'kastelen' omringd door een slotgracht. De historische architectuur is een poging tot de *branding* van de wijk. De architect probeert in deze wijken een *sense of place* te creëren. Dit wordt geprobeerd door met het historische uiterlijk de wijk een identiteit te geven en aantrekkelijk te maken voor bewoners. Men is namelijk niet meer op zoek naar alleen een paar vierkante meter woonoppervlakte, maar naar een expressief huis in een herkenbaar woonmilieu (Lrzing, 2006). Het historische uiterlijk van een huis en de locatie zijn belangrijke factoren bij de woningkeuze.

Volgens Meier en Karsten (2012) ontleent men zijn identiteit aan zijn huis en woonplek. Het historische uiterlijk van de wijk kan de bewoners het gevoel geven dat ze tot een bepaalde klasse horen en deel uitmaken van een bepaalde gemeenschap. Men kan zich met een huis en woonplek onderscheiden van anderen. De architectuur en de esthetische kenmerken van een plek worden dan geassocieerd met de bewoners. Volgens Bourdieu (zoals aangehaald door Meier & Karsten, 2012, p. 520) onderscheidt men zich vooral door gevoel voor smaak. Volgens hem drukt de smaak van iemands huis en woonplek ook iemands culturele kapitaal, familieachtergrond en status uit.

2.6 Woonmotieven van bewoners van kastelen en buitenplaatsen in Nederland rond 1900

Zoals al eerder besproken is, hebben kastelen en buitenplaatsen van oudsher (ook) een woonfunctie. Met name buitenplaatsen zijn gebouwd als een tijdelijke 'vakantiewoning' in een groene omgeving. Het leven op een buitenplaats draaide vooral om plezier en genieten in het groen. Aalbers, Cleverens en Harenberg (2008, p. 65) schreven over het leven op Rhederoord:

'Huize Rhederoord, prachtig gelegen in een bosrijke omgeving, werd een graag bezocht oord voor vrienden van het echtpaar en van hun kinderen. De vele vrienden van vroeger met hun echtgenoten kwamen er vaak (...) [De eigenaar] zei steeds: breng vooral jullie vrienden mee naar huis. [...] Iemand die daar veel kwam zei: Men komt graag hier. Men weet dat hier normen bestaan, waaraan men zich houden moet en men eerbiedigt en waardeert ze.'

Wonen in een groene omgeving is een belangrijke meerwaarde aan het leven op een kasteel of buitenplaats. Amelia (Amée) Jacqueline Julie Brantsen, was de laatste generatie Brantsen en Wielbergen die op de buitenplaats Rhederhof woonde. Zij heeft hier tussen 1925 en 1951 gewoond en was een echt natuurmens. Aalbers, Cleverens en Harenberg (2008, p. 85-86) schreven:

'Rhederhof had een prachtige tuin, een grote ommuurde moestuin en een boomgaard, Amée hield van heel lekker fruit, fruitsappen en – dranken veelal gebaseerd op negentiende-eeuwse rassen en volgens gewoonten en tradities uit die eeuw gereed gemaakt (...) Zij beschikte over een goede tuinman (...) Verder was zij gek op (wilde) paddestoelen. Vooral op paddestoelen die zij nog niet eerder gegeten had. Zij had heel veel honden die in het park los rond liepen (...) Uit behouden gebleven brieven komt zij naar voren als een echt gevoels- en natuurmens'.

De Adel, aflevering 4 (2013) van de Hokjesman.

Veel kastelen en buitenplaatsen zijn al generaties lang in het bezit van een familie. Het kasteel Amstenrade in Zuid-Limburg is hier een voorbeeld van. In dit kasteel woont de gravin Leila van Lidth de Marchant et d'Ansembourg. Zij heeft haar internationale carrière als diplomaat verruild voor de rol als kasteeldame in het familieslot. Hiermee vervulde ze de wens van haar vader. Als kasteeldame vervult ze meerder functies. Ze is gravin, onderdeel van het personeel en reisgids in haar eigen geschiedenis. Dagelijks heeft ze te maken met de '*challenges*' van het onderhoud van het kasteel. 'Het hoofd en de voeten moeten droog zijn'. Wie in het kasteel rondloopt kan wel begrijpen waarom Laila hier wilt wonen. Maar wat is nou eigenlijk echt de reden dat ze in een kasteel woont? Aldus Laila: 'Het is mijn familiehuis, dat wil je graag meemaken en doorgeven'.

Kader 1. De rol van het familiebezit.

Echter kan de ligging in het groen ook tot nadeel hebben dat men geïsoleerd woont. De laatste generatie Van Westerholt die op het kasteel en landgoed Hackfort woonde, bestond uit de vijf kinderen van baron Borchard Frederik Willem en barones Clara Constance. De kinderen hebben volgens getuigenissen een geïsoleerde jeugd gehad op het kasteel en landgoed Hackfort (Keverling Buisman, 1998, p. 165).

2.7 Conclusie

Van oudsher hebben kastelen en buitenplaatsen (ook) een woonfunctie. Aanvankelijk had een kasteel vooral een verdedigende functie, maar rond 1500 werd de woonfunctie dominant. Op buitenplaatsen woonde men lange tijd vooral in de zomermaanden. Het leven op de buitenplaats draaide vooral om plezier en genieten in het groen. In de negentiende eeuw zijn steeds meer buitenplaatsen permanent bewoond geraakt. Andere buitenplaatsen hebben een nieuwe functie gekregen.

De herbestemming van kastelen en buitenplaatsen paste in het Belvederebeleid dat in 1999 is ingevoerd. De slogan was 'Behoud door ontwikkeling'. Ashworth en Kuipers (2004) spreken van 'het hedendaags gebruikmaken van het verleden'. Door erfgoed een nieuwe functie te geven zou het behouden kunnen worden. Van der Laarse (2005) ziet deze herbestemming echter als een bedreiging van de authenticiteit van het object en als bedreiging voor het behoud van het erfgoed. Het besef dat erfgoed behouden moet worden, is ontstaan door angst van verlies ervan. Erfgoed is namelijk onvervangbaar en daarnaast economisch, politiek, sociaal en wetenschappelijk waardevol voor de huidige en toekomstige generaties. Daarnaast worden erfgoed en het verleden geassocieerd met herinneringen en identiteit. Een gebouw of een plek kan een *lieu de mémoire* zijn en het verleden kan een gevoel van *escape* en *guidance* oproepen.

Vandaag de dag worden historische gebouwen nog steeds gewaardeerd. Zo vond Coeterier (2002) dat historische gebouwen vooral gewaardeerd worden om de vorm, de informatie erover, een passende functie en de herkenbaarheid van het gebouw. Ook vindt men in de architectuur van moderne nieuwbouw de inspiratie van het verleden terug. Men is namelijk niet meer op zoek naar alleen een paar vierkante meter woonoppervlakte, maar naar een expressief huis in een herkenbaar woonmilieu. Men kan zich met een huis en woonplek onderscheiden van anderen en laten zien dat men tot een bepaalde klasse behoort.

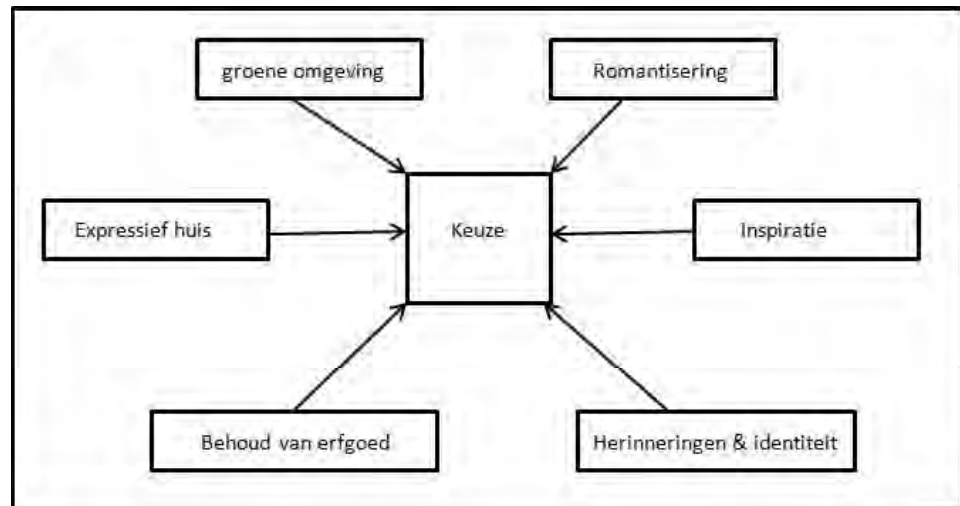
2.8 Conceptueel model

De literatuurverkenning leverde een aantal algemene inzichten over behoud van erfgoed, herbestemming, waardering van erfgoed, woonmotieven in gethematiseerde woonwijken en woonmotieven van bewoners van kastelen en buitenplaatsen rond 1900 op. Uit deze algemene inzichten kunnen mogelijke woonmotieven gedestilleerd worden die een rol spelen in de keuze om op een kasteel of buitenplaats te wonen. Hoewel in de literatuur niet als zodanig benoemd, kunnen woonmotieven wel worden herkend. Ze zijn dus gebaseerd op algemene inzichten uit het theoretisch kader. Slechts één specifiek woonmotief komt expliciet naar voren uit de literatuur rond kastelen en buitenplaatsen en dat is 'de groene omgeving'. Hieronder wordt dat samen met de impliciete motieven in een schema weergegeven (afb. 1).

● Herinneringen en identiteit

Mogelijk kunnen herinneringen en identiteit invloed hebben op de keuze om op een kasteel of buitenplaats te wonen. Volgens Couetier (2002) spelen emotionele banden met het gebouw en de mate van herkenning en vertrouwdheid een rol in de waardering van een gebouw. Men kan zich emotioneel verbonden voelen met een plek omdat die herinneringen oproept en deel uitmaakt van iemands identiteitsvorming. Volgens Kolen en Bazelmans (2004) is er in de huidige globalisering steeds meer behoefte aan een *lieu de mémoire*. Een plek die herinneringen oproept en waar men zich mee kan identificeren. Een kasteel of buitenplaats kan die functie vervullen, bijvoorbeeld als familiehuis. Volgens Meier en Karsten (2012) ontleent men zijn identiteit aan zijn huis en woonplek. Het historische uiterlijk van een gebouw kan de bewoners het gevoel geven dat ze bij een bepaalde klasse horen en deel uitmaken van een bepaalde gemeenschap. Volgens Bourdieu kan men zich door huis en woonplek onderscheiden op het gebied van familieachtergrond, status en cultureel kapitaal.

Afb. 1. Conceptueel model.

- **Groene omgeving**

Het leven op een buitenplaats draaide rond 1900 vooral om plezier en genieten in het groen. Buitenplaatsen werden gebouwd door rijke stedelingen die de stad wilden ontvluchten en hun zomermaanden in een groene omgeving door wilden brengen (Dessing & Holwerda, 2012, p. 5). Een buitenplaats had van oorsprong een agrarisch karakter met een boerderij, moestuinen en boomgaarden. Later zijn de buitenplaatsen uitgegroeid tot landhuizen en werd de omliggende grond omgevormd tot een tuin met fontein, beelden en theekoepels (Aalbers e.a., 2008, p. 124). Zowel kastelen als buitenplaatsen bevinden zich op een landgoed met vaak een bijbehorend park, bos, tuin en of boomgaard. Mogelijk kan de groene omgeving invloed hebben op de keuze van bewoners om op een kasteel of buitenplaats te wonen.

- **Romantisering**

Volgens Lowenthal (1985) is erfgoed verbonden aan het verleden en een gevoel van nostalgie. Nostalgie kan een gevoel van *escape* oproepen. Het draait hierbij om het verlangen naar het verleden waar alles beter was dan het nu is. Het verleden wordt dan geromantiseerd en geassocieerd met avontuur. Historische gebouwen kunnen dit gevoel van nostalgie en *escape* creëren. Men kan het gevoel krijgen terug in de tijd te gaan en te ontsnappen aan de alledaagse hectiek. Mogelijk kan romantisering van een kasteel of buitenplaats een rol hebben gespeeld in keuze van de bewoner om op een kasteel of buitenplaats te wonen.

- **Inspiratie**

Historische plekken en gebouwen kunnen een inspiratiebron zijn. Volgens Lowenthal (1985) kan men zich door het verleden laten inspireren. Dit wordt ook wel *guidance* genoemd. Zo worden kastelen en buitenplaatsen steeds vaker herbestemd tot expositieruimtes en worden er culturele evenementen georganiseerd. Mogelijk worden kastelen en buitenplaatsen gezien als een inspirerende plek en zou dit de keuze om op een kasteel of buitenplaats te wonen kunnen beïnvloeden.

- **Behoud van en liefde voor erfgoed**

Het Belvederebeleid, dat in 1999 is opgesteld door het Rijk, richtte zich op de toekomst van cultureel en landschappelijk erfgoed door middel van herbestemming van historische objecten. Het motto was 'Behoud door ontwikkeling'. Onder dit motto lijkt de authenticiteit van het erfgoed echter te verdwijnen omdat de objecten continu in verandering zijn. Van oorsprong hebben kastelen en buitenplaatsen een woonfunctie. Herbestemming van kastelen en buitenplaatsen gaat gepaard met aanpassingen aan het gebouw en zou ook kunnen leiden tot het veranderen van de betekenis van het gebouw. De herbestemming kan daarom de authenticiteit en het behoud van de gebouwen bedreigen. Particuliere bewoning van een kasteel of buitenplaats zou daarom de beste manier zijn om deze gebouwen in stand te houden. De Vereniging van Particuliere Historische Buitenplaatsen (VPHB) benadrukt de rol van de particuliere eigenaar bij de instandhouding van historische buitenplaatsen. Het belang

van behoud van erfgoed kan ook samenhangen met liefde voor erfgoed. Volgens Coeterier (2002) kan de waardering van historische gebouwen onder andere bepaald worden door het achtergrondverhaal van het gebouw en informatie over de identiteit van het gebouw. Dit maakt een gebouw interessant en betekenisvol. Mogelijk spelen het belang van behoud van erfgoed en liefde voor erfgoed een rol in de keuze om op een kasteel of buitenplaats te wonen.

- **Expressief gebouw/esthetische waarde van het gebouw**

Volgens Lrzing (2006) is men tegenwoordig niet meer alleen op zoek naar een paar vierkante meter woonoppervlakte, maar naar een expressief huis in een herkenbaar woonmilieu. Het historische uiterlijk van een gebouw en de locatie in een bepaald woonmilieu zijn belangrijke factoren die meespelen in de woningkeuze. Men kan zich met een huis en woonplek onderscheiden van anderen. De architectuur en de esthetische kenmerken van een plek worden dan geassocieerd met de bewoners (Meier & Karsten, 2012). Volgens Bourdieu (zoals aangehaald door Meier & Karsten, 2012, p. 520) onderscheidt men zich vooral op gevoel voor smaak. Volgens hem drukt de smaak van iemands huis en woonplek ook iemands culturele kapitaal, familieachtergrond en status uit. Mogelijk kan een expressief huis en de esthetische waarde van het gebouw invloed hebben op de keuze om op een kasteel of buitenplaats te wonen.

3

Inventarisatie - de methode

*Het Oude Loo te
Apeldoorn (GE).
Ansichtkaart.*

3.1 De inventarisatie

De eerste stap van het onderzoek bestaat uit de inventarisatie. De inventarisatie is een essentieel onderdeel van het onderzoek. Deze is namelijk van belang om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden. De hoofdvraag van dit onderzoek is als volgt:

- *Waarom kiest men ervoor om op een kasteel of buitenplaats te wonen en in hoeverre speelt behoud van cultureel erfgoed hierbij een rol?*

Uit voorgaand inventariserend onderzoek naar historische buitenplaatsen door Dessing en Holwerda (2012), uitgaande van de definitie van ‘complex historische buitenplaats’ zoals onder meer gehanteerd door de RCE, bleek dat er in Nederland nog ongeveer 550 buitenplaatsen zijn die vóór 1920 gebouwd zijn. Hiervan zijn er naar schatting 250 herbestemd en 300 in particulier bezit. Wat betreft particulier bewoonde kastelen is er nog helemaal geen inventariserend onderzoek geweest. Om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden, is het essentieel dat er eerst een duidelijk beeld is van alle particulier bewoonde kastelen en buitenplaatsen in Nederland. Over hoeveel kastelen en buitenplaatsen gaat het eigenlijk? Waar bevinden deze gebouwen zich? Hoe worden ze bewoond? Hoeveel kastelen en buitenplaatsen hebben altijd een woonfunctie gehad en hoeveel zijn er opnieuw bewoond? De inventarisatie dient ter beantwoording van deze vragen. Hiermee wordt er tegelijk gepoogd een antwoord te geven op de eerste deelvraag. Deze is als volgt:

- *Inventarisatie: hoeveel kastelen en buitenplaatsen worden er momenteel bewoond in Nederland? Hoe is de ruimtelijke spreiding? Hebben ze altijd een woonfunctie gehad? Van welke soort bewoning is sprake?*

3.2 Operationalisering

Het onderzoek begint met een inventarisatie van alle kastelen en buitenplaatsen in Nederland die particulier bewoond worden. Om een kasteel te onderscheiden van andere gebouwen is de volgende definitie van een kasteel aangehouden: ‘een middeleeuws bouwwerk dat de functies verdedigbaarheid en woonbaarheid in zich combineert (Janssen e.a., 1996, p. 9). Onder kastelen zijn ook begrepen Groningse borgen, Friese stinsen en Drentse en Overijsselse havezaten. Deze gebouwen hebben als gemeenschappelijk kenmerk dat ze versterkt zijn en zowel een verdedigingsfunctie als woonfunctie hebben.

Er is uitgegaan van slechts één definitie van een buitenplaats. Een buitenplaats bestaat uit een huis, bijgebouwen en een omliggende tuin, park of bos. Samen vormt het een harmonieus geheel. (Dessing & Holwerda, 2012, p. 5). In de inventarisatie worden alleen buitenplaatsen meegenomen die vóór 1920 gebouwd zijn. Dit jaartal is gebaseerd op Dessing en Holwerda (2012). Buitenplaatsen die na 1920 gebouwd zijn, worden niet als historisch beschouwd. Onder de buitenplaatsen vallen ook de Friese staten. Hiermee wordt een edelmanswoning bedoeld.

In de inventarisatie worden alleen kastelen en buitenplaatsen opgenomen die particulier bewoond worden. Met particulier wordt bedoeld dat de buitenplaats of het kasteel voor eigen gebruik door één of meerder personen in stand gehouden wordt. De gebouwen zijn dus voor privégebruik en niet openbaar. Omdat de woonfunctie van het gebouw centraal staat in dit onderzoek, zijn er in de inventarisatie kastelen en buitenplaatsen opgenomen die slechts voor een deel bewoond zijn. Een voorbeeld hiervan is een buitenplaats die deels bewoond is en deels een kantoorfunctie heeft. Daarnaast zijn er ook kastelen en buitenplaatsen opgenomen die (deels) een agrarische functie hebben. Hier is voor gekozen omdat veel buitenplaatsen van oudsher een agrarische functie hebben. Om een overzicht te geven van de kastelen en buitenplaatsen die opgenomen zijn in de inventarisatie, worden de verschillende vormen hieronder op een rij gezet:

1. *Kastelen en buitenplaatsen met uitsluitend een woonfunctie.*
2. *Kastelen en buitenplaatsen die deels als woning dienen en deels een andere functie hebben. Bijvoorbeeld kantoor, atelier of bed & breakfast.*

3. *Kastelen en buitenplaatsen waarvan alleen de bijgebouwen zoals het koetshuis, de tuinmanswoning, de hoeve en de orangerie bewoond worden.*
4. *Kastelen en buitenplaatsen die opgedeeld zijn in appartementen of in meerdere wooneenheden.*
5. *Kastelen en buitenplaatsen die naast een agrarische functie een woonfunctie hebben.*

Tot slot zijn er in de inventarisatie gebouwen opgenomen die van oorsprong een kasteel of buitenplaats zijn, maar in hun huidige vorm niet meer aan de eisen van een kasteel of buitenplaats voldoen. Uiteraard worden deze gebouwen alleen opgenomen als ze een woonfunctie hebben. Voorbeelden hiervan zijn:

1. *Een landgoed dat is opgesplitst en daarom alleen nog maar uit het hoofdhuis bestaat. De bijgebouwen, bos of park zijn verkocht.*
2. *Een kasteel of buitenplaats dat verwoest is en vóór 1920 opnieuw opgebouwd is.*
3. *Een kasteel of buitenplaats waarvan het hoofdgebouw verdwenen is, maar waarvan de bijgebouwen nog bewaard zijn gebleven en een woonfunctie hebben.*

3.3 Methode

De inventarisatie is gebaseerd op schriftelijke bronnen en websites over kastelen en buitenplaatsen in Nederland. In de inventarisatie is per gebouw gebruik gemaakt van meerdere bronnen die elkaar aanvullen met het doel een zo'n compleet mogelijk beeld te krijgen. Het gebruik van zowel schriftelijke als internetbronnen is noodzakelijk omdat de schriftelijke bronnen vaak verouderd zijn. Ontwikkelingen van kastelen en buitenplaatsen die de laatste jaren plaats hebben gevonden, zijn daarom alleen via internet te achterhalen.

Het doel van de inventarisatie is het vormen van een beeld van kastelen en buitenplaatsen in Nederland die momenteel bewoond worden. Daarbij wordt er een onderscheid gemaakt tussen enerzijds gebouwen die altijd een woonfunctie gehad hebben en anderzijds gebouwen die opnieuw een woonfunctie hebben gekregen. Deze laatste groep bestaat uit gebouwen die herbestemd zijn in het verleden en hun woonfunctie tijdelijk verruild hebben. Er is in de inventarisatie alleen gelet op herbestemming als woonhuis die na 1900 plaats heeft gevonden. Hierover is namelijk de meeste informatie aanwezig.

In de inventarisatie wordt er een onderscheid gemaakt tussen drie verschillende woonvormen.

1. *Kastelen en buitenplaatsen die particulier bewoond worden. Hieronder worden ook kastelen en buitenplaatsen gerekend waarvan alleen de overgebleven gebouwen bewoond worden. In dit geval is het hoofdhuis verdwenen.*
2. *Kastelen en buitenplaatsen die deels bewoond worden. Hiermee wordt bedoeld dat het gebouw naast de woonfunctie een andere functie heeft.*
3. *Kastelen en buitenplaatsen die opgedeeld zijn in appartementen of in meerdere wooneenheden.*

3.4 Geografische spreiding

Een belangrijk onderdeel van de inventarisatie is het scheppen van een beeld van de geografische spreiding van de bewoonde kastelen en buitenplaatsen in Nederland. Daarom zijn van alle bewoonde kastelen en buitenplaatsen de adresgegevens verzameld. Van de adressen zijn alleen de plaatnaam, de straat en het huisnummer verzameld. Dit zijn de adresgegevens die nodig zijn voor de *geocoding*. Tijdens de *geocoding* worden de adressen omgezet in coördinaten met behulp van de *GPS visualizer*. Hierdoor is het mogelijk om de geografische spreiding van de kastelen en buitenplaatsen weer te geven in een kaart. Hierbij wordt er gebruik gemaakt van het programma ArcGIS.

3.5 Verantwoording van de inventarisatie

Uit eerder inventariserend onderzoek naar historische buitenplaatsen door Dessing en Holwerda (2012) bleek dat er in Nederland nog ongeveer 550 buitenplaatsen zijn die vóór 1920 gebouwd zijn. Hiervan zijn er naar schat-

ting 250 herbestemd en 300 in particulier bezit. Dessing en Holwerda hebben in hun inventarisatie echter alleen buitenplaatsen meegenomen die voldoen aan de definitie van ‘complex historische buitenplaats’, objecten die op dit moment bestaan uit een huis, bijgebouwen en een omliggende tuin, park of bos. (Dessing & Holwerda, 2012, p. 5). Daarnaast hebben zij in hun inventarisatie kastelen opgenomen die later verbouwd zijn tot buitenplaats.

De inventarisatie voor mijn onderzoek is breder geweest. Er zijn ook objecten meegenomen die van oorsprong bestonden uit een huis, bijgebouwen en een omliggende tuin, park of bos, maar inmiddels niet meer voldoen aan deze eisen, door bijvoorbeeld versnippering. Daarnaast is er een strikte scheiding gemaakt tussen enerzijds kastelen en anderzijds buitenplaatsen. Een object dat van oorsprong een kasteel is, valt daarom bij de inventarisatie onder de groep kastelen. De uitkomsten van de inventarisatie zullen daarom mogelijk verschillen met de uitkomsten van Dessing en Holwerda wat betreft particulier bewoonde buitenplaatsen.

Er is gepoogd om de inventarisatie zo compleet en representatief mogelijk te maken. Dit is geprobeerd door middel van de operationalisering van alle onderdelen van de inventarisatie. Daardoor ontstaat een helder onderscheid tussen gebouwen die wel en die niet opgenomen worden in de inventarisatie. De operationalisering dient ook om te voorkomen dat een buitenplaats verward wordt met een herenhuis of dat een buitenplaats en een kasteel door elkaar gehaald worden. In de inventarisatie zijn van de gebouwen alleen gegevens verzameld die voor dit onderzoek interessant zijn. Per gebouw zijn de volgende gegevens verzameld:

- Provincie
- Plaatsnaam
- Straat en huisnummer
- Naam van het gebouw
- Woonvorm
- Wel of niet herbestemd na 1900

Van een aantal objecten was er zo weinig informatie te vinden, dat ze niet konden worden opgenomen in de inventarisatie. Het overzicht van alle kastelen en buitenplaatsen die wel opgenomen zijn in de inventarisatie staat in de bijlage (bijlage 1). Omdat herbestemming dagelijks doorgaat, zal deze lijst inmiddels niet geheel meer up to date zijn. Om dat euvel te bestrijden wordt gewerkt aan een online databank van kastelen en buitenplaatsen, die regelmatig bijgewerkt zal worden.

Aanvankelijk zou er ook in de inventarisatie opgenomen worden hoe lang de kastelen en buitenplaatsen al bewoond zijn. Vanwege gebrek aan informatie is ervoor gekozen om dit niet mee te nemen in de inventarisatie.

3.6 Verantwoording van de geocoding

Bij de *geocoding* worden de adressen van de kastelen en buitenplaatsen omgezet in coördinaten. Hiervoor moeten sommige adressen aangepast worden. Elk adres dat alleen bestaat uit een plaatsnaam en straatnaam krijgt daarom een fictief huisnummer, namelijk nummer 1. Hiervoor is gekozen omdat een huisnummer van belang is om het adres om te zetten in coördinaten. De kaarten waarop de kastelen en buitenplaatsen weergegeven worden, hebben een schaal van 1:1500000. Dit is een vrij kleine schaal. De afwijking van het adres is daarom niet zichtbaar op de kaart.

4

De inventarisatie

*Lunenburg te
Langbroek (UT).
Foto Doriann Krans-
berg, 1979.*

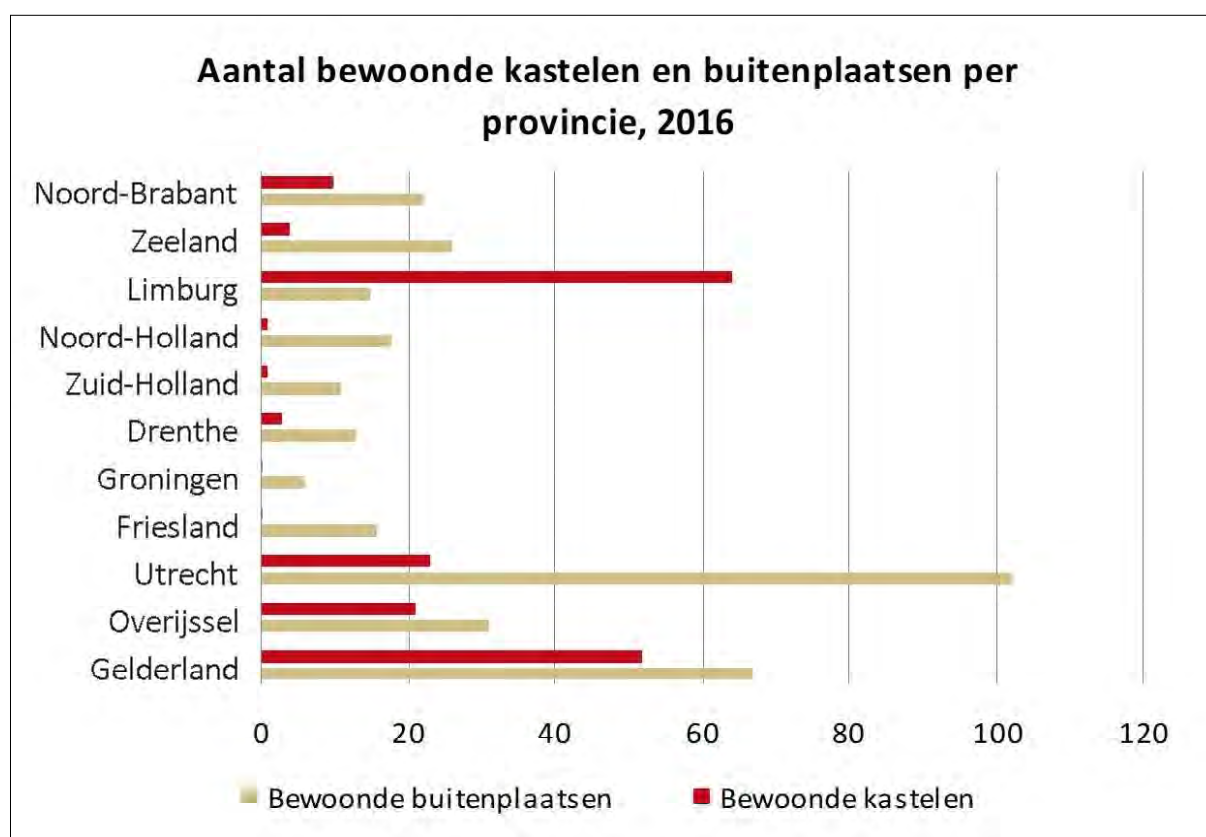
In dit hoofdstuk worden de belangrijkste resultaten van de inventarisatie besproken. De resultaten worden gepresenteerd in de vorm van een aantal grafieken en kaarten. Allereerst wordt er een beeld gegeven van het aantal kastelen en buitenplaatsen in Nederland en hun ligging. Daarna wordt er ingegaan op de verschillende woontypen die bij kastelen en buitenplaatsen voorkomen. Tot slot wordt er een onderscheid gemaakt tussen kastelen en buitenplaatsen die opnieuw bewoond zijn en kastelen en buitenplaatsen die altijd een woonfunctie gehad hebben. De resultaten worden daarna kort samengevat. Alle aantallen en percentages die in dit hoofdstuk genoemd worden, zijn terug te lezen in bijlage 2.

4.1 Kastelen en buitenplaatsen in Nederland

Uit de inventarisatie blijkt dat er in Nederland in totaal 506 kastelen en buitenplaatsen zijn die bewoond worden. Hiervan zijn er 327 bewoonde buitenplaatsen en 179 bewoonde kastelen. Dessing en Holwerda (2012) schatten het aantal particulier bewoonde buitenplaatsen op 300. Het verschil tussen hun schatting en de uitkomst van dit onderzoek kan verklaard worden door het verschil in uitgangspunt van de inventarisaties. Dessing en Holwerda baseren zich alleen op de lijst erkende complexen historische buitenplaatsen van de RCE, onderhavig onderzoek kijkt breder.

De meeste particulier bewoonde kastelen en buitenplaatsen bevinden zich in de provincies Utrecht, Limburg en Gelderland (afb. 2). In de provincie Utrecht bevindt zich bijna een kwart van het aantal bewoonde kastelen en buitenplaatsen in Nederland (bijlage 2). De provincie Utrecht springt met name ver boven de andere provincies uit wat betreft het aantal bewoonde buitenplaatsen. Van het totaal van 102 bewoonde buitenplaatsen ligt 31,2% in Utrecht en 23,5% in Gelderland.

In Limburg bevindt zich 15,6% van de bewoonde kastelen en buitenplaatsen in Nederland. Limburg is een opvallende koploper wat betreft het aantal bewoonde kastelen: 64. Dit is 35,8% van het totaal aantal bewoonde kastelen in Nederland. In Friesland en Groningen zijn er geen particulier bewoonde kastelen. Alle kastelen in die provin-

Afb. 2. Staafdiagram met absolute aantallen.

cies zijn herbestemd tot andere functies. Tot slot bevinden er zich in de provincie Flevoland uiteraard helemaal geen historische kastelen en buitenplaatsen.

4.2 Ligging van bewoonde kastelen en buitenplaatsen

Buitenplaatsen werden over het algemeen gebouwd door rijke stedelingen die de stad wilden ontvluchten en hun zomermaanden in een groene omgeving door wilden brengen. Van oorsprong bevinden buitenplaatsen zich dus buiten de stad en in een groene omgeving. Wanneer er gekeken wordt naar de ligging van de bewoonde kastelen en buitenplaatsen moet die groene omgeving niet worden opgevat als bos: ze liggen vooral langs rivieren (afb. 3).

Dat sluit aan bij de uitkomst uit eerder NKS-onderzoek dat kastelen en buitenplaatsen in Nederland bijna zonder uitzondering via water bereikbaar waren (Koppert 2015). Koppert laat zien dat de aanwezigheid van stromend water een belangrijke factor in de locatiekeuze voor buitenplaatsen is. Ten eerste was de buitenplaats vanuit de stad beter te bereiken en ten tweede kon men vanaf het water gezien worden. De buitenplaats fungeerde ook als statussymbool en dat betekende dat aan zichtbaarheid werd gehecht. Langs de Vecht bijvoorbeeld is een grote concentratie van buitenplaatsen te zien en ook in Limburg concentreren de kastelen zich rond de Maas. In Gelderland zijn de buitenplaatsen geconcentreerd aan de IJssel. Tot slot is er een concentratie van bewoonde buitenplaatsen op het eiland Walcheren in Zeeland.

Dat de kastelen zich dicht bij een rivier bevinden is waarschijnlijk te verklaren aan de hand van de strategische ligging. De rivier diende ten eerste als een transportader en ten tweede was water een belangrijk onderdeel van de verdediging.

4.3 Woontypen

Onder de bewoonde kastelen en buitenplaatsen zijn drie verschillende varianten te onderscheiden. Ten eerste zijn er door een particulier (gezin) bewoonde kastelen en buitenplaatsen. Deze hebben uitsluitend een woonfunctie. De buitenplaats of het kasteel wordt voor eigen gebruik door één of meerdere personen in stand gehouden. De gebouwen zijn niet openbaar. Het merendeel van de bewoonde kastelen en buitenplaatsen valt in deze categorie. Bij de kastelen gaat het hierbij om 69,3 procent (afb. 4). Van de buitenplaatsen wordt 82,3 procent particulier bewoond.

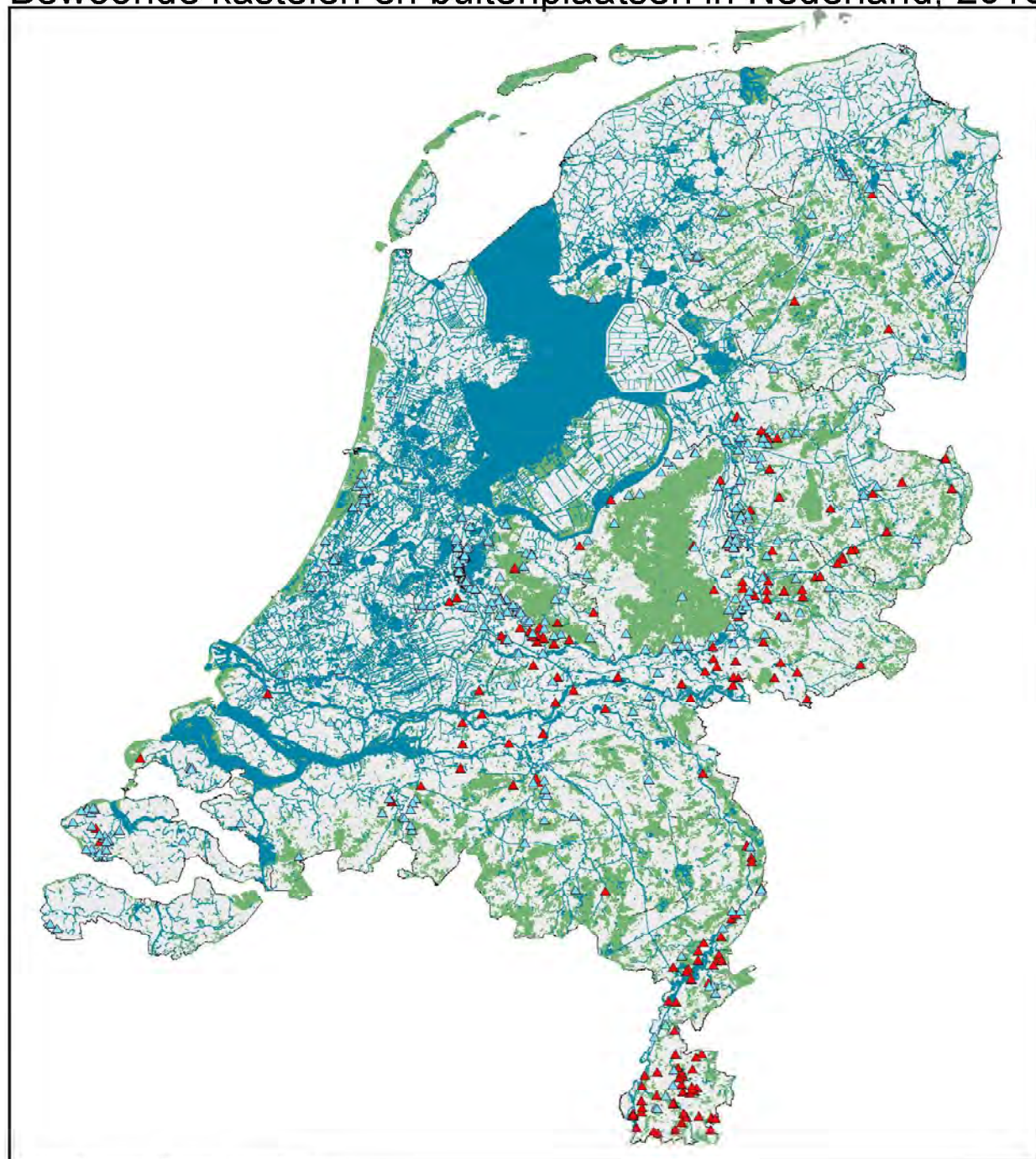
De tweede variant combineert het wonen met een andere, vaak zakelijke functie. De gebouwen worden dan voor een deel bewoond. Zo zijn er bijvoorbeeld veel bewoonde kastelen die ruimtes verhuren voor evenementen. Onder deels bewoonde kastelen en buitenplaatsen wordt ook een kasteel of buitenplaats met een agrarische functie verstaan, waar dus een boerenbedrijf wordt uitgeoefend. In Nederland wordt 22,9% van de kastelen deels bewoond. Dit is twee keer zo veel als het percentage buitenplaatsen dat deels bewoond wordt. Dit bedraagt 11,0%. Tot slot zijn er kastelen en buitenplaatsen die opgesplitst zijn in meerdere wooneenheden of verdeeld zijn in appartementen. Het gaat hierbij slechts om een hele kleine groep: 7,8% van de kastelen en 6,7% van de buitenplaatsen.

Concluderend laat de verdeling van woontypen voor zowel kastelen als buitenplaatsen hetzelfde beeld zien. Het overgrote deel van de kastelen en buitenplaatsen is particulier bewoond. Een beperkt deel is deels bewoond en voor beide geldt dat maar een heel klein deel in appartementen verdeeld is.

4.4 Ligging van de verschillende woontypen

In de provincies Utrecht, Gelderland en Limburg waar zich de meeste bewoonde kastelen en buitenplaatsen bevinden, is ook de grootste variatie aan woontypen te zien (afb. 5). Over de hoeveelheid kastelen en buitenplaatsen in deze provincies die particulier bewoond en deels bewoond worden en de hoeveelheid die in appartementen verdeeld is, wordt hieronder nader ingegaan. Opvallend is dat in de provincies waar zich de minste buitenplaatsen bevinden, de meeste buitenplaatsen particulier bewoond worden. In de provincie Noord-Brabant en Friesland namelijk worden alle buitenplaatsen particulier bewoond. In de provincies Friesland, Groningen, Drenthe en Noord-Brabant komen er (nog) geen kastelen en buitenplaatsen voor die verdeeld zijn in appartementen.

Bewoonde kastelen en buitenplaatsen in Nederland, 2016

0 10 20 40 60 80
Kilometers
1:1,500,000

Coordinate System: RD New
Projection: Double Stereographic
Datum: Amersfoort
False Easting: 155,000.0000
False Northing: 463,000.0000
Central Meridian: 5.3876
Scale Factor: 0.9999
Latitude Of Origin: 52.1562
Units: Meter

Legenda

- Bewoonde buitenplaatsen in Nederland
- Bewoonde kastelen in Nederland
- Water
- Natuurgebied

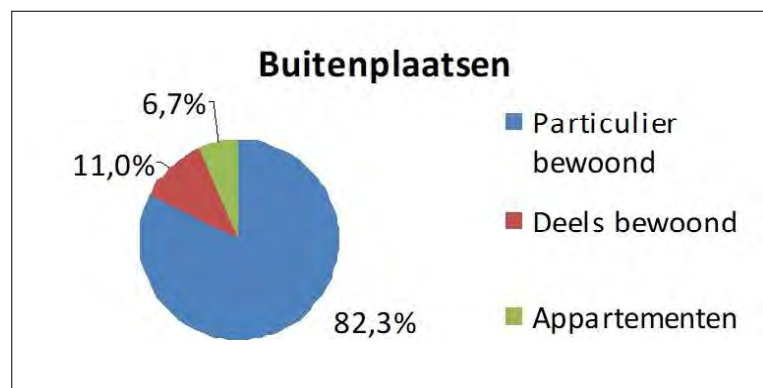
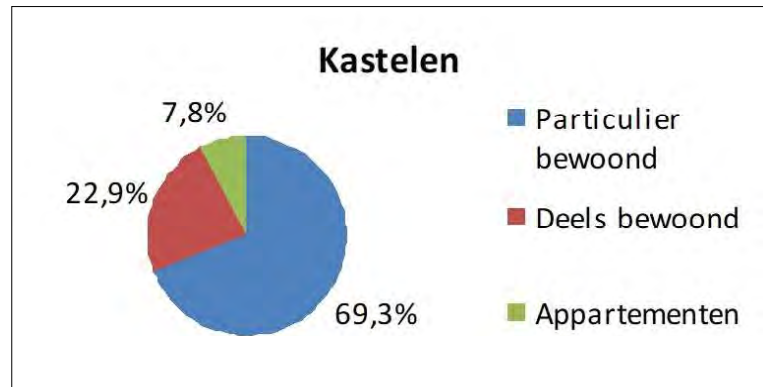
Auteurs: Geertje de Lange en Mirco Hogetoorn

Links:

Afb. 3. Ligging van bewoonde kastelen en buitenplaatsen in Nederland, 2016.

Rechts:

Afb. 4. Verdeling van het aantal kastelen resp. buitenplaatsen naar woontype, 2016.

Er is reeds gebleken dat de meeste bewoonde kastelen en buitenplaatsen zich bevinden in de provincies Utrecht, Gelderland en Limburg. Daarom zullen nu alleen deze provincies behandeld worden wat betreft woontype. Het overgrote deel van de kastelen en buitenplaatsen particulier is bewoond, een beperkt deel deels bewoond en een heel klein deel in appartementen verdeeld (afb. 6). Daarnaast is het aandeel kastelen dat deels bewoond wordt over het algemeen groter dan het aandeel buitenplaatsen dat deels bewoond wordt.

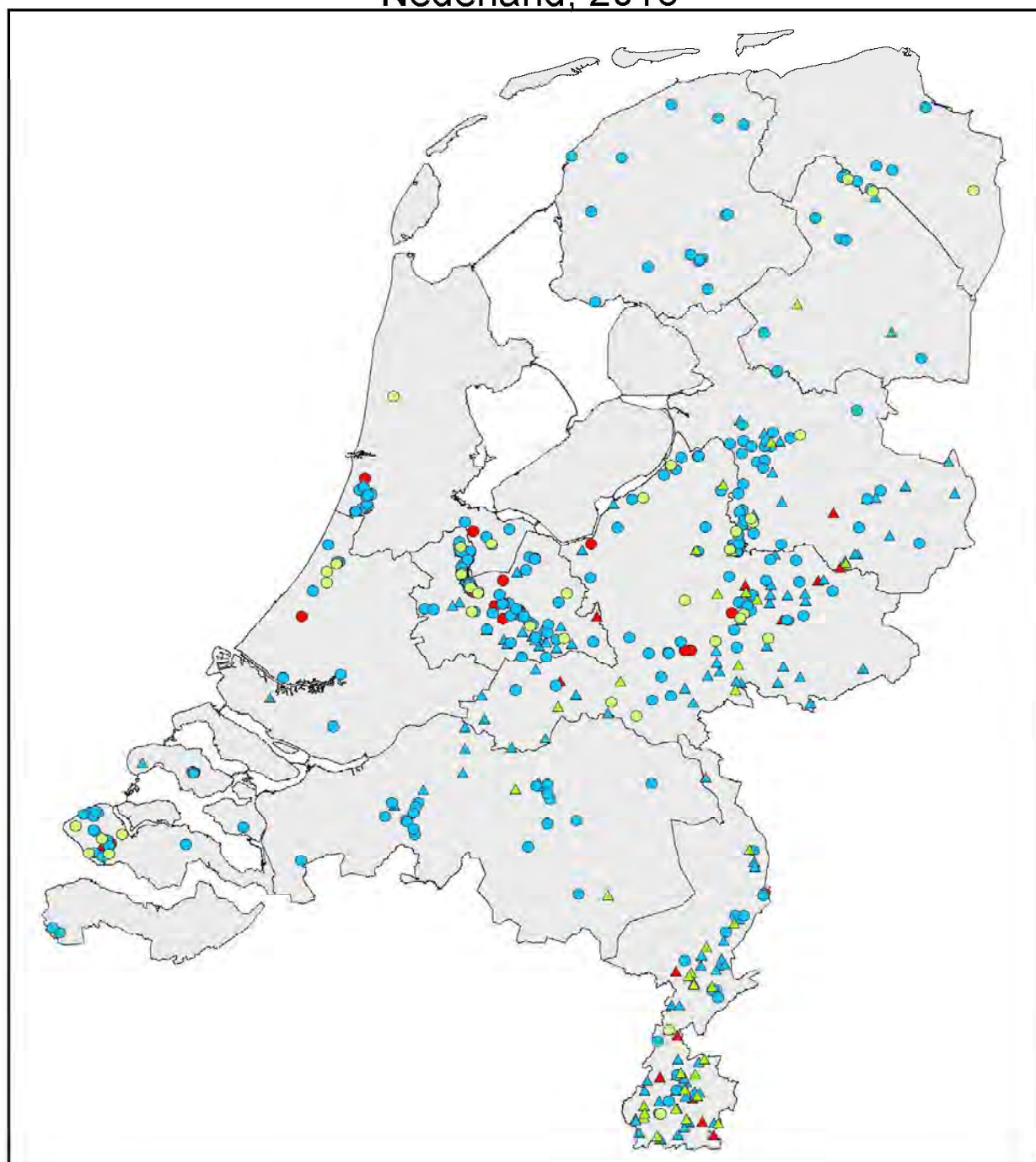
Utrecht is de provincie die het grootste aandeel buitenplaatsen heeft, waarvan de gebouwen in appartementen verdeeld zijn: in totaal 11,8%. Dat is ongeveer drie keer zo veel als het aandeel kastelen dat in appartementen verdeeld is in Utrecht. Voor Limburg geldt dat het aandeel van de categorie 'deels bewoonde kastelen' groter is dan die categorie in andere provincies. Van de kastelen in Limburg wordt 31,3% deels bewoond. Dat is ook veel groter dan het aandeel buitenplaatsen in Limburg dat deels bewoond wordt. Dit bedraagt 13,3%. Tot slot geldt voor Gelderland dat het aandeel particulier bewoonde, deels bewoonde en in appartementen verdeelde kastelen en buitenplaatsen overeenkomt met het algemene beeld van de woontypen. In Gelderland zijn dus geen uitzonderlijke afwijkingen te zien.

4.5 Bewoonde en opnieuw bewoonde kastelen en buitenplaatsen

Van oudsher is een kasteel een middeleeuw bouwwerk dat de functies verdedigbaarheid en bewoonbaarheid combineert (Janssen e.a., 1996, p. 9). Vanaf 1500 verloor de militaire functie steeds meer betekenis en kwam de woonfunctie van het kasteel centraal te staan. Veel kastelen zijn vervolgens verbouwd tot landhuizen en aangepast ter bevordering van het wooncomfort. Voor buitenplaatsen geldt dat ze van oudsher een woonfunctie hebben. Eerst dienden buitenplaatsen als een tijdelijke verblijfsplaats voor de zomer. Later zijn de meeste buitenplaatsen permanent bewoond geraakt.

Van de momenteel bewoonde buitenplaatsen in Nederland is 25,7% opnieuw bewoond. Hiermee wordt bedoeld dat deze buitenplaatsen vanaf 1900 één of meerdere functies hebben gehad, anders dan een woonfunctie. Zeker tijdens de Tweede Wereldoorlog hebben veel buitenplaatsen (tijdelijk) een andere functie gekregen. Zo zijn bijvoorbeeld veel buitenhuizen in gebruik genomen als kazerne, militair hoofdkwartier, hospitaal of munitieopslagplaats.

Woontypen van kastelen en buitenplaatsen in Nederland, 2016

0 10 20 40 60 80
Kilometers
1:1,500,000

Coordinate System: RD New
Projection: Double Stereographic
Datum: Amersfoort
False Easting: 155,000,0000
False Northing: 463,000,0000
Central Meridian: 5.3876
Scale Factor: 0.9999
Latitude Of Origin: 52.1562
Units: Meter

Legenda

- Deels bewoonde buitenplaats
- Deels bewoond kasteel
- Particuliere buitenplaats
- Particulier kasteel
- Buitenplaats als appartement
- Kasteel als appartement

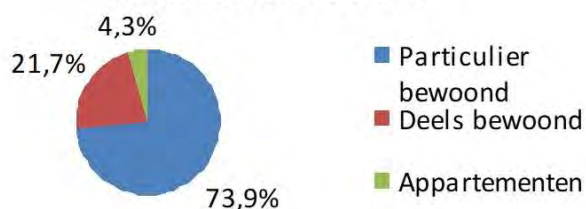
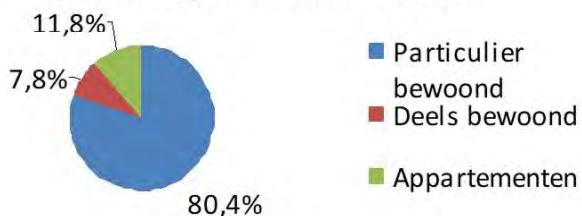
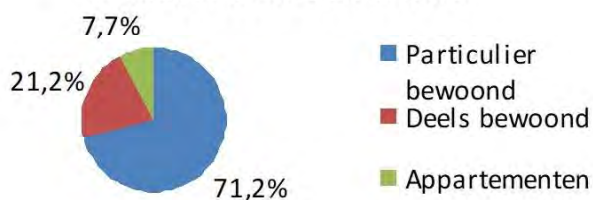
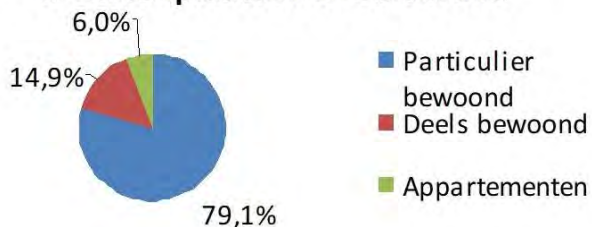
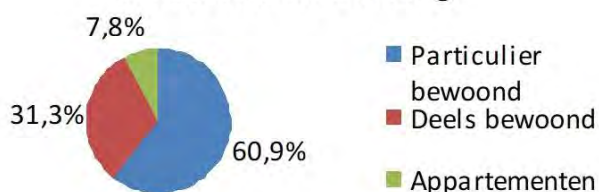
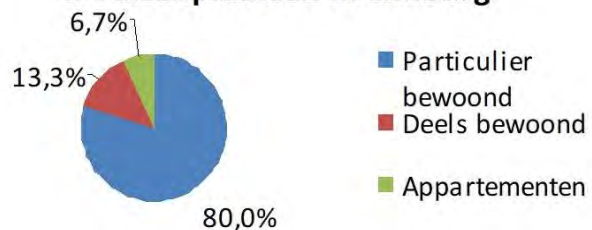
Auteurs: Geertje de Lange en Mirco Hogetoorn

Links:

Afb. 5. Ligging van de kastelen en buitenplaatsen met verschillende woontypen, 2016.

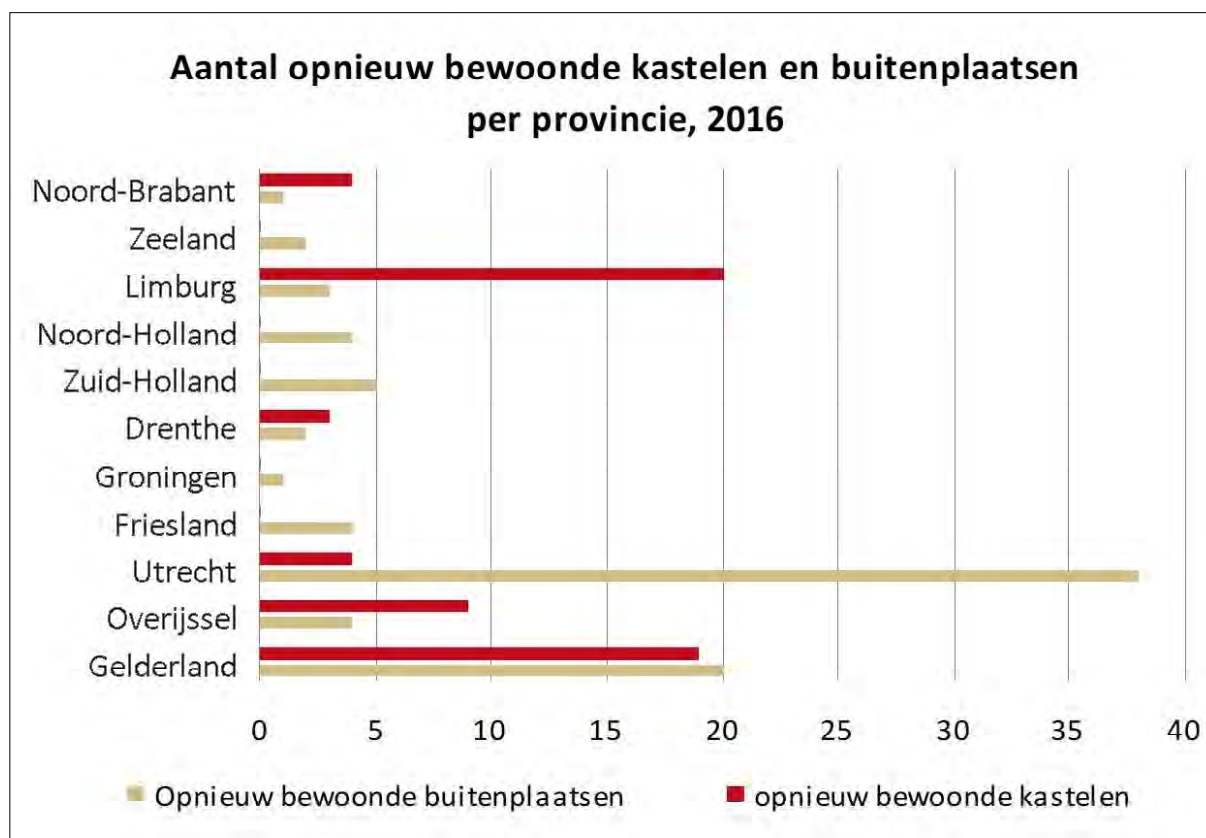
Rechts:

Afb. 6. Verdeling van woontypen van kastelen en buitenplaatsen in de Provincie Utrecht, Gelderland en Limburg, 2016.

a. Kastelen in Utrecht**b. Buitenplaatsen in Utrecht****c. Kastelen in Gelderland****d. Buitenplaatsen in Gelderland****e. Kastelen in Limburg****f. Buitenplaatsen in Limburg**

Van de bewoonde kastelen in Nederland is 33% opnieuw bewoond. Dit betekent dat 74,3% van de bewoonde buitenplaatsen en 67% van de bewoonde kastelen in Nederland nooit een andere dan een woonfunctie gehad heeft. Deze gebouwen zijn mogelijk historisch gezien zeer waardevol omdat ze qua betekenis en vorm (indien er geen grote aanpassingen zijn geweest) nog authentiek zijn. Volgens Van der Laarse (2005) kan herbestemming de authenticiteit van het erfgoed bedreigen. Het leidt vaak tot verandering van vorm en functie van het object. Er kan geconcludeerd worden dat het aandeel opnieuw bewoonde kastelen vrij dicht bij het aandeel opnieuw bewoonde buitenplaatsen ligt. Ook hier geldt dat de meeste kastelen en buitenplaatsen die opnieuw bewoond zijn in de provincie Utrecht, Gelderland en Limburg liggen (afb. 7). In Utrecht gaat het om 38 buitenplaatsen. Dit is 37,3% van het aantal buitenplaatsen in de provincie. Het aandeel kastelen in Utrecht dat opnieuw bewoond is, ligt daar flink onder: 17,4%. Het gaat hierbij om slechts vier kastelen. In Limburg is juist het aantal opnieuw bewoonde kastelen vrij hoog vergeleken met het aantal opnieuw bewoonde buitenplaatsen. Van de kastelen is 31,3% opnieuw bewoond. Van de buitenplaatsen is 20% opnieuw bewoond. Het gaat hierbij om twintig kastelen en drie buitenplaatsen. Tot slot is het aantal opnieuw bewoonde kastelen en buitenplaatsen in Gelderland ongeveer even groot. Het gaat om twintig buitenplaatsen en negentien kastelen. Wanneer dit in percentages uitgedrukt wordt, is er echter een verschil te zien. Van de buitenplaatsen is 29,9% en van de kastelen 36,5% opnieuw bewoond.

Ondanks dat er in dit onderzoek niet diep wordt ingegaan op de verschillende functies die de gebouwen gehad hebben, zijn van de meeste buitenplaatsen en kastelen de meest recente afwijkende functies opgenomen in de inventarisatie (Bijlage 1). De verschillende functies die de buitenplaatsen en kastelen gehad hebben, lopen behoorlijk uiteen. Echter hebben de verschillende functies, zowel voor de kastelen als buitenplaatsen, als gemeenschappelijk kenmerk dat het gaat om een functie, waarbij er sprake is van de opvang van groepen mensen. Hierbij kan gedacht worden aan een functie als onder andere klooster, kostschool, hotel, bejaardenhuis, gemeentehuis, rustoord, of asielzoekerscentrum. Daarnaast is er ook een aantal buitenplaatsen en kastelen dat een

Afb. 7. Staafdiagram met absolute aantallen.

agrarische functie had. Historisch gezien is dat passend, omdat veel buitenplaatsen in de zeventiende eeuw een agrarisch karakter hadden en beschikten over een boerderij, moestuinen en boomgaarden (Aalbers e.a., 2008, p. 124). Later zijn vele buitenplaatsen uitgegroeid tot landhuizen en werd de omliggende grond omgevormd tot een tuin en landschapspark.

4.6 Conclusie

Concluderend zijn er in Nederland in totaal nog 506 kastelen en buitenplaatsen die bewoond worden. Hieronder zijn 327 bewoonde buitenplaatsen en 179 bewoonde kastelen. De meeste bewoonde buitenplaatsen en kastelen bevinden zich in de provincies Utrecht, Gelderland en Limburg. Het grootste aantal buitenplaatsen bevindt zich in Utrecht: 102 buitenplaatsen. Dit is 31,2% van het totaal aantal buitenplaatsen in Nederland. In Limburg bevinden zich de meeste bewoonde kastelen. Het aantal bewoonde kastelen in Limburg is 64. Dit is 35,8% van het totaal aantal bewoonde kastelen in Nederland. Wanneer er gekeken wordt naar de ligging van de kastelen en buitenplaatsen valt op dat ze zich vaak bevinden aan rivieren. Met name rondom de Vecht, de Maas en de IJssel is een hoge concentratie kastelen en buitenplaatsen te zien.

Wat betreft verdeling van de drie woontypen geldt voor zowel kastelen als buitenplaatsen dat het merendeel particulier bewoond wordt, een beperkt deel deels bewoond wordt en slechts een heel klein deel verdeeld is in appartementen of meerdere wooneenheden. Over het algemeen is het aandeel kastelen dat deels bewoond wordt, groter dan het aandeel buitenplaatsen dat deels bewoond wordt. In de provincie Utrecht is 11,8% van de buitenplaatsen verdeeld in appartementen. Dat is groter dan het aandeel buitenplaatsen in andere provincies dat verdeeld is in appartementen. Voor Limburg geldt dat het aandeel kastelen dat deels bewoond wordt, groter is dan het aandeel kastelen dat deels bewoond wordt in de andere provincies. Van de kastelen in Limburg wordt 31,3% deels bewoond. In Gelderland geldt het algemene beeld van de woontypen dat reeds beschreven is.

Van de bewoonde kastelen in Nederland is 33% opnieuw bewoond. Voor de buitenplaatsen geldt dat 25,7% opnieuw bewoond is. Dit betekent dat 67% van de bewoonde kastelen en 74,3% van de bewoonde buitenplaatsen in Nederland altijd een woonfunctie gehad heeft. Wederom geldt dat de meeste kastelen en buitenplaatsen die opnieuw bewoond zijn, in de provincie Utrecht, Gelderland en Limburg liggen. In Utrecht is 37,3% van het aantal buitenplaatsen opnieuw bewoond. Het aandeel kastelen dat opnieuw bewoond is in Utrecht ligt met 17,4% een stuk lager. In Limburg is juist het aantal opnieuw bewoonde kastelen vrij hoog vergeleken met het aantal opnieuw bewoonde buitenplaatsen. Van de kastelen is 31,3% opnieuw bewoond en van de buitenplaatsen is 20% opnieuw bewoond. In Gelderland is 29,9% van de buitenplaatsen en 36,5% van de kastelen opnieuw bewoond.

5

Kwalitatieve inhoudsanalyse - de methode

*Kasteel Mheer te
Mheer (LI).*

*Foto Jan Derwig,
2003.*

In dit hoofdstuk wordt de tweede stap van het onderzoek besproken: de kwalitatieve inhoudsanalyse in de vorm van een tekstanalyse. Er wordt uitgelegd waarom de tekstanalyse een essentieel onderdeel is van het onderzoek. Daarna worden de methode en de operationalisering toegelicht. Tot slot worden de keuzes, die gemaakt zijn met betrekking tot de tekstanalyse, verantwoord.

5.1 Terugblik

De eerste stap van het onderzoek is inmiddels uitgevoerd: de inventarisatie. Uit de inventarisatie blijkt dat er in Nederland 506 kastelen en buitenplaatsen zijn die bewoond worden. Deze kastelen en buitenplaatsen verschillen in woonvorm. Daarnaast is er een onderscheid te maken tussen kastelen en buitenplaatsen die altijd al een woonfunctie hebben gehad, en kastelen en buitenplaatsen die opnieuw bewoond zijn. Particulier bewoonde kastelen en buitenplaatsen zijn dus geen homogene groep gebouwen. Er zijn verschillende 'typen' bewoning te onderscheiden. Nu er een beeld is van het aantal kastelen en buitenplaatsen dat bewoond wordt, waar die zich bevinden, wat voor soort van bewoning er plaatsvindt en welke gebouwen herbestemd zijn geweest, kan de tweede stap van het onderzoek uitgevoerd worden. Dit is de kwalitatieve inhoudsanalyse.

5.2 Kwalitatieve inhoudsanalyse

De tweede stap van het onderzoek is de kwalitatieve inhoudsanalyse. De kwalitatieve inhoudsanalyse bestaat uit het analyseren van teksten (Blijenberg, 2013, p. 7). In dit hoofdstuk zal gesproken worden van een 'tekstanalyse'. Het dient als hulpmiddel bij de beantwoording van de tweede en derde deelvraag. Deze zijn als volgt:

2. *Wat zijn de motieven van de bewoners om op een kasteel of buitenplaats te wonen?*
3. *In hoeverre speelt behoud van/liefde voor cultureel erfgoed een rol in de keuze om op een kasteel of buitenplaats te wonen?*

De tekstanalyse heeft als doel om meer specifieke kennis te verkrijgen over woonmotieven die uitsluitend gelden voor bewoners van kastelen en buitenplaatsen. Aan de hand van literatuuronderzoek zijn er zes mogelijke motieven gevonden die van toepassing kunnen zijn op het wonen op een kasteel of buitenplaats:

1. Herinneringen en identiteit
2. Een groene omgeving
3. Romantisering
4. Inspiratie
5. Behoud van erfgoed en liefde voor erfgoed
6. Een expressief gebouw/esthetische waarde van het gebouw

Van de bovenstaande woonmotieven is 'de groene omgeving' het enige motief dat expliciet uit de kastelen- en buitenplaatsenliteratuur naar voren is gekomen. De andere motieven zijn gebaseerd op algemene inzichten over behoud van erfgoed, herbestemming, waardering van historische gebouwen, woonmotieven in gethematiseerde woonwijken en woonmotieven van bewoners van kastelen en buitenplaatsen rond 1900. Om expliciet de woonmotieven te achterhalen van bewoners van kastelen en buitenplaatsen, is het van belang dat er een tekstanalyse wordt uitgevoerd op de literatuur over kastelen en buitenplaatsen en hun bewoners. Geanalyseerd wordt welke woonmotieven een rol gespeeld hebben voor een aantal bewoners van kastelen en buitenplaatsen en worden mogelijk aanvullende woonmotieven achterhaald. De inzichten van de tekstanalyse zijn relevant voor de derde stap van het onderzoek: de casestudies. In hoofdstuk 7 worden de casestudies behandeld.

5.3 Methode

Bronnen

De tekstanalyse wordt toegepast op publicaties over families die op een kasteel of buitenplaats wonen of gewoond

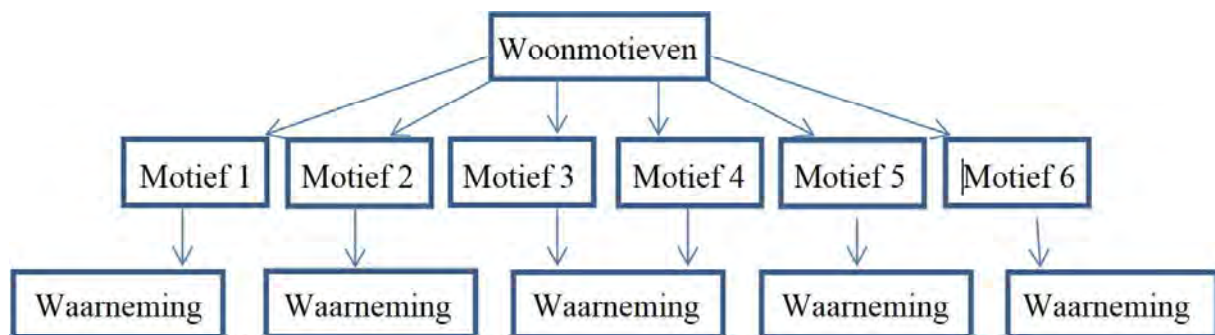
hebben. Dat heeft in de literatuur vaak de vorm van korte interviews en beschrijvingen van de laatste generatie(s) bewoners in het betreffende kasteel of buitenplaats.. Er zijn alleen teksten geanalyseerd over kastelen en buitenplaatsen waarvan de laatste generatie bewoners (waarover geschreven is) minimaal tot in de tweede helft van de twintigste eeuw het huis bewoond heeft. Bewoners die vóór het begin van de twintigste eeuw het huis al verlaten hadden, zijn niet geanalyseerd. De informatie is namelijk een stuk minder actueel, waardoor de woonmotieven mogelijk fundamenteel verschillen met die van tegenwoordig. Tot slot worden er met betrekking tot de buitenplaatsen, alleen publicaties geanalyseerd over historische buitenplaatsen, dus die vóór 1920 gebouwd zijn. Buitenplaatsen die na 1920 gebouwd zijn, worden in dit onderzoek niet als historisch beschouwd.

Deductieve codering

Een kwalitatieve inhoudsanalyse wordt als volgt omschreven: ‘Kwalitatieve inhoudsanalyse is een proces waarin je bestaande of zelfgeproduceerde teksten interpreteert vanuit een empirische vraagstelling door fragmenten van deze teksten in meerdere fasen te labelen met begrippen en hieraan betekenis toe te kennen’ (Bleijenbergh, 2013, p. 91). Dit wordt ook codering genoemd. De codering kan op twee manieren uitgevoerd worden. De eerste manier is inductieve codering. In dat geval analyseert de onderzoeker de tekst zonder van te voren verwachtingen te hebben die op een theorie zijn gebaseerd. Aan de hand van de tekstanalyse worden er dan theoretische uitspraken gedaan.

In het onderhavige onderzoek wordt ervoor gekozen om de kwalitatieve inhoudsanalyse uit te voeren door middel van deductieve codering. Hierbij wordt de tekst juist gecodeerd vanuit een theoretische verwachting. De tekst wordt gecodeerd aan de hand van een boomstructuur. Deze boomstructuur is afgeleid uit de centrale begrippen van het onderzoek (Bleijenbergh, 2013, p. 97).

In dit onderzoek is ervoor gekozen om de teksten te coderen aan de hand van een boomstructuur die bestaat uit drie lagen van codering (afb. 8). De eerste laag bestaat uit het label ‘woonmotief’. Dit is het begrip waar in dit onderzoek naar gezocht wordt. Aan de hand van het theoretisch kader wordt het begrip ‘woonmotief’ verdeeld in meerdere dimensies. De dimensies zijn de verschillende mogelijke woonmotieven (herinneringen en identiteit, groene omgeving etc).

Afb. 8. Codeboom.

5.4 Operationalisering

Het analyseschema

Bij de derde laag van codering worden de woonmotieven van abstracte begrippen naar concrete indicatoren uitgewerkt, die zo dicht mogelijk bij het materiaal staan. Dit gebeurt door citaten uit de tekst op te nemen. Om te achterhalen welke delen van de tekst van belang zijn, wordt er gebruik gemaakt van een analyseschema. Door middel van het analyseschema wordt er gepoogd te achterhalen of de genoemde woonmotieven daadwerkelijk een rol spelen in de keuze om op een kasteel of buitenplaats te wonen. Dit wordt geprobeerd door in het analyseschema citaten op te nemen waaruit dit blijkt. De citaten dienen als concretisering van de abstracte woonmotieven, en vormen dus de derde laag van codering. Het analyseschema staat in de bijlage (bijlage 3). Om een

voorbeeld te geven van de deductieve codering staat er in de bijlage ook een analyseschema dat ingevuld is (bijlage 4).

Formele aspecten

Het analyseschema bevat alle relevante aspecten die aan bod komen tijdens de analyse van de tekst. Hierbij kan er een onderscheid gemaakt worden tussen formele en inhoudelijke aspecten van de tekst. Het schema focust zich met name op de inhoudelijke aspecten van de tekst. Er komen slechts een paar formele aspecten aan bod. Dit zijn:

- De grootte van de tekst. Hiermee wordt het aantal pagina's bedoeld.
- Het jaartal van de laatste generatie bewoners. Het gaat hierbij om de laatste generatie bewoners waarover geschreven is en die minimaal tot in de tweede helft van de twintigste eeuw op het kasteel of de buitenplaats gewoond heeft.
- De schrijfvorm. Hierbij wordt er een onderscheid gemaakt tussen indirecte beschrijving van de persoon of een interview met de persoon. Bij indirecte beschrijving van de persoon, wordt er door familieleden of vrienden over het persoon geschreven. Bij een interview of persoonlijk document gaat het om uitspraken van de persoon zelf.

Inhoudelijke aspecten

In het analyseschema wordt er vooral gefocust op inhoudelijke aspecten van de tekst. De inhoudelijke aspecten zijn op te delen in drie categorieën: (1) de kenmerken van de persoon/personen, (2) de buitenplaats of het kasteel en (3) de woonmotieven.

1. Kenmerken van de persoon/de personen

- Gaat de tekst over bewoners die al generaties lang op het kasteel of de buitenplaats wonen of gaat het om nieuwe bewoners?
- Wie zijn de personen over wie geschreven wordt en wat is hun rol in de familie?
- Wat is het karakter van deze personen en wat zijn hun voorkeuren en interesses?

Het is belangrijk om een beeld te hebben van de persoonskenmerken van de bewoners tijdens het analyseren van de tekst. Mogelijk kunnen die van invloed zijn op de uitkomst van de tekstanalyse. Daarom wordt ten eerste onderscheid gemaakt tussen bewoners die pas op het kasteel of de buitenplaats wonen en bewoners die er al generaties lang wonen. Mogelijk kan dit van invloed zijn op de band van de persoon met het huis. Het woonmotief 'herinneringen en identiteit' zou bijvoorbeeld een grotere rol kunnen spelen bij bewoners die op de buitenplaats of het kasteel zijn opgegroeid.

Ten tweede is het belangrijk om een beeld te hebben van de rol van de personen in de familie. Hiermee wordt gevraagd naar welke relaties er tussen de personen bestaan, bijvoorbeeld moeder, oom of dochter. Dit is relevante achtergrondinformatie voor het begrijpen van de tekst.

Ten derde is ervoor gekozen om karaktereigenschappen, voorkeuren en interesses van de personen mee te nemen in de analyse. Hierbij wordt gekeken naar beroep, deelname aan verenigingen met betrekking tot erfgoed, kastelen en buitenplaatsen en betrokkenheid bij de lokale gemeenschap. Mogelijk zijn de karaktereigenschappen, voorkeuren en interesses van invloed op iemands woonmotieven. Iemand die bijvoorbeeld altijd al geïnteresseerd is geweest in geschiedenis en archeologie, zal waarschijnlijk een kasteel of buitenplaats anders waarderen dan iemand die daar niet in geïnteresseerd is.

2. De buitenplaats of het kasteel

- Wat wordt er door de bewoners over het kasteel of de buitenplaats gezegd?
- Komt de band van de bewoners met het huis naar voren?
- Spreken de bewoners positief over het huis of negatief?
- Wordt er gesproken over hoe de bewoners het huis en de omgeving gebruiken?

Om te achterhalen wat de band van de bewoners met het kasteel of de buitenplaats is, worden er in de analyse citaten opgenomen van de bewoners over het kasteel of de buitenplaats. Deze uitspraken bevatten mogelijk een positieve of negatieve waardering waarin iets duidelijker wordt hoe de personen zich verhouden tot het huis. Ook de manier waarop het huis en de omgeving gebruikt worden, kan meer vertellen over de band van de bewoners met het kasteel of de buitenplaats. Wordt er bijvoorbeeld veel aandacht besteed aan de tuin of juist niet?

3. Woonmotieven

- Wordt het kasteel of de buitenplaats gezien als een plek waar zij herinneringen aan hebben of hun identiteit aan verlenen?
- Speelt de groene omgeving (park, bos, tuin, boomgaard) een rol in het leven van de bewoners?
- Wordt het kasteel of de buitenplaats gezien als een plek waar zij het alledaagse leven kunnen ontvluchten?
- Wordt het kasteel of de buitenplaats gezien als een plek waar zij inspiratie opdoen?
- Komt het belang van behoud van erfgoed of liefde voor erfgoed van de bewoners naar voren?
- In hoeverre wordt het karakter of de esthetische waarde van het kasteel of de buitenplaats gewaardeerd?
- Worden er woonmotieven genoemd?
- Worden er woonmotieven genoemd die nog niet eerder genoemd zijn?

Herinneringen en identiteit

In de tekstanalyse wordt gelet op de zes reeds gevonden woonmotieven die uit het theoretisch kader naar voren kwamen. Het eerste woonmotief is herinneringen en identiteit. Volgens Coeterier (2002) spelen emotionele banden en de mate van herkenning en vertrouwdheid een rol in de waardering van een gebouw. Men kan zich emotioneel verbonden voelen met een plek, omdat die herinneringen oproept en deel uitmaakt van iemands identiteitsvorming. Zo'n plek wordt aangeduid als een *lieu de mémoire* en kan bijvoorbeeld een familiehuis zijn. Volgens Meier en Karsten (2012) kan men zijn identiteit ontleen aan zijn huis en woonplek. Het historische uiterlijk van een gebouw kan de bewoners het gevoel geven dat ze bij een bepaalde klasse horen en deel uitmaken van een bepaalde gemeenschap. Volgens Bourdieu (zoals aangehaald door Meier & Karsten, 2012, p. 520) kan men zich met een huis en woonplek onderscheiden van anderen op het gebied van familieachtergrond, status en cultureel kapitaal.

Om te achterhalen of herinneringen en identiteit een rol spelen in de keuze van de bewoners om op een kasteel of buitenplaats te wonen, wordt er gelet op drie dingen. Ten eerste wordt er op gelet of de band van de bewoners met het kasteel of de buitenplaats in de tekst naar voren komt. Citaten waaruit dit blijkt worden opgenomen in het analyseschema. Ten tweede wordt er gelet op fragmenten waarin herinneringen van de bewoners worden beschreven. Wanneer de buitenplaats hierin een rol speelt, wordt dit opgenomen in het analyseschema. Wanneer de herinneringen niet zozeer over het gebouw en de omgeving gaan, maar over bijvoorbeeld de schooljaren of over de huishoudster, worden deze herinneringen niet meegenomen. Ten derde wordt er bij identiteit gekeken naar het beeld dat de bewoners hebben van zichzelf en of het huis en de omgeving hierbij een rol spelen. Een voorbeeld hiervan is een zin waarin staat 'ik voel mij kasteelheer'.

De groene omgeving

Het tweede woonmotief is de groene omgeving. Buitenplaatsen werden vroeger gebouwd door rijke stedelingen die de stad wilden ontvluchten en hun zomermaanden in een groene omgeving door wilden brengen. Het leven op een buitenplaats draaide vooral om plezier en genieten in het groen. Er wordt gekeken in hoeverre de groene omgeving een rol speelt in het leven van de bewoners: worden tuin, park, bos, boomgaard of weilanden in de tekst genoemd? Daarnaast wordt er gekeken in welke context deze genoemd worden.

Romantisering

Het derde woonmotief is romantisering, nostalgie en *escape*. Volgens Lowenthal (1985) kan het verleden een gevoel van *escape* oproepen. Het idee dat men terug in de tijd gaat en het dagelijks leven ontvlucht. *Escape* kan in verband gebracht worden met de termen *Sehnsucht* und *Weltschmerz* die het leitmotiv van de Duitse Romantiek waren. Het draait hierbij om het verlangen naar een (geïdealiseerd) verleden. Om te achterhalen in hoeverre

romantisering, nostalgie en *escape* een rol spelen in het leven van de bewoners wordt er expliciet gekeken naar fragmenten waarin het kasteel of de buitenplaats door de bewoners genoemd wordt als een plek waar zij kunnen de dagelijkse sleur kunnen ontvluchten.

Inspiratie

Het vierde woonmotief is inspiratie. Volgens Lowenthal (1985) kan het verleden een gevoel van *guidance* opwekken. Historische plekken en gebouwen kunnen een inspiratiebron zijn. Eén uiting daarvan is het feit, dat er op buitenplaatsen steeds vaker expositieruimtes worden ingericht en culturele evenementen worden georganiseerd. Om te achterhalen of het kasteel of de buitenplaats een plek is die de bewoners inspireert, wordt er gelet op twee dingen. Ten eerste wordt bekeken hoe huis en de omgeving gebruikt worden. Heeft het huis puur een woonfunctie of worden er bijvoorbeeld ook wel eens concerten of culturele evenementen georganiseerd? Ten tweede wordt er gelet op de interesses van de bewoners. Wanneer er in de tekst naar voren komt dat de bewoner bijvoorbeeld schildert in zijn vrije tijd en geïnspireerd wordt door de plek, wordt dit opgenomen.

Behoud van erfgoed en liefde voor erfgoed

Het vijfde woonmotief gaat over behoud van erfgoed en liefde voor erfgoed. Kastelen en buitenplaatsen zijn een belangrijk deel van het Nederlandse cultureel erfgoed. Erfgoed wordt omschreven als 'objecten die niet hernieuwbaar zijn en die langzaam schaars worden en daarom voorzichtig behandeld moeten worden omdat ze huidige en toekomstige generaties inspireren' (Aplin, 2002, p. 14). Van der Laarse (2005) gaf als kritiek op herbestemming van erfgoed dat de authenticiteit van het object bedreigd wordt doordat het continu in verandering is. Door herbestemming verliest een object ook zijn oorspronkelijke betekenis. Particuliere bewoning van een kasteel of buitenplaats zou daarom de beste manier zijn om het gebouw in stand te houden. Om te achterhalen of behoud van erfgoed en liefde voor erfgoed een rol spelen in de woningkeuze van de bewoners wordt er op twee dingen gelet. Ten eerste wordt er gekeken of er uit de tekst naar voren komt dat de bewoners waarde hechten aan het opknappen of in stand houden van het huis en de omgeving vanwege de historische waarde. Ten tweede wordt er gekeken of de interesse van de bewoners in de geschiedenis van het huis en de omgeving naar voren komt.

Expressief huis/de esthetische waarde van het huis

Het laatste woonmotief is een expressief huis of de esthetische waarde van het gebouw en de omgeving. Gaat het om een paar vierkante meter woonoppervlakte of om een expressief huis in een herkenbaar woonmilieu? Het historische uiterlijk van een huis en de locatie zijn belangrijke factoren die meespelen in de woningkeuze. Volgens Meier en Karsten (2012) ontleent men zijn identiteit aan zijn huis en woonplek. Men kan zich door een huis en woonplek onderscheiden van anderen. De architectuur en de esthetische kenmerken van een plek worden geassocieerd met de bewoners (Meier & Karsten, 2012). Volgens Bourdieu (zoals aangehaald door Meier & Karsten, 2012, p. 520) onderscheidt men zich vooral op gevoel voor smaak. Volgens hem drukt de smaak van iemands huis en woonplek ook iemands culturele kapitaal, familieachtergrond en status uit. Om te achterhalen in hoeverre het karakter en de esthetische waarde van het huis een woonmotief zijn voor de bewoners, wordt er ten eerste gekeken of er iets geschreven is over het uiterlijk of het karakter van het huis en de omgeving. Ten tweede wordt er gekeken in hoeverre de bewoners het uiterlijk waarderen.

5.5 Verantwoording

De tekstanalyse is uitgevoerd op vijf publicaties over families die op een kasteel of op een buitenplaats wonen of gewoond hebben. Aanvankelijk waren er meer publicaties geselecteerd, maar een groot aantal voldeed niet aan de voorwaarden om er tekstanalyse op te kunnen plegen. Daarnaast geldt voor de tekstanalyse dat er alleen boeken worden opgenomen van families die op een kasteel of buitenplaats wonen die vóór 1920 gebouwd is. Ondanks dit beperkte aantal, zijn er toch interessante bevindingen gedaan en heeft de tekstanalyse geleid tot nieuwe inzichten. Deze worden in het volgende hoofdstuk behandeld.

6

Resultaten tekstanalyse

*Kasteel Beverweerd
te Werkhoven (UT).
Foto Albert Speelman,
2011.*

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de tekstanalyse behandeld. In totaal zijn er vijf teksten geanalyseerd. Per tekst zal er ingegaan worden op de resultaten van de analyse en de gevonden woonmotieven. Tot slot worden alle bevindingen samengevat in een algemene conclusie.

6.1 Tekstanalyse 1 - *Havezate Voorstonden*

Formele aspecten van de tekst	
Bron	Dam, J. van & Hoogenberk, E. <i>Havezathe Voorstonden. Vijf eeuwen bewoners en wat zij ons nalieten</i> . Zutphen 2010.
Grootte van de bron	p. 111-118.
Jaartal (laatste generatie)	Vanaf 1977 woont de familie Hoogenberk-Rink op Voorstonden. Een van de zoons, Egbert Jan Hoogenberk, koopt in 1983 het huis van de familie over.
Schrijfvorm	Deels indirecte beschrijving en deels interview

Nieuwe bewoners, op zoek naar een familiehuis

Emilie Maria Augusta Hoogenberk-Rink kocht in 1977 het huis Voorstonden met het doel er een familiehuis van te maken. In de tekst wordt beschreven waar Emilie naar op zoek is. 'Behoeftte aan een gemeenschappelijke plek voor de artistieke familie. Ergens buitenaf waar iedereen in het weekend kon verblijven en elkaar kon ontmoeten; een ruimte om concerten te geven en exposities te houden' (p. 111). Uit dit citaat blijkt dat de familie daadwerkelijk op zoek is naar een soort buitenplaats. Een plek 'Ergens buitenaf waar iedereen in het weekend kan verblijven'. De familie is dus op zoek naar een huis dat afgelegen ligt en ruim genoeg is om de familie er te laten verblijven. Daarnaast komt er ook uit het citaat naar voren dat het gaat om een artistieke familie die een geschikte plek zoekt om 'concerten te geven en exposities te houden.'

Waarom juist Voorstonden?

Egbert Jan, de zoon van Emilie, is degene geweest die de familie ervan overtuigde het huis Voorstonden te kopen en tot familiehuis te maken. Hij had een beeld van een droomhuis. Volgens hem zou dat er als volgt uitzien: 'Een strak, classicistisch gebouw met hoge ramen.' Hij schrijft: 'Ik was nog in Amerika toen ik de foto's van Voorstonden zag en ik kreeg een schok: het was als het ware het gematerialiseerde "idee"- huis, zoals ik mij dat altijd voorstelde. Het deed me ook denken aan de prachtige plantershuizen in Louisiana' (p. 111). Hij ziet de vele mogelijkheden van het vervallen huis: 'Een landhuis met het karakter van een klein Italiaans palazzo en tegelijkertijd een veelzijdig familiehuis' (p. 112).

Uit de bovenstaande citaten komt duidelijk naar voren dat Egberts keuze om Voorstonden tot familiehuis te maken, vooral gebaseerd heeft op de esthetische waarde en het karakter van het gebouw. Egbert Jan komt in de tekst naar voren als een persoon met een duidelijke visie. Hij heeft een ideaalbeeld voor ogen en zal er ook alles voor doen om zijn droomhuis te realiseren. Hij wil de uitdaging aangaan en is niet bang voor de impulsieve koop van het huis. 'Ik heb geleerd niet bang te zijn voor belangrijke impulsen en die te volgen: zij maken creativiteit en energie vrij, waardoor je grootschaliger durft te denken, ook wanneer je weinig mogelijkheden lijkt te hebben' (pp. 111-112). Egbert Jan heeft de rest van de familie kunnen overtuigen van de koop van het huis.

De band met het huis

Vorstonden was dus geen historisch familiebezit en is pas onlangs door de koop in de familie gekomen. Er is dus sprake van nieuwe bewoners. Ondanks dat komt er uit de tekst naar voren dat de familie een bepaalde band heeft met het huis. 'Een besef van verantwoordelijkheid groeide om dit vele eeuwen oude resultaat van adellijk wonen en beheren en eenvoudig maar hoogstaand vakmanschap in ere te houden. Enerzijds aarzelend, maar toch vol overgave werd aan dit grote avontuur begonnen' (p. 112). Ook Egbert Jan lijkt een bepaalde band te hebben met

het huis. Hij voelt zich er meteen door aangetrokken 'Ik was nog in Amerika toen ik de foto's van Voorstonden zag en ik kreeg een schok: het was als het ware het gematerialiseerde "idee"- huis, zoals ik mij dat altijd voorstelde' (p. 111).

Echter, het concept 'familiehuis' werd na de loop van tijd te benauwend. 'Het viel niet mee om iedere keer met elkaar overeenstemming te bereiken (...) Door een combinatie van factoren strandde het plan 'familiehuis' en uiteindelijk kwam het huis zelfs weer te koop te staan!' (p. 117). In 1983 koopt Egbert Jan zelf het huis.

De groene omgeving

Tuin, park, bos, boomgaard en velden komen minder aan bod in de tekst. Vooral in de eerste jaren wanneer de familie het huis besluit te kopen, staat het huis veel meer centraal dan de omgeving. Echter wanneer Egbert Jan en zijn gezin zich permanent gevestigd hebben op Voorstonden, beginnen zij aan de klus de tuin te herstellen. Vijvers worden uitgediept en bomen kundig gesnoeid. Voorstonden wordt nu meer gezien als een geheel dat niet alleen bestaat uit een huis, maar ook uit bijgebouwen, tuin, park en bos. Uit de tekst blijkt dat Egbert persoonlijk betrokken was bij de bescherming van de oude eiken. Hij heeft namelijk actie gevoerd tegen kap.

Behoud van erfgoed en liefde voor erfgoed

Uit de tekst komt duidelijk naar voren dat de familie er waarde aan hecht om de historische waarden van het gebouw te bewaren en door te geven. 'Een besef van verantwoordelijkheid groeide om dit vele eeuwen oude resultaat van adellijk wonen en beheren en eenvoudig maar hoogstaand vakmanschap in ere te houden. Enerzijds aarzelend, maar toch vol overgave werd aan dit grote avontuur begonnen' (p. 112). Egbert Jan heeft een duidelijke visie op hoe iets gerestaureerd moet worden om de historische waarden te behouden: 'Zijn manier van restaureren noemde Hoogenberk in die tijd "revalidatie": je bent met revalidatie bezig als je van een nog goed, maar oud kozijn alleen het verrotte stukje weghaalt en vervangt. Als je laat zitten wat nog bruikbaar is. Je mag best laten zien dat het huis oud is' (p. 117). Daarnaast wordt het volgende over Egbert geschreven: 'Het ging hem niet om het 'nieuw maken van hoe het geweest was', maar om het behoud van het oude.' Egbert: 'Een huis slijt domweg door dat je het gebruikt. Als je de sporen daarvan wegtrekt, haal je er ook de ziel uit' (p. 117).

Gevonden woonmotieven

Van de zes woonmotieven die in dit onderzoek zijn opgesteld zijn de volgende woonmotieven van toepassing geweest op de familie Hoogenberk-Rink en hun keuze voor de koop van het huis.

- De esthetische waarde van het huis.

De keuze om op Voorstonden te gaan wonen is vooral bepaald door de esthetische waarde van het gebouw. Voor Egbert Jan was dit de doorslaggevende reden om zijn familie te overtuigen van de koop van de buitenplaats. Voorstonden kwam namelijk overeen met zijn ideaalbeeld van een huis. Hierbij zou er ook spraken kunnen zijn van een vorm van 'romantisering'. Egbert Jan ziet de buitenplaats dus als een droomhuis dat hij en zijn familie op willen knappen.

- Groene omgeving.

Hoewel de groene omgeving niet direct wordt genoemd als een woonmotief kan er uit het volgende citaat opgehaald worden dat de afgelegen ligging van het huis van belang is in de keuze. Er is 'Behoeft aan een gemeenschappelijke plek voor de artistieke familie. Ergens buitenaf waar iedereen in het weekend kon verblijven en elkaar kon ontmoeten; een ruimte om concerten te geven en exposities te houden' (p.111).

- Inspiratie

Uit het bovenstaande citaat komt ook naar voren dat het huis niet alleen gebruikt zal worden als familiehuis, maar ook als plek waar concerten gegeven kunnen worden en exposities gehouden kunnen worden. De familie is dus op zoek naar een inspirerende omgeving waar culturele evenementen georganiseerd kunnen worden.

- Behoud van erfgoed en liefde voor erfgoed.

De familie besluit het avontuur aan te gaan om het huis op te knappen omdat zij zich verantwoordelijk voelen voor het doorgeven van de historische waarden van de plek. 'Een besef van verantwoordelijkheid groeide om dit vele eeuwen oude resultaat van adellijk wonen en beheren en eenvoudig maar hoogstaand vakmanschap in ere te houden. Enerzijds aarzelend, maar toch vol overgave werd aan dit grote avontuur begonnen' (p. 112).

Conclusie

Het woonmotief ‘herinneringen en identiteit’ kwam niet in de tekst naar voren. Mogelijk ligt dat aan het feit dat er sprake is van nieuwe bewoners die niet op de buitenplaats zijn opgegroeid. Er kwam in de tekst wel een woonmotief naar voren dat nog niet opgenomen is in dit onderzoek. De familie is namelijk op zoek naar een familiehuis waar men elkaar kan ontmoeten in de weekenden.

6.2 Tekstanalyse 2 - De Kemnade

Formele aspecten van de tekst	
Bron	Groningen, C. L. van & Beelaerts Blokland, P. van. <i>De Kemnade. Een sieraad voor de omgeving</i> . Bilthoven 2012.
Grootte van de bron	p. 112-143.
Jaartal (laatste generatie)	In 1955 kopen Johan Anthony Beelaerts van Blokland en Agnies Pauw van Wieldrecht de Kemnade. Vanwege Johans internationale baan woont het gezin tijdelijk op de buitenplaats. De buitenplaats wordt tussendoor verhuurd. Later vestigt het gezin zich er voor een langere tijd.
Schrijfvorm	Deels indirecte beschrijving en deels interview

In 1955 kopen Johan Anthony Beelaerts Blokland en Agnies Pauw van Wieldrecht de buitenplaats Kemnade als tijdelijke verblijfplaats voor het gezin. Het zou vooral dienen als een zomerhuis, maar later vestigt de familie zich er voor een langere tijd en werd de buitenplaats een plek waar de familie samenkomt en waar familietradities ontstaan. ‘Johan en zij hebben geen eigen huis in Nederland en tijdens de vakanties logeren zij meestal in Heelsum. Met twee kleine kinderen wordt het tijd voor een eigen pied à terre. En dit is wel opeens iets heel bijzonders’ (p. 113). Door Johans internationale carrière had de familie geen eigen huis in Nederland. Hij werkte voor het ministerie van buitenlandse zaken en wordt regelmatig uitgezonden. De familie woont dus voornamelijk in het buitenland en brengt slechts korte bezoeken aan Nederland.

Waarom juist de Kemnade?

De keuze om de Kemnade te kopen als tijdelijke verblijfplaats was in de eerste instantie toeval. In een advertentie las de familie dat er in de buurt een huis te koop stond met een oude Romeinse toren. Dat vonden ze reuze interessant, die toren wilden ze wel eens zien. Dus besloot Agnies uit nieuwsgierigheid een bezoek te brengen aan het huis. In de tweede instantie is de keuze beïnvloed door Agnies en Johans achtergrond en interesses. Agnies komt uit een welgestelde familie en heeft haar jeugd doorgebracht op het familielandgoed Broekhuizen bij het Utrechtse Leersum. Zij was dus al bekend met buitenplaatsen en hun historische waarde. Johan heeft belangstelling voor geschiedenis en archeologie. Zijn vader was een bekend historicus en zo ontstond Johans interesse in geschiedenis.

De band met het huis

Johan en Agnies zijn nieuw op de buitenplaats, maar voelen wel een bepaalde band met het huis bij de aankoop. Ze voelen zich aangetrokken tot de buitenplaats met de oude toren en de groene omgeving: ‘Afwijkend uit families met een sterk historisch besef en met een grote affiniteit met de natuur en het buitenleven, voelen beiden zich aangetrokken tot de prachtige plaats aan de rivier, de oude toren en zeker ook tot de uitdaging om hiervan weer iets moois en bijzonders te maken’ (p. 113). Later wordt de band met het huis steeds hechter. Dat blijkt bijvoorbeeld uit dit citaat: ‘De Kemnade was voor Johan en Anges een levensvervulling. Altijd bezig met verbeteringen, het uitzoeken van historie van het huis, en op zoek naar afbeeldingen en naar gegevens van mensen die het huis van vroeger of van verhalen kenden. Vele uren zijn door Johan doorgebracht in archieven en bibliotheken. Agnies

richtte zich meer op herinneringen van nog levende mensen. Hun onvermoeibare belangstelling en zoektochten hebben waardevolle informatie en inzichten opgeleverd' (p. 140). De Kemnade was dus een soort levensvervulling voor het echtpaar. Jaren later, tijdens het 50-jarig verblijf van de familie Beelaerts op de buitenplaats wordt er het volgende over het echtpaar geschreven: 'Johan en Agnies straalden. Eigenhandig hadden zij met inzicht, durf en ondernemingslust, de Kemnade bijna letterlijk steen voor steen, plant voor plant, boom voor boom weer opgebouwd' (p. 143).

De groene omgeving

Uit de tekst komt naar voren dat zowel het huis als de groene omgeving voor de familie een rol gespeeld hebben. Agnies had als hobby het onderhouden van de tuin: 'Agnies Beelaerts, groot tuinenthousiast en lid van de Achterhoekse tuinclub, ontwikkelde behalve de berceau nog meer speciale tuinelementen: buxus-'wiebertjes' tegen de muur van het huis, beuken-knopen, een paddenpoel in een stukje gracht en een knuppelpad om de gracht over te steken' (p. 136).

Pavien, een van de kinderen, blikt terug op haar jeugd op de Kemnade waarin zij veel tijd door heeft gebracht in de tuin: 'Na school is het heerlijk op de Kemnade. Op zoek naar sporen en nesten van dieren en vogels: kauwtjes, reeën, konijnen, eenden en waterhoenen. Door het bos met de twee honden, dierbare teckels die van land tot land meereizen. Met de jongens van Borkus en Loeve spelen Willem en ik eindeloos rovertje in het bos en over de weilanden' (p. 125). In Paviens herinneringen komt de tuin ook naar voren als een soort geheime plek waar men zich kan verstoppen. 'Aan de overkant is het donkere dennenbos. Daar staat onder een mooie eik een eenvoudig bankje met uitkijk over de weilanden van Wentink. Heerlijk zit je hier, zelfverscholen in de bosrand, met zicht over de ruime weilanden en in de verte de hoge bomen van de Kruisstraat (....) Langs de zieltogende rododendrons bij de gracht – die vinden de rijke grond hier maar niks – en de 'geheime plek' tussen de dennen, kom je uiteindelijk door het beukenpoortje in de boomgaard' (pp. 129-139). Uit het citaat komt indirect een vorm van romantisering en escape naar voren. Woorden als 'zelfverscholen' en 'geheime plek' kunnen hierop duiden.

Behoud van erfgoed en liefde voor erfgoed

Toen Johan en Agnies besloten de buitenplaats te kopen, schreven zij dat ze de uitdaging aan willen gaan weer iets moois en bijzonders van de buitenplaats te maken. Ze troffen de buitenplaats aan in een slechte staat. Agnies vertelde: 'Toen wij hier in 1955 kwamen, vonden wij de toren – zonder ui, die was er na de oorlog afgehaald – en een klein huisje, dat zó vochtig was, dat de schoenen 's morgens altijd groen waren (...) Het ergste vond ik het geribde ijzeren dak. Het was ontzettend lelijk, maar erger, bij iedere regenbui 's nachts, schrok men wakker van het lawaai' (p. 115). De restauratie van het huis en het achterhalen van de geschiedenis is voor het echtpaar een levensvervulling geweest. Uit de tekst blijkt dat ze het huis gerestaureerd hebben met het doel de historische waarden in stand te houden. 'Net zoals wij weten dat er in 1889 is gewerkt aan de torenkap omdat daar de initialen met datum van een arbeiders taan, zullen over honderden jaren mensen ook kunnen zien dat er in 1966 door onze familie aan de toren is gewerkt' (p. 127). De familie heeft dus tot doel de buitenplaats in stand te houden zodat men over honderden jaren de buitenplaats nog steeds bestaat.

Gevonden woonmotieven

Van de zes woonmotieven die in dit onderzoek zijn opgesteld zijn de volgende woonmotieven van toepassing geweest op Johan en Agnies en hun keuze voor de koop van het huis.

- Behoud van erfgoed en liefde voor erfgoed.

De familie hecht belang aan historie en wil graag de buitenplaats opknappen. 'Afwakend uit families met een sterk historisch besef en met een grote affiniteit met de natuur en het buitenleven, voelen beiden zich aangetrokken tot de prachtige plaats aan de rivier, de oude toren en zeker ook tot de uitdaging om hiervan weer iets moois en bijzonders te maken' (p. 113). De restauratie van het huis en het ontdekken van de geschiedenis is voor de familie een levensvervulling geweest. 'De Kemnade was voor Johan en Angen een levensvervulling. Altijd bezig met verbeteringen, het uitzoeken van historie van het huis, en op zoek naar afbeeldingen en naar gegevens van mensen die het huis van vroeger of van verhalen kenden' (p. 140).

- Groene omgeving

Zowel Johan als Agnies houden van de natuur. Ze hebben 'Een grote affiniteit met de natuur en het buitenleven' en ze 'voelen beiden zich aangetrokken tot de prachtige plaats aan de rivier' (p. 113). De groene omgeving heeft na de koop steeds een rol gespeeld voor de familie. Agnies spendeerde veel tijd aan het onderhouden van de tuin en voor Pavien was de tuin een plek om sporen van dieren te ontdekken en je te verschuilen. Er is dus sprake van een soort escape gevoel. Uit de tekst blijkt dat dit alleen voor Pavien geldt.

- De esthetische waarde van het huis.

Uit de tekst blijkt dat de esthetische waarden van de buitenplaats een rol hebben gespeeld in de keuze. Johan en Agnies spreken van 'de prachtige plaats aan de rivier' en 'de oude toren.' De oude Romeinse toren is natuurlijk een karakteristiek kenmerk van het gebouw. Ze waren op zoek naar een tijdelijke verblijfplaats in Nederland en vertellen: 'En dit is wel opeens iets heel bijzonders' (p. 113). Ze zien de Kemnade dus als een karakteristieke plek.

Conclusie

De woonmotieven 'herinneringen en identiteit' en 'inspiratie' zijn niet uit de tekst naar voren gekomen en hebben waarschijnlijk geen rol gespeeld voor de familie. Er is sprake van romantisering. Dit geldt echter alleen voor Pavien. Er zijn verder geen nieuwe woonmotieven naar boven gekomen.

6.3 Tekstanalyse 3 - Havezate Schoonheten

Formele aspecten van de tekst	
Bron	Hoogeland, W. <i>Schoonheten & de Bentincks. Geschiedenis van een landgoed, havezate en bewoners</i> . Zwolle 2005.
Grootte van de bron	p. 112-118.
Jaartal (laatste generatie)	In 1937 erft Rudolph Floris Carel Bentinck (Rolph) het familielandgoed. Later gaat hij er permanent wonen met zijn vrouw Elisabeth Wilhelmina Malvina de Brauw (Elsie). Ze wonen er tot 1991. Na hem wordt het landgoed door zijn kinderen in standgehouden.
Schrijfvorm	Deels indirecte beschrijving en deels interview

Rolph erft het familielandgoed

Na de dood van zijn vader krijgt Rolph de zware taak om het familielandgoed te beheren. Hij is pas 24 jaar en nog bezig met zijn studie. Het beheer van het landgoed wordt aan hem opgedragen, aangezien hij de enige zoon is. Hij zet zich volledig in voor het landgoed. 'Hij is eigenaar, maar hij ziet zich vooral als beheerder en zijn hele leven heeft hij in dienst gesteld van het in standhouden van Schoonheten' (p. 112). Toch is dit niet geheel een eigen keuze geweest. Dat blijkt uit dit citaat: 'Dit lag in de lijn der verwachtingen omdat dit een familiebedrijf was' (p. 117). In 1965 verruilt Rolph zijn baan als bankier voor een baan als herenboer op Schoonheten, om in de onderhoudskosten van de buitenplaats te kunnen voorzien. Hij transformeert Schoonheten van een bosbouwbedrijf naar een landbouwbedrijf.

De band met het huis

Rolph heeft zijn leven in dienst gesteld van het in standhouden van het landgoed. Zijn inzet kan verklaard worden door de band die hij heeft met de plek. Deze verbondenheid heeft mogelijk te maken met zijn geïsoleerde jeugd waarbij hij vrijwel al zijn tijd op Schoonheten doorgebracht heeft. Hij is niet naar de lagere school gegaan en had thuis privéles. Er wordt over hem geschreven: 'Rolph groeit op in een beschermde omgeving, heeft weinig tot geen contact met leeftijdgenootjes en brengt zijn tijd meestal door in zijn eigen tuinhuisje met moestuin "Voge-

lenzang” (p. 113). Rolph’s moeder vertelt over hem toen hij nog een kind was: ‘Op Schoonheten voelde hij zich thuis, hij keek met belangstelling naar alles, stond met de handen op den rug aandachtig voor een porseleinkastje’ (p. 113). Wanneer Rolph naar het gymnasium gaat, moet hij de buitenplaats verlaten en verblijft in een ander gezin. Uit brieven van die tijd, die Rolph aan zijn vader stuurde, blijkt dat hij last had van heimwee. ‘Ik herinner mij, dat ik het vreselijk vond om daar in de kost te zijn, hoewel ik het er goed had. Het werk wilde echter niet vlotten. Dit schrijf ik ook gedeeltelijk toe aan heimwee, waarmee ik toentertijd erg te kampen had’ (p. 113). Deze heimwee duidt op een gevoel van verbondenheid met Schoonheten.

Dit heeft ermee te maken dat hij de plek nauwelijks verlaten had voordat hij naar het gymnasium ging. Ook wanneer Rolph beheerder is van Schoonheten, komt zijn band met het huis uit de tekst naar voren. Hij vertelt: ‘Niet de bewoner is belangrijk, maar het huis, het landgoed en op elke generatie rust de plicht het familiebezit naar beste vermogen te beheren en over te dragen aan de volgende generatie’ (p. 112). Rolph voelde zich niet alleen verbonden met het huis. Uit de tekst komt naar voren dat hij en zijn vrouw ook een band hadden met de gemeenschap. ‘Anders dan zijn ouders voelden Rolph en zijn echtgenote zich nauw verbonden met de bewoners op het landgoed en in de Buurtschap Schoonheten. Bij alle activiteiten die door de bewoners werden ontwikkeld, waren zij betrokken’ (p. 118).

De groene omgeving

Niet alleen het huis maar ook de groene omgeving heeft een rol gespeeld in het leven van Rolph. Als kind bracht zijn tijd meestal door in zijn eigen tuinhuisje ‘Vogelenzang’ met een moestuintje. Als beheerder van het landgoed houdt hij zich meer op een zakelijke manier bezig met de groene omgeving. Hij maakte van Schoonheten een landbouwbedrijf en werd herenboer. Daarnaast was hij medeoprichter van de Bosgroep Salland die zich bezighoudt met ‘De instandhouding van natuurwetenschappelijke, landschappelijke en cultuurhistorische waarden van landgoederen en het scheppen van voorwaarden voor een meer rendabele exploitatie’ (p. 117).

Behoud van erfgoed en liefde voor erfgoed

Uit de tekst blijkt dat Rolph waarde hecht aan het doorgeven van de historische waarde van de buitenplaats. Dat blijkt onder andere uit dit citaat: ‘Niet de bewoner is belangrijk, maar het huis, het landgoed en op elke generatie rust de plicht het familiebezit naar beste vermogen te beheren en over te dragen aan de volgende generatie’ (p. 112). Behoud van de buitenplaats is voor Rolph dus een prioriteit. Echter geldt zijn belangstelling voor het doorgeven van historische waarden niet alleen specifiek voor Schoonheten, maar ook voor landgoederen in het algemeen. Dat blijkt uit zijn lidmaatschap van de Bosgroep Salland. Daarnaast heeft hij vele jaren een bestuursfunctie gehad bij de Stichting tot Behoud van Particuliere Historische Buitenplaatsen (PHB). ‘Bij alle door de PHB ontwikkelde plannen is Rolph Bentinck één van de eersten geweest, die aan deze plannen uitvoering gaf’ (p. 118).

Gevonden woonmotieven

Na de dood van zijn vader erft Rolph het huis en het wordt van hem verwacht dat hij de buitenplaats beheert: ‘Dit lag in de lijn der verwachtingen omdat dit een familiebedrijf was’ (p. 117). Het is dus niet zijn keuze om op Schoonheten te wonen. Toch heeft hij zijn leven geweid aan het in standhouden van de buitenplaats: ‘Hij is eigenaar, maar hij ziet zich vooral als beheerder en zijn hele leven heeft hij in dienst gesteld van het in standhouden van Schoonheten’ (p. 112). Mogelijk komt dat door de band die hij heeft met de buitenplaats. Daarom spelen de volgende woonmotieven een rol:

- Herinneringen en identiteit

Rolph is opgegroeid op Schoonheten en heeft al van kinds af aan een band met het huis. Zijn identiteit wordt beïnvloed door zijn taak om de buitenplaats te beheren. Hij voelt zich beheerder van de buitenplaats en heeft zijn leven geweid aan het in standhouden ervan.

- Behoud van erfgoed en liefde voor erfgoed.

Uit de tekst blijkt dat Rolph waarde hecht aan het doorgeven van de historische waarde van de buitenplaats. Daarnaast hecht Rolph ook waarde aan het doorgeven van de historische waarden van landgoederen in het algemeen. Hij had een bestuursfunctie in de PHB en was lid van de Bosgroep Salland.

Conclusie

Uit de tekst blijkt dat de woonmotieven ‘groene omgeving’, ‘romantisering’, ‘inspiratie’ en ‘de esthetische waarde van het huis’ geen rol hebben gespeeld in zijn keuze om op de buitenplaats te wonen. Daarnaast blijkt uit de tekst dat het behoud van de buitenplaats aan hem opgedragen was, het was dus geen keuze. Echter heeft hij de taak op zich genomen en zich volledig geweid aan de instandhouding van de buitenplaats.

6.4 Tekst analyse 4 - Kasteel Keppel

Formele aspecten van de tekst	
Bron	Dubbeldam, R. <i>Verhalen over landgoederen en buitenplaatsen in Gelderland</i> . Meppel 2012.
Grootte van de bron	p. 145-155.
Jaartal (laatste generatie)	Vanaf eind 1990 woont Willem baron van Lynden op kasteel Keppel met zijn vrouw. Ze wonen er nog steeds.
Schrijfvorm	Interview met de bewoner

Kasteel Keppel is al generaties lang familiebezit en is nooit verkocht. Willem vertelt: ‘Het begint toch inmiddels in Nederland redelijk uniek te worden, dat zo’n huis als dit bewoond wordt door de familie die het zelf heeft gebouwd. Dat is dan wel niet de familie Van Lynden, maar de familie van mijn moeders kant, de familie Van Pallandt. Die wonen hier sinds 1530. Het huis is nooit verkocht, altijd vererft’ (p. 151). Ook Willems vader verwachtte dat het kasteel in de familie moest blijven en vroeg steeds aan Willem wanneer hij op de buitenplaats zou komen wonen. ‘Toen mijn vader uit Amerika terugkwam (...) en op Keppel ging wonen, vroeg hij steeds wanneer wij op het kasteel kwamen wonen’ (p. 152). Pas jaren later, wanneer zijn vader overlijdt, gaan Willem en zijn vrouw permanent op het kasteel wonen.

Het kasteel wordt gebruikt als woonhuis. Het is geen museum waar niks aangeraakt mag worden. ‘Hier staan modderlaarzen, ligt overal speelgoed van de kleinkinderen, hier wordt echt geleefd’ (p. 155). Het koetshuis is sinds enkele jaren een kinderdagverblijf en in de zomer worden er een week lang concerten georganiseerd waarbij een groep jonge pianotalenten de kans heeft podiumervaring op te doen. ‘Dan worden er acht extra piano’s het huis in gesleept en wordt het huis een week lang overgenomen door muziek. Die kinderen werken keihard, slapen hier in huis, eten in de kelder, rennen als idioten de trappen op en af, voetballen op het gazon en zwemmen in de rivier’ (p. 155).

De band met het kasteel

Als jongen kwam Willem al op het kasteel en bouwde hij een band op met het huis. Hij vertelt: ‘Ik kwam hier als kleine jongen natuurlijk al en toen we net getrouwd waren – ik was pas 22 en studeerde nog – hebben mijn echtgenote en ik hier ook een tijd gewoond. Onze oudste is hier geboren’ (p. 151). Nu Willem permanent op het kasteel woont, heeft hij een identiteit gekregen als kasteelheer. Willem vertelt wat zijn rol is als kasteelheer. ‘Bij allerlei formaliteiten is het voor alle partijen leuk als ik de baron ben. Als hier in het dorp volksfeesten zijn, komen ze vragen of dat op het grasveld voor het kasteel gehouden mag worden, en dan mag ik lintjes doorknippen en toespraakjes houden, enig’ (p. 154). Hij beseft zich dat hij een van de laatste kasteelheren in Nederland is. ‘(...) dat het altijd in de familie is geweest, geeft iets heel speciaals aan het huis. Het zou toch wel heel aardig zijn als we dat kunnen blijven doen. Op een gegeven moment ben je één van de laatste idioten in Nederland die nog in een kasteel woont’ (p. 151). Het wonen op een kasteel geeft dus een bepaalde identiteit aan de bewoner. Je hebt een rol als kasteelheer, je wordt voor allerlei formaliteiten uitgenodigd en je bent uniek, als een van de weinige kasteelheren in Nederland.

Behoud van erfgoed en liefde voor erfgoed

Kasteel Keppel is altijd familiebezit geweest. Willem zegt: ‘Het begint toch inmiddels in Nederland redelijk uniek te worden, dat zo’n huis als dit bewoond wordt door de familie die het zelf heeft gebouwd’ (p. 151). Uit de tekst blijkt dat Willem er waarde aan hecht om de historische waarden van het kasteel door te geven en in de familie te houden. ‘Maar dat het altijd in de familie is geweest, geeft iets heel speciaals aan het huis. Het zou toch wel heel aardig zijn als we dat kunnen blijven doen’ (p. 151). Daarom probeert Willem het kasteel in de familie te houden. Hij vertelt: ‘Mijn zoon gaat mij opvolgen als voorzitter van de stichting die eigenaar is van Keppel en heeft daarmee dan het recht op bewoning van het huis’ (p. 152). Het doorgeven van het erfgoed aan volgende generaties, leerde Willem van zijn vader. ‘Mijn vader vond dat je als bewoner van het kasteel altijd een spoor achter moet laten. Ik heb nu twee sporen nagelaten (...) We waren destijds met allerlei restauratieprojecten bezig en ik dacht dat het ook mooie gelegenheid zou zijn om die toren eens aan te pakken’ (p. 152). De toren het kasteel is nu gerestaureerd en door iedereen te bewonderen.

Gevonden woonmotieven

Willem erft kasteel Keppel. Het kasteel is nooit verkocht en altijd in dezelfde familie gebleven. Willems vader vroeg steeds aan Willem wanneer hij op het kasteel zou gaan wonen. Het werd van hem verwacht en het werd vanzelfsprekend beschouwd, dat Willem kasteelheer zou worden en het familiebezit door zou geven. Willem verwacht ook van zijn zoon dat hij kasteelheer wordt. De keuze om op het kasteel te gaan wonen is dus ontstaan uit verwachtingen van de familie en uit vanzelfsprekendheid dat het kasteel doorgegeven wordt in de familie. Mogelijk hebben een aantal motieven invloed gehad op deze keuze.

- *Behoud van erfgoed en liefde voor erfgoed.*

Uit de tekst blijkt dat het kasteel nog nooit verkocht is en altijd in dezelfde familie is geweest. Dit wil de familie graag doorzetten omdat het erg bijzonder is.

- *Herinneringen en identiteit*

Als jongen kwam Willem al op het kasteel en als beheerder heeft hij de taak als kasteelheer. Het zijn van kasteelheer is onderdeel van zijn identiteitsvorming. Als kasteelheer heeft hij een rol in de lokale samenleving en wordt voor allerlei evenementen uitgenodigd. Daarnaast is hij als een van de weinige kasteelheren in Nederland uniek.

Conclusie

Willems keuze om op het kasteel te gaan wonen is beïnvloed door verwachtingen van zijn familie en de vanzelfsprekendheid dat hij kasteelheer zou worden. Uit de tekst blijkt dat de woonmotieven ‘groene omgeving’, ‘romantisering’, en ‘de esthetische waarde van het huis’ geen rol hebben gespeeld in Willems keuze om op het kasteel te gaan wonen. Hoewel het woonmotief ‘inspiratie’ niet zozeer een rol heeft gespeeld in de keuze om op het kasteel te wonen, blijkt uit de tekst dat het kasteel wel een inspirerende plek is. Op het gazon van het kasteel worden feesten en evenementen georganiseerd en in de zomer worden er een week lang pianoconcerten gegeven door jonge pianotalenten.

6.5 Tekstanalyse 5 - Huis Molecaten

Formele aspecten van de tekst	
Bron	Prins, R. <i>Huis Molecaten</i> . Zwolle 2002.
Grootte van de bron	p. 134-137.
Jaartal (laatste generatie)	De broers Walraven en Erik erven huis Molecaten van hun moeder in 1967. In 1987 verkopen ze het huis.
Schrijfvorm	Deels indirecte beschrijving en deels interview

De vijfde tekstanalyse is toegepast op de laatste generatie bewoners van huis Molecaten, waarover geschreven is. Uit de tekstanalyse blijkt dat de resultaten overeenkomen met de reeds uitgewerkte resultaten van de laatste generatie bewoners van havezate Schoonheten en kasteel Keppel. Voor zowel huis Molecaten, havezate Schoonheten en kasteel Keppel geldt dat het gebouw al sinds een lange tijd familiebezit is, dat de zonen het gebouw erven en dat ze er hun jeugd deels hebben doorgebracht. Het gaat dus niet over nieuwe bewoners maar over een familie die al generaties lang op het kasteel of de buitenplaats woont. Daarnaast gaat het om bewoners die er niet expliciet voor kiezen om op het kasteel of de buitenplaats te wonen, maar waarvan verwacht wordt dat zij het familiebezit overnemen en doorgeven. Omdat de resultaten van tekstanalyse vijf overeenkomen met de resultaten van havezate Voorstonden en kasteel Keppel, worden deze slechts kort behandeld.

Gevonden woonmotieven

Uit de tekst blijkt dat voor Walraven en Erik, die de buitenplaats erven van hun moeder, vooral het woonmotief 'behoud van erfgoed en liefde voor erfgoed' een rol heeft gespeeld.

- *Behoud van erfgoed en liefde voor erfgoed.*

Uit de tekst blijkt dat Erik en Walraven het belangrijk vinden dat de historische waarde van de buitenplaats behouden blijft. Daarnaast blijkt ook uit de tekst dat de buitenplaats tegenwoordig een waardevol stukje natuur is. Erik vertelt: 'Dit huis is een stuk geschiedenis, een stuk tastbare toewijding van generaties. En het landgoed eromheen heeft dan weliswaar zijn economische functie ongeveer verloren: het is nu een stuk kostbaar recreatiegebied, een stuk long van Nederland' (p. 135). Erik en Walraven menen dat de beste manier om de buitenplaats in stand te houden, particulier bezit is. Dat blijkt uit dit citaat: 'Volgens Walraven en Eric was de particuliere eigenaar, die een traditionele band heeft met zijn bezit, de beste waarborg voor de instandhouding van het specifieke karakter van een landgoed en de beschermingen van eeuwenoude cultuurwaarden' (p. 137). Als eigenaar hebben ze dus de belangrijke rol om de buitenplaats in stand te houden. De broers besteden veel tijd aan het restaureren van de buitenplaats. Erik vertelt: 'Molecaten hebben betekent je schrap zetten tegen de tijd, die scheuren maakt in de muren, die de stoep laat verzakken, die de verf op de achtergevel laat bladeren, die een laag water in de verwarmingskelder laat komen' (p. 135).

6.6 Inzichten van de tekstanalyse

In de tekstanalyse zijn vijf teksten opgenomen. Hiervan hebben twee teksten betrekking op nieuwe bewoners van kastelen en buitenplaatsen en drie teksten betrekking op bewoners waarvan het kasteel of de buitenplaats al jarenlang familiebezit is. Tussen beide type bewoners is er een verschil te zien in hun woonmotieven.

Nieuwe bewoners

De teksten die betrekking hebben op de nieuwe bewoners hebben interessante bevindingen opgeleverd. De bewoners hebben namelijk bewust gekozen om op een kasteel of buitenplaats te wonen. Daarom konden er uit de tekst duidelijke woonmotieven achterhaald worden. Voor beide families geldt dat zowel 'de esthetische waarde van het huis' en 'de groene omgeving' een belangrijke rol hebben gespeeld in de keuze om het huis te kopen. Daarnaast speelde voor beide families het woonmotief 'behoud van erfgoed en liefde voor erfgoed' een rol in hun keuze. Voor beide geldt dat ze een sterk historisch besef hebben en waarde hechten aan het doorgeven van de historische waarden van het gebouw. Voor de bewoners van havezate Voorstonden speelde ook het woonmotief 'inspiratie' een rol in de keuze. De familie was namelijk opzoek naar een plek om concerten te geven en exposities te houden. De familie zocht dus naar een inspirerende omgeving waar culturele evenementen georganiseerd kunnen worden. Voor beide families heeft het woonmotief 'herinneringen en identiteit' geen rol gespeeld.

Het woonmotief 'romantisering' heeft bij beide families slechts een kleine rol gespeeld. Hoewel het niet direct uit de tekst naar voren kwam als een woonmotief, was er wel sprake van romantisering en *escape*. Zo zag Egbert Jan in Voorstonden zijn droomhuis. De buitenplaats kwam overeen met zijn ideaalbeeld van een huis, een Italiaans palazzo met veel potentie. Hij heeft een geromantiseerd beeld van het huis en heeft een visie met betrekking tot het opknappen van het gebouw. Uit de tekst van de Kemnade bleek dat er sprake was van *escape*. In Paviens her-

*Huis Molecaten te
Hattem (GE).
Foto Hanneke Ronnes,
2004.*

inneringen komt de tuin namelijk naar voren als een soort geheime plek waar men zich kan verstoppen en waar je heerlijk verscholen zit. Tot slot geldt voor beide families dat ze een woonmotief hadden dat nog niet opgenomen was in de tekstanalysen, namelijk ‘het vinden van een familiehuis’. Een plek waar de familie kan verblijven en elkaar kan ontmoeten. Concluderend bleek dus uit de tekstanalyse dat de woonmotieven uit het literatuuronderzoek ook voor bewoners van kastelen en buitenplaatsen een rol spelen. Echter blijken niet alle woonmotieven een even doorslaggevende rol te spelen.

Familiebezit

Voor de families die al generaties lang op het kasteel of de buitenplaats wonen, geldt dat de bewoners al verbonden waren met de plek omdat ze er hun jeugd hebben doorgebracht. Het doorgeven van het familiebezit wordt aan de ene kant verwacht van de familie en aan de andere kant als vanzelfsprekend beschouwd. Er is dus sprake van een woonmotief dat nog niet opgenomen is in de tekstanalyse namelijk ‘de verwachting en het vanzelfsprekende dat zij het gebouw zouden beheren en doorgeven’. De laatste generatie bewoners waarover geschreven is en die het kasteel of de buitenplaats geërfd heeft, heeft dus niet bewust gekozen voor het bewonen van een kasteel of buitenplaats.

Toch bleek uit de teksten dat de bewoners veel waarde hechtten aan het behoud van het familiebezit. Dat bleek uit hun inzet in de restauratie en het onderhoud van het kasteel en de buitenplaats met het doel om het door te geven aan de volgende generaties. Het woonmotief ‘behoud van erfgoed en liefde voor erfgoed’ heeft daarom een rol gespeeld voor de bewoners. Uit de tekst blijkt dat ‘herinneringen en identiteit’ voor de bewoners van Havezate Schoonheten en kasteel Keppel ook een rol hebben gespeeld. De bewoners zijn op de buitenplaats opgegroeid en hebben er veel herinneringen aan. Daarnaast ontleen zij hun identiteit aan het zijn van kasteelheer en herenboer. Concluderend geldt dat zowel de nieuwe bewoners als de bewoners die al generatieslang op het kasteel of de buitenplaats wonen, één woonmotief gemeenschappelijk hebben. Namelijk ‘behoud van erfgoed en liefde voor erfgoed’. Uit alle geanalyseerde teksten blijkt dat de families een sterk historisch besef hebben en waarde hechten aan het behoud en doorgeven van het erfgoed.

7

Casestudies - de methode

*Kasteel Haamstede
te Haamstede (ZE).
Foto Doriann Krans-
berg, 1979.*

In dit hoofdstuk wordt de derde en laatste stap van het onderzoek besproken: de casestudies. Er wordt uitgelegd wat de bijdrage van de casestudies zijn aan het onderzoek. Vervolgens wordt de selectie van de verschillende cases toegelicht. Tot slot wordt de methode die toegepast wordt bij de uitvoering van de cases behandeld.

7.1 Casestudies

De derde stap van het onderzoek is het uitvoeren van casestudies. Deze stap dient als hulpmiddel bij de beantwoording van de tweede en derde deelvraag. Deze zijn als volgt:

2. *Wat zijn de motieven van de bewoners om op een kasteel of buitenplaats te wonen?*
3. *In hoeverre speelt behoud van/liefde voor cultureel erfgoed een rol in de keuze om in een kasteel of buitenplaats te gaan wonen?*

De deelvragen dienen ter beantwoording van de hoofdvraag. Deze luidt als volgt:

- *Waarom kiest men ervoor om op een kasteel of buitenplaats te wonen en in hoeverre speelt behoud van cultureel erfgoed hierbij een rol?*

Bij het opstellen van de woonmotieven is er gebruik gemaakt van reeds bestaande kennis uit de literatuur. Dit is zowel gebeurd door middel van literatuuronderzoek als door tekstanalyse. De casestudies dienen om empirische inzichten op te doen over woonmotieven van bewoners van kastelen en buitenplaatsen. Het gaat hierbij dus om inzichten die niet uit de literatuur worden gehaald, maar uit de praktijk. Door middel van de casestudies kan gekeken worden of de empirische inzichten complementair zijn aan de reeds bestaande kennis uit de literatuur. Aan de hand van vier cases zal dit onderzocht worden.

7.2 De cases

De vier uitgezochte cases zijn geselecteerd op basis van de inventarisatie. De vier cases representeren de verschillende woontypen die voorkomen bij kastelen en buitenplaatsen: particuliere bewoning, gedeeltelijke bewoning en verdelingen in appartementen of in meerdere wooneenheden. Daarnaast representeren de cases het verschil tussen kastelen en buitenplaatsen die altijd een woonfunctie gehad hebben en kastelen en buitenplaatsen die op nieuw bewoond zijn.

De vier cases zijn telkens geselecteerd uit een groep gebouwen die uit de inventarisatie naar voren kwam als een opvallende groep, omdat zij vergeleken met andere provincies, het meest voorkwamen in die provincie. Er is bijvoorbeeld gekozen om een particulier bewoond kasteel in Limburg te selecteren omdat daar de meeste particulier bewoonde kastelen zijn. Er is op deze manier gepoogd om een zo'n representatief mogelijke case te selecteren. De vier cases zijn uitgezocht in de provincies Utrecht, Limburg en Gelderland. Er is hiervoor gekozen omdat dit de provincies zijn waar zich de meeste kastelen en buitenplaatsen bevinden in Nederland. Hieronder worden de uitgezochte cases omschreven.

Een particulier bewoond kasteel in Limburg.

Uit de inventarisatie blijkt al dat de meeste bewoonde kastelen in Nederland zich bevinden in de provincie Limburg. Om een representatieve case te selecteren met betrekking tot bewoonde kastelen in Nederland, is er daarom voor gekozen om een kasteel in Limburg te selecteren dat particulier bewoond wordt. Met behulp van de lijst van kastelen, die uit de inventarisatie naar voren is gekomen, wordt er een particulier bewoond kasteel in Limburg geselecteerd.

Een buitenplaats die verdeeld is in meerdere wooneenheden in Utrecht.

Uit de inventarisatie kwam naar voren dat de meeste bewoonde buitenplaatsen zich bevinden in de provincie Utrecht. Omdat de meeste buitenplaatsen die verdeeld zijn in meerdere wooneenheden zich bevinden in de pro-

vincie Utrecht, is ervoor gekozen om als tweede case een dergelijke buitenplaats te selecteren. Met behulp van de lijst van buitenplaatsen, die uit de inventarisatie is voortgekomen, wordt er een buitenplaats geselecteerd.

Een deels bewoonde buitenplaats in Gelderland

Uit de inventarisatie blijkt dat 23,5 procent van de bewoonde kastelen en buitenplaatsen zich bevindt in de provincie Gelderland. Dat is net iets minder dan in de provincie Utrecht. Wanneer gekeken wordt naar de verdeling in woontypen blijkt dat Gelderland de provincie is met het grootste percentage buitenplaatsen dat deels bewoond wordt. Om een representatieve case te selecteren met betrekking tot deels bewoonde buitenplaatsen in Nederland, is er daarom voor gekozen om een buitenplaats in Gelderland te selecteren die deels bewoond wordt. Met behulp van de lijst van buitenplaatsen, die uit de inventarisatie naar voren is gekomen, wordt deze derde case geselecteerd.

Een opnieuw bewoonde buitenplaats in Utrecht

Zoals eerder vermeld is, bevinden de meeste bewoonde buitenplaatsen zich in de provincie Utrecht. Opvallend is dat een groot deel van de buitenplaatsen in Utrecht opnieuw bewoond is na 1900. Om een representatieve case te selecteren met betrekking tot opnieuw bewoonde buitenplaatsen in Nederland, is er daarom voor gekozen om een buitenplaats in Utrecht te selecteren die opnieuw bewoond is na 1900. Met behulp van de lijst van buitenplaatsen, die uit de inventarisatie naar voren is gekomen, wordt er een opnieuw bewoonde buitenplaats in Utrecht geselecteerd.

*Schoonheten te Heeten (OV).
Foto Hans Hageman, 1993.*

7.3 Methode

De casestudies bestaan uit een interview met de bewoner(s) van het geselecteerde kasteel of de geselecteerde buitenplaats. Tijdens het interview wordt er een bezoek gebracht aan de bewoner(s) van het betreffende gebouw. Er is gekozen voor een semigestructureerd interview waarbij vooraf aan het interview een vragenlijst is gemaakt met een aantal vragen die relevant zijn voor het onderzoek. Er is gekozen voor een semigestructureerd interview omdat alle belangrijke vragen op deze manier aan bod komen, zonder dat het interview van te voren al helemaal vast ligt. De volgorde van de vragen kan per interview variëren en hangt af van de wending van het gesprek. Daarnaast zijn bepaalde vragen alleen van toepassing op een bepaalde groep bewoners. Zo zijn er bijvoorbeeld vragen die alleen gelden voor bewoners die al generaties lang op het kasteel of de buitenplaats wonen. Ze gelden dus niet voor nieuwe bewoners. In tegenstelling tot diepte-interviews waarbij de geïnterviewde de gespreksonderwerpen aanreikt, zijn er in dit onderzoek al vragen opgesteld die gebaseerd zijn op vooronderzoek. De vra-

genlijst is gebaseerd op het literatuuronderzoek uit het theoretisch kader en op de tekstanalyse. De vragenlijst die gebruikt is, staat in bijlage 5.

Voorafgaand aan de interviews is er een proefinterview gehouden met de bewoner van een buitenplaats in Overijssel. Dit proefinterview diende als hulpmiddel bij het aanscherpen van de lijst met interviewvragen. Aan de hand van het interview werd duidelijk welke vragen nog misten in de vragenlijst en welke vragen anders geformuleerd moesten worden. Het proefinterview is daarom erg waardevol geweest voor de voorbereiding van de interviews.

De analyse van de interviews zal op dezelfde manier plaatsvinden als de tekstanalyse. Bij de interviews gaat het om zelfgeproduceerde teksten die via deductieve codering worden geanalyseerd. Er zal gebruik gemaakt worden van dezelfde boomstructuur die ook voor de tekstanalyse gebruikt is. Deze bestaat uit drie lagen van codering (afb. 8, bladzijde 33).

Voorafgaand aan de interviews is een introductiemail gestuurd waarin het onderwerp werd geïntroduceerd en het doel van het onderzoek werd uitgelegd. Aan de hand daarvan zijn afspraken gemaakt voor het interview. De respondent heeft na het interview aangegeven of hij/zij anoniem wil blijven of niet.

Resultaten case studies

*Kasteel Amstenrade
te Amstenrade (LI).
Foto G.L. Hasseleij
Kirchner, 1893.*

8.1 Casestudie 1 - Particulier bewoond kasteel in Limburg

De case

De eerste casestudie vond plaats op een particulier bewoond kasteel in Limburg, gelegen aan de Maas. Het kasteel stamt uit de zeventiende eeuw en bestond aanvankelijk uit een hoofdburcht en een voorburcht. De hoofdburcht is in 1847 afgebroken en van het voormalige kasteel resteert alleen de voorburcht met een tuin, weilanden en omringende gracht. Het kasteel heeft altijd een woonfunctie gehad. De huidige bewoners hebben het kasteel overgekocht van de familie nadat het twee jaar leeg had gestaan. Inmiddels wonen zij er 41 jaar. Hoewel het kasteel altijd particulier bewoond geweest is, blijkt uit het gesprek met het echtpaar dat sinds kort een van de zijvleugels van het gebouw in gebruik is genomen als *bed & breakfast*. Daarnaast is de garage in gebruik genomen als atelier waar geschilderd wordt en waar schildercursussen worden gegeven. De oude hooizolder is een expositiezolder geworden die ook voor familieaangelegenheden gebruikt wordt.

Directe aanleiding van verhuizing

Het echtpaar vertelt dat zij in 1975 op het kasteel zijn gaan wonen. Dat zij deze keuze maakten, had te maken met een samenloop van omstandigheden. Een van hen was net klaar met een specialisatie als orthopedisch chirurg in Amsterdam en had daar nog geen vooruitzicht op een plaats in het ziekenhuis. Daarom oriënteerde hij zich op ziekenhuizen in het zuiden van het land waar de kans op een plaats groter was. Hij kon terecht in een groot opleidingsziekenhuis in Heerlen. Tegelijkertijd stond het kasteel al een tijd in de verkoop. De eigenaar, een familielid, werd te oud om het kasteel te onderhouden. Van de familie was er niemand bereid om op het kasteel te wonen zowel vanwege de financiën, als vanwege de plek. Met het vooruitzicht op een baan in het ziekenhuis van Heerlen leek het kasteel een geschikte woonplek voor het echtpaar. Een van hen vertelt: 'Als ik hier niet had kunnen werken dan was ik hier niet gekomen. En als we dit huis hier niet hadden kunnen krijgen, dan was ik misschien ergens anders gaan werken'. Voor de vorige eigenaar was het een enorme opluchting dat het echtpaar het kasteel zou overnemen. Hij was blij dat het tóch in de familie bleef.

Woonmotieven

In de eerste instantie is het echtpaar verhuisd uit praktische overweging omdat zij mogelijkheden zagen voor werk en wonen. Een van hen kreeg de mogelijkheid om studenten op te leiden in het ziekenhuis van Heerlen. Daarnaast was er de mogelijkheid om het huis van een familielid over te nemen. Achteraf blijken ook andere woonmotieven een rol te hebben gespeeld in de keuze om op kasteel te gaan wonen.

- Herinneringen en identiteit

Als kind bracht een van de bewoners de zomers door op het kasteel. Ze bewaart fotoalbums uit die tijd waarop te zien is dat het kasteel steeds een beetje moderner wordt. Ze beseft steeds meer hoe bijzonder het is om in het huis te wonen waar haar grootouders gewoond hebben. Het bewonen van het kasteel brengt een bepaalde verantwoordelijkheid met zich mee. 'Het kasteel heeft altijd een rol gespeeld in deze gemeenschap. Vandaar dat, hoewel het hoofdgebouw weg is, het toch een kasteel is blijven heten. Hoewel dit alleen maar de voorburcht is. Vroeger kwamen hier alle bruidjes om foto's te laten maken.' Hoewel het kasteel geen trouwlocatie is, laten ook nu nog de bruidjes hun foto's maken bij het kasteel. 'Het kasteel is voor de mensen uit het dorp heel belangrijk. Waar je hier ook bij mensen in huis komt, ze hebben allemaal zo'n Delfts blauw bordje aan de muur hangen met het kasteel erop. Zoals voor bedrijven een logo belangrijk is, is voor het dorp het kasteel een soort logo.' Als kasteelheer heb je daarom ook bepaalde functies in de lokale gemeenschap. 'Ik ben dit jaar 40 jaar beschermheer van de fanfare. Dat zijn van die functies die er ook bij horen als je op een kasteel woont.' Omdat het kasteel een belangrijke symbolische functie heeft, maar ook omdat het een familiebezit is, hecht het echtpaar er veel waarde aan om het geheel in stand te houden.

- Behoud van erfgoed en liefde voor erfgoed

Vrij snel na de intrek is het echtpaar begonnen aan een algehele restauratie van het kasteel. Er zijn nieuwe leien op het dak gelegd, de zolders zijn gerenoveerd en alle kamers zijn een keer onder handen genomen. Een van hen vertelt dat zij in hun jonge jaren vaak ging kamperen in Frankrijk en fantaseerden over het opknappen van een

Frans huisje. 'Wij wilden altijd al een huis om op te knappen. Nou dit was hét project om op te knappen! Je hebt energie, je bent jong dus hier begin je gewoon aan.' Het onderhoud van het kasteel doet het echtpaar dus graag en allebei zijn ze ook handig. Een van hen vertelt dat zij alle gordijnen zelf gemaakt hebben, het schilderwerk hebben gedaan en de elektriciteit geregeld hebben. Continu zijn ze bezig met restauratie en onderhoud. Het echtpaar heeft zich helemaal verdiept in de geschiedenis van de plek. 'Ik ben nu bezig met een boek over het kasteel met de historie van het huis en de bewoners. Het is mijn rol om het uit te vinden.' Over twee jaar hoopt hij het boek klaar te hebben.

Beiden zouden ze het leuk vinden als het kasteel in de familie zou blijven. 'Want dan ga je toch iets doorgeven waar waarde aan zit. En ik merk al, dit huis is in een heleboel families geweest en dan zie je dat er toch minder goed voor gezorgd wordt. En uiteindelijk is het daardoor afgebroken. Ik denk dat als het altijd in één familie geweest was, het voorvaderlijke huis minder snel afgebroken was.'

- Groene omgeving

Het kasteel bestaat niet alleen uit de voorburcht, maar ook uit een omringende gracht, weilanden en een tuin. 'Vanaf half maart tot en met oktober zijn we wel met de tuin bezig. We leven eigenlijk buiten. Vanuit het huis heb je uitzicht op de tuin naar het westen en de winden en kan je zien wat voor weer het wordt [...] We hebben altijd geweldig veel connectie met de natuur. Elke ochtend zien we zo'n 300 ganzen op de weilanden en we hebben ook ijsvogeltjes en uilen in de tuin gehad. Wij zijn echte buitenmensen. Ik vind het heerlijk om buiten te zijn.' Naast het onderhouden van de tuin is een van de bewoners daarnaast ook graag in het bos om te jagen in het nabijgelegen heuvellandschap.

- Inspiratie

Voor een van de bewoners is het kasteel en de tuin een inspirerend plek om te schilderen. De garage is het atelier geworden waar zij zelf schildert en ook schildercursussen geeft. 'In de zomer hebben we nu drie keer achter elkaar een schildergroep hier gehad. Die logeren in de *bed & breakfast* en dan gaan we schilderen in de tuin. En dat is zeer inspirerend.' Een van de hoozolders is in gebruik genomen als expositieruimte.

Nadelen die ervaren worden na aanleiding van de verhuizing

Het bewonen van een kasteel is zeker niet voor iedereen weggelegd. Het onderhoud van het huis kost veel werk. 'Een restauratie is natuurlijk prachtig, maar je moet toch regelmatig onderhoud plegen. Niet alleen het huis maar ook de gracht en het weiland [...] Als je in een normaal huis woont doe je ook onderhoud, want je wilt prettig wonen. Alleen het probleem bij monumenten is dat alle ramen en hoeken verschillend zijn. Het zijn geen 90 graden hoeken. Het is allemaal maatwerk en dat is tegenwoordig veel moeilijker te verkrijgen en duurder dan het vroeger was.'

Om deze reden is het onderhoud van een monument een stuk duurder dan een normaal woonhuis. Alles is maat- en handwerk. Gelukkig kan het contact met andere kasteelheren zorgen voor het delen van kennis. Een van de bewoners vertelt dat hij onder andere bestuurslid is geweest van de vereniging van particuliere buitenplaatsen en dat hij en zijn vrouw ook andere kasteel-eigenaren kennen via familiebanden. 'Omdat er altijd vergaderingen zijn op een andere locatie leer je elkaar kennen en kun je van elkaar leren. Heb jij nog een goed adres voor iemand die baggett of ken jij iemand die de leien legt? Op die manier overleg je en heb je wat aan elkaar.'

Bedreigingen van het erfgoed

Uit het gesprek met de bewoners bleek dat zij een mogelijke bedreiging zien voor het in stand houden van kastelen en buitenplaatsen in het algemeen. Het kasteel waar zij wonen is een voorbeeld van een monument dat getroffen is door verval. Mogelijk komt dat door het regelmatig wisselen van eigenaar. 'Ik merk al, dit huis is in een heleboel families geweest en dan zie je dat er toch minder goed voor gezorgd wordt. En uiteindelijk is het daardoor afgebroken. Ik denk dat als het altijd in één familie geweest was, het voorvaderlijke huis minder snel afgebroken was.' Daarom zou het echtpaar het heel leuk vinden als het gebouw in de familie zou kunnen blijven. 'Want dan ga je toch iets doorgeven waar waarde aan zit [...] Wij kennen een familie die al sinds 1300 op het kasteel zit. Dan is er natuurlijk niemand van de familie die denkt 'die tent gaan we afbreken'. Want jij wilt niet degene zijn die later in het boek gemeld staat als 'degene die de boel afbrak.'

8.2 Casestudie 2 - Buitenplaats in Utrecht die verdeeld is in meerdere wooneenheden

De case

De tweede casestudie vond plaats op een buitenplaats die verdeeld is in meerdere wooneenheden in de provincie Utrecht. Het gebouw is gelegen aan de Vecht, net als vele andere buitenplaatsen in de provincie Utrecht. De buitenplaats is gebouwd in 1630 en diende aanvankelijk als zomerhuis voor een Amsterdamse familie. Net als vele andere buitenplaatsen langs de Vecht, is de buitenplaats door de jaren heen opgesplitst in meerdere percelen. De buitenplaats als ensemble, die bestaat uit een hoofdhuis, bijgebouwen, park en tuinaanleg, kent daarom nu meerdere eigenaren. Het koetshuis is een kantoor geworden, de orangerie wordt particulier bewoond, het hoofdhuis is verdeeld in meerdere wooneenheden en het park is privé-eigendom geworden. De huidige bewoners wonen sinds 1975 samen met een andere familie in het hoofdhuis. Ieder bewonen ze een helft van het gebouw. De bovenverdieping van het gebouw wordt verhuurd.

Directe aanleiding van verhuizing

In 1975 is het echtpaar met twee jonge kinderen verhuisd naar de buitenplaats. Voor hun verhuizing woonden zij in het voorhuis van een boerderij in het Haarlemmermeer. Daar woonden zij samen met een ander gezin dat ook twee jonge kinderen had waarmee het goed klikte. Ze hebben er 6,5 jaar gewoond totdat het echtpaar een vaste aanstelling kreeg op de universiteit van Utrecht. Daardoor waren zij verplicht om binnen een straal van 10-12 kilometer van de universiteit te wonen. Een verhuizing was daarom noodzakelijk. 'Wij waren helemaal niet op zoek naar een buitenplaats, maar gewoon naar een groot huis waar je met meerdere gezinnen kan wonen. Dit is het uiteindelijk geworden, er zat geen enkele buitenplaats-achtige gedachte achter.' Het gezin had dus al ervaring met het samenwonen met een ander gezin en was letterlijk op zoek naar een groot huis dat binnen een straal van 10-12 kilometer van de universiteit lag. De locatie en de grootte van het huis speelden dus een rol in de keuze.

Woonmotieven

In de eerste instantie was de verhuizing van het gezin noodgedwongen vanwege een vaste aanstelling van het echtpaar op de universiteit van Utrecht. Ze zochten naar een groot huis waar met meerdere families in gewoond kan worden en dat dicht bij de universiteit lag. Achteraf blijken ook andere woonmotieven een rol te hebben gespeeld in de keuze om op de buitenplaats te gaan wonen.

- Behoud van erfgoed en liefde voor erfgoed

De familie trof de buitenplaats aan in een slechte staat en had in de eerste instantie ook niet het geld om grote restauraties uit te voeren. Volgens het echtpaar was dit achteraf maar beter zo. 'Ik denk dat het grootste risico van nieuwe bewoners is dat zij er meteen hun eigen huis van willen maken. Je moet als je in zo'n huis gaat wonen het huis en jezelf de tijd geven om elkaar te leren kennen voordat je ingrepen kunt gaan doen die vaak nodig zijn om het bewoonbaar te maken. Het is een zomerhuis uit 1630. Dat is niet gebouwd op twee families.' Inmiddels woont het echtpaar al 41 jaar op de buitenplaats die er uitermate gezond bij staat. Net als de bewoners uit de eerste casestudie is het echtpaar behoorlijk handig. 'Wij hadden van te voren geen benul van de hoeveelheid werk die het wonen op een buitenplaats zou zijn. Wij hadden met de familie een huisje in Frankrijk opgeknapt, een nieuw dak erop gezet en nieuwe ramen, dus ik ben een vrij goede amateur timmerman. Daarnaast heb ik het tuinonderhoud van kinds af aan meegekregen van mijn moeder.'

Hoewel een van de bewoners vertelt dat hij en zijn familie in de eerste instantie niet op zoek waren naar een historische buitenplaats, blijkt hij toch erg betrokken te zijn met ontwikkelingen rondom buitenplaatsen en het behoud van de historische waarden ervan. Hij is fulltime vrijwilliger bij de Vecht-Plassencommissie die zich bezighoudt met het bewaken van landschappelijke cultuurhistorische en natuurwaarden van de Vechtstreek. 'Als fulltime vrijwilliger kom je steeds meer achter de betekenis van buitenplaatsen en parken in het landschap en ook omdat je er zelf woont.' Op dit moment houdt de commissie zich samen met de gemeente bezig met het vastleggen van buitenplaatsen in bestemmingplannen. 'Toen wij hier in 1975 kwamen wonen, hebben we nog meegemaakt dat er een buitenplaats gesloopt werd. Wat ook heel vaak in die tijd gebeurd is, is dat buitenplaatsen opgesplitst zijn in meerder percelen.' Deze buitenplaats is hier een voorbeeld van. De commissie houdt zich

rondom de bestemmingsplannen nu bezig met de vraag hoe je de ruimtelijke eenheid van de buitenplaats kan bewaren onder versnippering. Ze pogen de hiërarchie van hoofdhuis en bijgebouwen te bewaken.

- Groene omgeving

De buitenplaats is aanvankelijk gebouwd als zomerhuis van een stadse familie waar zij de zomer in een groene omgeving door kon brengen. De buitenplaats ligt nog steeds in een groene omgeving maar door de stadsuitbreidingen op zeer korte afstand van Utrecht en dicht bij Amsterdam. Een van de bewoners vertelt: 'Je bent hier zo verschrikkelijk verwend. We hebben altijd veel met Amsterdam gehad, maar de ruimte is voor mij ongelofelijk belangrijk, het idee dat je naar buiten kunt. Het gemak waarmee je even naar buiten stapt.'

- Inspiratie

Tijdens de restauratie van het huis ontdekte de familie dat er in 1700 sprake is geweest van een blauwe muziekkamer in het huis. Geïnspireerd door twee doeken met schilderijen die zij vonden op de bovenverdieping, hebben zij deze muziekkamer weer teruggebracht. Een van de bewoners vertelt dat zij behoorlijk wat huisconcertjes georganiseerd hebben in de muziekkamer. 'Een flink aantal jaren hadden we muzikanten die hier hun conservatoriumstukken speelden. We hebben Pietertje Wispelwee die hier als eerste jaar student voor het eerst een solosuite speelde en muzikanten van het Mondriaankwartet. Dus dat is ontzettend leuk.' Een van de bewoners speelt zelf klarinet.

Nadelen die ervaren worden na aanleiding van de verhuizing

Het gezin was jong en enthousiast en maakte de sprong in het diepe. 'Als je in zo'n huis komt dan weet je van toeten noch blazen.' Jaren van achterstallig onderhoud moesten ingehaald worden om de buitenplaats in een goede staat te brengen. Het onderhouden van de buitenplaats is daarom zeer kostbaar. Om in het onderhoud van de buitenplaats te kunnen voorzien was het daarom noodzakelijk dat zij een aantal kamers verhuurden in het gebouw en erg zuinig moesten doen. 'Er wordt ontzettend veel reclame gemaakt voor de Vechtstreek met al zijn buitenplaatsen. Het kost jaarlijks veel geld om de buitenplaats in stand te houden. Dat doe je met overtuiging en plezier. Daar kies je voor. Maar als de gemeente er reclame mee maakt, mag daar dan iets tegenover staan? [...] Je moet eens weten wat voor inspanning het kost om alles te onderhouden. Er zit een gemakkelijk stereotype op buitenplaats bewoners'.

Bedreigingen van het erfgoed

Uit het gesprek kwamen drie mogelijke bedreigingen voor het in stand houden van kastelen en buitenplaatsen naar voren. De eerste bedreiging is de versnippering. Deze buitenplaats is een voorbeeld van een buitenplaats die versnipperd is. Het koetshuis is een kantoor geworden, de orangerie wordt particulier bewoond, het hoofdhuis is verdeeld in meerdere wooneenheden en het park is privé-eigendom geworden. Het is de vraag hoe je de ruimtelijke eenheid van de buitenplaats kan bewaren onder de versnippering. Het koetshuis dat een kantoorbestemming heeft gekregen leidt tot veel overlast. 'De inrichting van het gebouw, die ook onderdeel is van het rijksmonument, is aangetast en volledig uitgewoond. Er komen teveel auto's op het erf en dat is slecht voor de bomen.' Als vrijwilliger probeert hij hier een oplossing voor te zoeken. 'Met de Vecht-Plassencommissie houden we ons nu bezig met zulke vraagstukken: hoe voorkom je dat dit soort ontwikkelingen zonder afstemming op de belangen van het geheel plaatsvinden?'

Een tweede mogelijke bedreiging is de herbestemming van monumenten. De buitenplaats is aanvankelijk gebouwd als een zomerhuis, maar in het verleden is het ook een zeilmakerij geweest. 'De muren die niet nodig waren zijn eruit gesloopt, in de volledige lengte van het gebouw bevonden zich naaimachines. De vloer waarop de omvang van een zeil was afgetekend, zat vol met nietjes. Het was een totaal uitgewoonde bende.' Het is de vraag in hoeverre een buitenplaats geschikt is voor de huisvesting van een fabriek. Tot slot bedreigt de korte bezitsduur het monument. 'De gemiddelde bezitsduur in de Vechtstreek is geloof ik negen jaar. Dat is bizar kort. Wij zijn de 21ste eigenaar. Terwijl landgoederen vaak van generatie op generatie doorgegeven worden.' Toen de familie op de buitenplaats ging wonen, troffen zij de buitenplaats aan in een slechte staat. De buitenplaats was verdeeld in elf appartementen met dertien gebruikers in totaal. De familie heeft dat gauw teruggebracht. 'Het is een wonder dat de boel niet in de fik gevlogen is.'

De bewoner van deze buitenplaats hoopt zelf ook dat de buitenplaats in handen van de familie blijft óf in handen van de andere familie die er woont. In ieder geval moet het iemand zijn die gevoel heeft voor een buitenplaats. 'Je moet als je in zo'n huis gaat wonen het huis en jezelf de tijd geven om elkaar te leren kennen.' Het belangrijkste vindt hij dat de sfeer in het huis bewaard blijft.

8.3 Casestudie 3 - Deels bewoonde buitenplaats in Gelderland

De case

De derde casestudie vond plaats op een deels bewoonde buitenplaats in de provincie Gelderland, gelegen aan de IJssel. Het huidige hoofdhuis stamt uit 1717 en wordt particulier bewoond. Naast het hoofdhuis bevat de buitenplaats een koetshuis, een dienstwoning, paardenstallen, kassen, een gracht en een tuin. De dienstwoning is nu in gebruik als *bed & breakfast*. Daarnaast is er de mogelijkheid om vergaderingen te houden op de buitenplaats. De huidige bewoners wonen sinds 19 jaar op de buitenplaats samen met hun kinderen. Voorheen is de buitenplaats een tijd lang in gebruik geweest als restaurant.

Directe aanleiding van verhuizing

In 1998 is het echtpaar met hun kinderen verhuisd naar de buitenplaats. Zij waren op zoek naar een groot stuk terrein. 'Wij woonden in Rotterdam met een postzegel van een tuintje en mijn man is opgegroeid in Brabant met een stuk grond om hem heen. Ik ben ook opgegroeid met een vrij grote tuin. Wij waren dus op zoek naar een groot stuk grond. Buiten bezig kunnen zijn zonder dat je altijd te maken hebt met je directe bureu.' De bewoners zijn echte buitenmensen en waren helemaal niet op zoek naar een historische buitenplaats. Per toeval zijn ze bij de buitenplaats gekomen en 'verliefd op geworden.' Voor het echtpaar was de plek en het gevoel dat zij erbij hadden het belangrijkste. 'De grond en een omgeving die ons aansprak, was het belangrijkste. Het klinkt een beetje raar, maar het pand stond er eigenlijk toevallig ook op. Het was helemaal niet onze intentie om naar dit pand met deze grandeur te gaan.' Toen zeker was dat het gezin zou verhuizen naar de buitenplaats, besloot een van de bewoners haar baan op te zeggen. Met twee jonge kinderen en een buitenplaats om te onderhouden, was er voldoende te doen om bezig te blijven.

Woonmotieven

In de eerste instantie koos het gezin om te verhuizen naar de buitenplaats omdat zij graag buiten zijn en ergens wilden wonen met een groot stuk grond. Achteraf blijken ook andere woonmotieven een rol te hebben gespeeld in de keuze om op de buitenplaats te gaan wonen.

- Groene omgeving

'Grond was voor ons echt de hoofdmoot. Maar wel graag in een omgeving die ons aansprak. Deze omgeving sprak mij heel erg aan.' De grootouders van een van de bewoners hadden een huisartsenpraktijk in een klein dorpje in Drenthe. 'Die gemoedelijkheid, dat vind ik hier wel terug. De drukte van de stad eindelijk achter me laten. Ik vind het nog steeds heel leuk om naar de stad te gaan, maar ik vind het altijd heerlijk om terug te gaan naar de rust die ik hier heb. Al de hectiek, gekkigheid en drukte, laat ze daar maar gek doen, ik zit hier lekker rustig.' Ook de gasten die in de *bed & breakfast* verblijven komen met name voor de rust en de omgeving. Ze vinden het vaak leuk om te wandelen en zijn vaak tuinliefhebbers. Op de buitenplaats krijgen ze ook regelmatig verzoeken van tuinclubs die de tuin graag willen bezoeken. Om de tuin in een goede staat te houden hebben ze een tuinbaas die vier dagen per week in de tuin werkt. De tuinbaas maakt samen met de bewoners plannen voor de tuin. 'Als je dit allemaal in stand wilt houden, dan is het met zijn allen de schouders er onder. Ik sta hier ook wel op de steiger op 6 meter hoog de haag te snoeien. Dat vinden wij leuk om te doen.'

- Behoud van erfgoed en liefde voor erfgoed

De familie doet er alles aan om de continuïteit van de buitenplaats te waarborgen. Ze heeft een tienjarige toekomstvisie laten schrijven voor de buitenplaats waarin grote projecten zoals het uitbaggeren van de gracht in één plan zijn opgeschreven. 'Naar aanleiding daarvan is er eerst een historicus in de geschiedenis van de buitenplaats gedoken. Die heeft bijvoorbeeld ontdekt hoe de tuin tot ontwikkeling is gekomen.'

Een concreet voorbeeld van het waarborgen van de continuïteit van de buitenplaats is de voormalige dienstwoning. In de dienstwoning heeft een lange tijd een oppas voor de kinderen gewoond. Toen de kinderen geen oppas meer nodig hadden, kwam de dienstwoning leeg. Een van de bewoners vertelt: 'Het is nog best een groot huis. En wat doe je dan? Toen heeft mijn man uiteindelijk gezegd: weet je wat, ik ga daar een *bed & breakfast* starten omdat ik denk dat het goed is dat het pand toch bewoond blijft. Dat er in ieder geval gestookt wordt en dat er regelmatig iemand doorheen gaat. Ik denk dat dat heel goed is, want anders heeft het huis te leiden onder de leegstand.'

Daarnaast probeert de familie de kassen in stand te houden. 'Daar moet elk jaar aandacht aan besteed worden en er moeten stukken hout uit omdat het rottingsproces heel hard gaat'. De visie die de familie heeft met betrekking tot de buitenplaats is de instandhouding ervan. Een van de bewoners vertelt: 'Het grootste doel is zorgen dat het bewoonbaar blijft'.

- Herinneringen en identiteit

De buitenplaats heeft voor het dorp altijd een bepaalde betekenis gehad. 'Het is toch een van hun mooie panden. De dorpelingen hebben al heel wat zien komen. Twee restauranthouders die hun hoofd niet boven water konden houden. Daarna onze voorganger, die heeft het ook niet gered. Voor het dorp is het wel belangrijk dat het pand iets toegankelijker wordt.' Voorheen was er een behoorlijk hoge drempel voor de dorpelingen om het pand te bezoeken. De vorige eigenaar had een groot hek om de buitenplaats laten plaatsen waardoor men eerst door een poort moet om op de buitenplaats te komen. 'Op het moment dat er vriendjes of vriendinnetjes kwamen spelen vroegen zij altijd "O, hoe werkt dat dan met de poort?" Nou daar zit een bel op. "O". En dan gingen mensen het liefste naar de dienstwoning in plaats van het hoofdhuis. Of mensen lieten hun fiets bij de poort staan en kwamen lopend op.' Dit is pas veranderd toen een paar jaar geleden het dorp 1050 jaar bestond. De familie kreeg een verzoek van de stichting rondom de festiviteiten, of ze de hoofdfestiviteiten op de buitenplaats mochten laten plaatsvinden. Een van de bewoners vertelt: 'Het hele dorp is hier toen geweest en dat was ontzettend leuk. Daarna is het allemaal iets gemakkelijker geworden.'

- Inspiratie

Een aantal jaar geleden is de familie lid geworden van 'kunst in de kamer'. Dat is een landelijke organisatie die uitvoeringen en concertjes organiseert bij mensen thuis. 'Wij hebben hier een vleugel staan dus dan worden wij al gauw gevraagd als er muziek met een vleugel plaatsvindt. Nou dat vonden wij zo leuk, gisteravond hebben we hier voor de tweede keer een concertje gehad.' De familie organiseert ook opentuidagen. De mensen waarderen dat heel erg.

Nadelen die ervaren worden na aanleiding van de verhuizing

Een van de bewoners vertelt dat ze van te voren geen inschatting kon maken van de hoeveelheid werk die het kost om een buitenplaats te onderhouden. 'Je kan er van te voren een epistel over schrijven, maar iemand die dat leest, realiseert zich dat nog niet. Dat realiseer je je pas op het moment dat je er midden in zit. Je loopt altijd achter de feiten aan. En er komt natuurlijk een kostenpost mee. Het is een manier van leven. Ik denk zelfs dat mijn kinderen zich nauwelijks realiseren wat het inhoudt.' Het beheren van de buitenplaats is eigenlijk een fulltime baan. Het moet echt je ambitie zijn om het te doen, aldus de bewoners. Het is niet alleen een hoop werk, maar het is er altijd. Je zit er midden in. Met de tijd is het echtpaar ook wijzer geworden. 'In het begin hadden mijn man en ik allebei het gevoel dat het geweldig zou zijn om het te laten vererven. Ik zou het heel mooi vinden, maar ook bijna beangstigend, want het is wel een zware kluit. Het is een dagtaak.'

8.4 Casestudie 4 - Opnieuw bewoonde buitenplaats in Utrecht

De case

De vierde casestudie vond plaats op een opnieuw bewoonde buitenplaats in Utrecht aan de rivier de Angstel. De huidige buitenplaats bestaat uit een hoofdhuis uit 1650, paardenstallen en een Engelse landschapstuin met thee-koepel. De achttiende-eeuwse boerderij die achter het huis ligt, hoorde oorspronkelijk ook bij de buitenplaats.

De buitenkant van het huis heeft weinig veranderingen ondergaan, de binnenkant is echter door een vorige bewoner gerenoveerd naar de moderne stijl. Hierdoor zijn de historische aspecten vrijwel allemaal verdwenen. De huidige bewoners zijn in 2015 op de buitenplaats komen wonen nadat het twee jaar te koop stond. Voorheen had het hoofdhuis een kantoorfunctie. De huidige bewoners gebruiken het hoofdhuis als hun woonhuis met kantoor. Daarnaast zijn er plannen om de paardenstallen te renoveren en er een orangerie te openen.

Directe aanleiding van verhuizing

In april 2015 is het echtpaar samen met hun kinderen op de buitenplaats gaan wonen. Ze waren helemaal niet op zoek naar een nieuw huis. Ze hadden hun vorige huis in Abcoude net verbouwd en dachten daar de komende jaren te blijven wonen. De bewoonster vertelt: 'Op een gegeven moment zag ik de buitenplaats te koop staan en dacht ik, niet eens bewust maar in mijn achterhoofd, Laten we eens gaan kijken, misschien voor het bedrijf. En toen zijn we gaan kijken en was ik meteen verliefd. Ik zeg altijd: Ik heb het huis niet gekocht, het huis heeft mij gekocht. Het is nooit mijn droom geweest om zo'n huis te kopen.' Het was puur het gevoel en de emotie die zij bij de buitenplaats kreeg, die ervoor zorgden dat zij en haar familie de buitenplaats kochten. 'Het gevoel wanneer je door het pand loopt en denkt: Ja dit is voor mij bestemd. Er hangt een soort atmosfeer en energie in het huis. Het huis leeft echt.'

De avond dat de familie besloot om het huis te kopen, bleek dat het de volgende dag verkocht was. De bewoonster vertelt: 'Ik dacht: Dat kan niet, het huis heeft mij gekozen, dat voelde ik zo. Ik heb vijftien dagen lang gekeken op de website of het huis weer vrij kwam en ja hoor! We konden alsnog een bod doen. Het was een soort lotsbestemming. Het huis was echt voor de familie bedoeld.' De bewoonster vertelt dat zij en haar man de buitenplaats hebben gekocht met de gedachte er niet alleen te wonen maar ook om er een extra BV te starten. Ze vertelt: 'Als je hier heengaat met de gedachte: ik ga hier leuk wonen, dan wordt je teleurgesteld. Mijn man en ik hebben tegen elkaar gezegd: Dit wordt ons extra bedrijf, daar moeten we dus veel voor doen en dat moeten we ook leuk vinden. Het is wel een verantwoordelijkheid die je draagt.'

Woonmotieven

In de eerste instantie koos het gezin om te verhuizen naar de buitenplaats omdat de bewoonster zich aangetrokken voelde tot de sfeer van de buitenplaats. Ze is er verliefd op geworden. Achteraf blijken ook andere woonmotieven een rol te hebben gespeeld in de keuze om op de buitenplaats te gaan wonen.

- Expressief gebouw/esthetische waarde van het gebouw

De bewoonster vertelt dat de belangrijkste factor om op de buitenplaats te wonen, haar gevoel bij de plek was. Het huis had iets karakteristieks dat haar heel erg aantrok. 'Er hangt een bepaalde sfeer en energie in het huis. Het huis leeft echt. Ik noem haar ook altijd 'haar'. Voor mij is het pand een 'zij'. Mijn missie is het om de buitenplaats niet alleen voor onszelf te houden, maar ook voor anderen open te stellen. Zodat anderen er net zoveel van kunnen genieten als wij. Het zou té egocentrisch zijn om hier alleen te blijven zitten. Dat heeft het huis niet verdient. Het huis verdient echt aandacht en bewondering.'

- Herinneringen en identiteit

De bewoonster heeft een Perzisch-Russische achtergrond en is opgegroeid op een plek die je met een buitenplaats kan vergelijken. Haar familie had een groot stuk grond met meerdere huizen, waar zij met een aantal andere families bij elkaar woonden. Ze is opgegroeid met dienstmeisjes en ander personeel. 'Ondanks hetgeen dat ik nooit droomde over wonen op een buitenplaats, is het bijzonder dat ik nu toch op een vergelijkbare plek woon als in mijn jeugd. Het lijkt wel of het cirkeltje rond is.'

De mensen die de buitenplaats bezoeken zijn altijd ontzettend onder de indruk dat zij en haar man het aandurven om de buitenplaats te onderhouden. In het dorp wordt de buitenplaats erg gewaardeerd door de bewoners. Iedereen kent het gebouw. De bewoonster vertelt: 'Iedereen is heel nieuwsgierig wat wij hier gaan doen en hoe we het aan gaan pakken. We hadden hier twee rondleidingen voor de openmonumentendag. Daar zijn 110 mensen op afgekomen, die wilden er persé nog bij. Mensen bleven maar mailen en bellen of er nog plek was. Het bijzondere was dat van veel mensen hun opa of oma hier gewerkt heeft als personeelslid. Dus iedereen had daar een verhaal over. Daarom vonden wij het ook zo bijzonder om het te doen.'

- Behoud van erfgoed en liefde voor erfgoed

De bewoonster en haar man hebben beiden belangstelling voor geschiedenis. Haar man verzamelt boeken en schilderijen van de historie van het huis en heeft zich aangesloten bij de vereniging van buitenplaatsseigenaren. Beiden zijn ze helemaal ingelezen in de geschiedenis van het huis. De bewoonster vertelt: 'Ik vind dat men zich moet verdiepen in de geschiedenis van zo'n gebouw, anders moet je er ook niet gaan wonen. Het pand heeft een rijke geschiedenis met een aantal voorname personen die hier hebben gewoond.' Beiden proberen ze de continuïteit van de buitenplaats te waarborgen. 'Om de continuïteit te waarborgen hebben we ook de orangerie. Want als je het huis wil laten voortbestaan en onderhouden, kost dat veel geld. Daarom moet je een eigen verdienmodel in het pand zelf creëren. Dus wij dachten: Wat kunnen wij doen om het pand ook zichzelf te laten terugverdienen?' De familie heeft daarom besloten om van de paardenstalleen een orangerie te maken waar vergaderingen en borrelbijeenkomsten gehouden kunnen worden. 'Als we het door willen geven aan onze kinderen moeten we ook een inkomstenbron genereren. Iets bouwen waar je allemaal achterstaat en doorgeven aan de volgende generatie vind ik zo iets moois.'

Voorstonden te
Voorstonden,
Brummen (GE).
Ansichtkaart uit 1905.

- Groene omgeving

De bewoonster ervaart het leven op de buitenplaats als iets heel unieks. 'Je heb echt een hele andere lifestyle. Het is niet meer zo'n gezapig en snel leven waarin we van alles moeten doen. Je gaat echt een stapje terug. Je leeft veel buiten, ook in de winter. En je ziet veel minder mensen [...] Ik ben nooit een stadsmens geweest.' Daarnaast vertelt ze dat altijd al gek was op dieren en nu ze op de buitenplaats woont daar veel meer mee bezig kan zijn. Er is genoeg ruimte voor dieren en op termijn komen er een pony en een paard op de buitenplaats.

- Romantisering

De bewoonster heeft een visie met betrekking tot de buitenplaats en de orangerie die er gebouwd wordt. 'Mijn droom is dat er op een gegeven moment bezoekers met paarden en rijtuigen hier naartoe worden gebracht. Dat zou geweldig zijn. Dan krijg je echt een beetje het gevoel van de oude tijden terug. [...] Mijn visie met betrekking tot de buitenplaats is een gevoel van nostalgie oproepen bij de bezoekers. Ik vind dat wel heel mooi.'

Nadelen

Net zoals de bewoners uit de vorige drie casestudies vertelt de bewoonster dat het onderhouden van een buitenplaats een zware taak is. Toen zij en haar man de buitenplaats kochten, deden ze dat met de gedachte om er niet alleen hun woonhuis van te maken, maar om er ook een BV te starten. 'Als je hier heengaat met de geachte 'Ik ga hier leuk wonen, dan wordt je teleurgesteld. Want alleen al de buitenkant hebben wij meteen moeten verven. Dat

zijn enorme oppervlaktes. En de vloeren hebben we erin gelegd. Dat is veel werk. Wij hebben ook een tuinman en twee mensen die twee hele dagen in de week komen om alles schoon te houden. Je moet het niet allemaal zelf willen doen, want dan ga je er kapot aan.' Het bewonen van de buitenplaats draagt een verantwoordelijkheid met zich mee en niet iedereen is daar voor weggelegd. 'Als ik een week weg ben dan wil ik alweer naar huis. De meeste mensen hebben dat niet. Met zo'n huis kan je bijna niet op vakantie. Voor iemand die veel van reizen houdt, is het bewonen van een buitenplaats gewoon te ver van je bed. Het is een verantwoordelijkheid die je draagt.'

8.5 Conclusie

De vier afgenomen casestudies hebben een belangrijk inzicht gegeven in de woonmotieven van bewoners van kastelen en buitenplaatsen. Naast het inzicht in de woonmotieven hebben de casestudies ook inzicht gegeven in mogelijke redenen om juist niet op een kasteel of buitenplaats te wonen en zijn mogelijke bedreigingen voor het behoud van kastelen en buitenplaatsen naar voren gekomen. Uit de casestudies kan het volgende geconcludeerd worden:

Woonmotieven

Uit de casestudies blijkt dat alle zes opgestelde woonmotieven, die gebaseerd zijn op algemene inzichten uit de literatuurverkenning in hoofdstuk 2, een rol gespeeld hebben in de keuze om op een kasteel of buitenplaats te wonen. Deze zes woonmotieven zijn 'herinneringen en identiteit, een groene omgeving, romantisering, inspiratie, behoud van erfgoed en liefde voor erfgoed en een expressief huis/esthetische waarde van het gebouw'.

- Groene omgeving en behoud van erfgoed en liefde voor erfgoed

Het eerste dat opvalt is dat de woonmotieven 'groene omgeving' en 'behoud van erfgoed en liefde voor erfgoed' voor alle cases een rol hebben gespeeld. De bewoners hebben als gemeenschappelijk kenmerk dat ze echte buitenmensen zijn. Dit is op verschillende manieren naar voren gekomen. De bewoners waarderen de rust, de ruimte, het contact met dieren en de natuur, de mogelijkheid om even naar buiten te stappen en het in stand houden van de tuin. Het belang dat de bewoners hechten aan het behoud van erfgoed en hun liefde voor erfgoed is ook op verschillende manieren naar voren gekomen. Voor alle bewoners geldt dat zij waarde hechten aan het in stand houden van de historische waarde van het kasteel of de buitenplaats. Dit doen zij onder andere door de grote restauraties die zij uitvoeren. De bewoners hebben zich verdiept in de geschiedenis van de plek en hebben zich aangesloten bij verenigingen rondom de ontwikkeling en instandhouding van kastelen en buitenplaatsen. Daarnaast geldt voor de meerderheid van de bewoners dat zij het kasteel of de buitenplaats door middel van een nevenactiviteit, zoals een *bed & breakfast* en de verhuur van een orangerie, rendabel willen maken zodat het kasteel of de buitenplaats in zijn eigen onderhoudskosten kan voorzien. Daarnaast biedt een dergelijke functie ook een oplossing op mogelijke leegstand van delen van het complex. Op deze manier kan de toekomst van het kasteel of de buitenplaats gewaarborgd worden.

Concluderend geldt dat ongeacht het 'type' kasteel of buitenplaats (particulier bewoond kasteel in Limburg, buitenplaats in Utrecht die in meerdere wooneenheden is verdeeld, buitenplaats in Gelderland die deels bewoond is en buitenplaats in Utrecht die opnieuw bewoond is) de groene omgeving en behoud van erfgoed en liefde voor erfgoed een rol hebben gespeeld voor de bewoners in hun keuze om op een kasteel of buitenplaats te wonen.

- Herinneringen & identiteit en inspiratie

Het tweede dat uit de casestudies is opgevallen, is dat de woonmotieven 'herinneringen en identiteit' en 'inspiratie' voor drie van de vier cases een rol hebben gespeeld. Hoewel uit de tekstanalyse bleek dat het woonmotief 'herinneringen en identiteit' alleen een rol speelde bij de bewoners die al generaties lang op het kasteel of de buitenplaats wonen, blijkt uit de casestudies dat herinneringen en identiteit ook een rol spelen bij bewoners die nieuw zijn op het kasteel of de buitenplaats. Uit de casestudies blijkt dat bij dit woonmotief niet alleen gekeken moet worden naar de band die de bewoners hebben met de plek en herinneringen en identiteitsvorming die bij een plek horen, maar ook naar de band die de lokale samenleving heeft met de plek. Uit de eerste, derde en vierde casestudie blijkt dat het kasteel en de buitenplaatsen gebouwen zijn die door de *lokale samenleving* betekenisvol zijn. Voor het kasteel uit de eerste casestudie geldt dat het kasteel als het ware het logo is van het dorp. De

bruidjes laten hun bruidsfoto's bij het kasteel maken en de mensen thuis hebben een Delfts blauw bordje met het kasteel erop. Als bewoner van het kasteel heb je daarom ook een bepaalde rol in de gemeenschap. De bewoner vertelt dat hij al 40 jaar beschermheer van de fanfare is. Ook de bewoners uit de derde en vierde casestudie hebben een bepaalde rol in de gemeenschap. Zij worden bijvoorbeeld gevraagd of het dorpsfeest op de buitenplaats gehouden mag worden. De omwonenden zijn betrokken bij de ontwikkelingen op de buitenplaats omdat het een van hun mooie gebouwen is en omdat ze er ook herinneringen aan hebben. Hun grootouders hebben bijvoorbeeld op de buitenplaats gewerkt. Op de opentuidagen en monumentendagen worden de buitenplaatsen daarom ook druk bezocht. Daarnaast blijken het kasteel uit de eerste casestudie en de buitenplaatsen uit de tweede en derde casestudie voor de bewoners inspirerende plekken te zijn. Dit is op verschillende manieren naar voren gekomen. De bewoners organiseren huisconcertjes op de buitenplaats en bij het kasteel bevindt zich een atelier en een expositieruimte waar een van de bewoners schildert en schildercursussen geeft.

- Romantisering en een expressief gebouw

Tot slot zijn de woonmotieven 'romantisering' en 'een expressief gebouw/de esthetische waarde van het gebouw' een keer genoemd. De bewoonster van de buitenplaats uit de vierde casestudie droomt ervan dat op een dag de bezoekers van de orangerie met paarden naar de buitenplaats worden gereden om zo het gevoel van de oude tijden en nostalgie weer terug te krijgen. De visie van de eigenares is het gevoel van nostalgie oproepen bij de bezoekers van de buitenplaats. Daarnaast is een expressief gebouw de doorslaggevende factor geweest om de buitenplaats te kopen.

Redenen om juist niet op een kasteel of buitenplaats te wonen

Alle bewoners noemen dezelfde twee redenen die het wonen op een kasteel of buitenplaats onaantrekkelijk maken. Ten eerste wordt de hoeveelheid werk die het kost om het kasteel of de buitenplaats in stand te houden genoemd. Na hun intrek in het kasteel of de buitenplaats moesten vrijwel meteen ingrepen gedaan worden om het pand leefbaar te maken. Voor een aantal bewoners geldt dat zij de buitenplaats in een slechte staat aantreffen en jaren van achterstallig onderhoud in moesten halen. Het wonen op een kasteel of buitenplaats wordt daarom een manier van leven genoemd. Men is continu bezig om het kasteel of de buitenplaats in stand te houden en men loopt altijd achter de feiten aan. Het gaat vaak over grote projecten zoals het uitbaggeren van een gracht. De hoge kosten die hieraan verbonden zijn vormen een tweede reden die het wonen op een kasteel of buitenplaats onaantrekkelijk maakt. Omdat monumenten vaak hoeken, ramen en dergelijken hebben die niet 100 procent recht zijn, is handwerk en maatwerk nodig om bijvoorbeeld een raam te vervangen. Handwerk is tegenwoordig veel zeldzamer en daarom zitten er hoge kosten verbonden aan het onderhoud.

Bedreigingen van erfgoed

Uit de casestudies blijkt dat de bewoners drie mogelijke bedreigingen zien voor het in stand houden van kastelen en buitenplaatsen in het algemeen. De eerste bedreiging die genoemd wordt, is de korte bezitsduur van het monument. Het kasteel uit de eerste casestudie is een voorbeeld van een monument dat in meerdere families is geweest. Voor het kasteel geldt dat dit mogelijk de oorzaak was van het verdwijnen van de hoofdburg. Mogelijk was deze niet afgebroken als het kasteel altijd in bezit was geweest van één familie, want dan geef je iets door waar waarde aan zit.

De tweede bedreiging die genoemd wordt, is de versnippering van landgoederen. Het is de vraag hoe je een ruimtelijke eenheid kan bewaren en hoe je ontwikkelingen op elkaar af kan stemmen zonder dat de hiërarchie tussen hoofdhuis, bijgebouwen, tuin, park en bos verstoord wordt.

De derde bedreiging die genoemd wordt, is de herbestemming van het kasteel of de buitenplaats. Het is de vraag in hoeverre een buitenplaats bijvoorbeeld geschikt is voor de huisvesting van een fabriek. De herbestemming zorgt voor aanpassingen aan het monument waardoor de authenticiteit ervan verdwijnt en belangrijke historische waarden verloren gaan.

Conclusie

*Kasteel Loenersloot te
Loenersloot (UT).
Foto Doriann Krans-
berg, 1979.*

Het onderzoek begon met een inventarisatie van bewoonde kastelen en buitenplaatsen om een algemeen beeld te krijgen van de bewoonde kastelen en buitenplaatsen. Daarna is er een kwalitatieve inhoudsanalyse uitgevoerd van bestaande literatuur van bewoners van kastelen en buitenplaatsen om te achterhalen wat mogelijke woonmotieven zijn van de bewoners. Tot slot zijn er casestudies uitgevoerd om empirisch inzichten op te doen over woonmotieven. In dit hoofdstuk wordt de onderzoeksvraag beantwoord waarbij er teruggekoppeld wordt naar de theorie in hoofdstuk 2. Daarna wordt de relevantie van de resultaten toegelicht en er wordt gereflecteerd op het onderzoeksproces.

9.1 Centrale vraag

De hoofdvraag van het onderzoek luidt als volgt:

- *Waarom kiest men ervoor om op een kasteel of buitenplaats te wonen en in hoeverre speelt behoud van cultureel erfgoed hierbij een rol?*

Om de hoofdvraag te beantwoorden, zijn de volgende deelvragen gesteld:

- 1 *Inventarisatie: hoeveel kastelen en buitenplaatsen worden er momenteel bewoond in Nederland? Hoe is de ruimtelijke spreiding? Hebben ze altijd een woonfunctie gehad? Van welke soort bewoning is sprake?*
2. *Wat zijn de motieven van de bewoners om op een kasteel of buitenplaats te wonen?*
3. *In hoeverre speelt behoud van/liefde voor cultureel erfgoed een rol in de keuze om op een kasteel of buitenplaats te wonen?*

9.2 Inventarisatie

Uit eerder inventariserend onderzoek naar historische buitenplaatsen door Dessing en Holwerda (2012) bleek dat er in Nederland nog ongeveer 300 buitenplaatsen zijn die particulier bewoond worden. Deze auteurs hebben in hun inventarisatie echter alleen buitenplaatsen meegenomen die voldoen aan de definitie van complex historische buitenplaats.

De inventarisatie voor mijn onderzoek is breder geweest. Er zijn ook objecten meegenomen die van oorsprong bestaan uit een huis, bijgebouwen en een omliggende tuin, park of bos, maar die momenteel niet meer voldoen aan deze eisen, door bijvoorbeeld versnippering. Daarom verschillen de uitkomsten van de inventarisatie met de uitkomsten van Dessing en Holwerda. Wat betreft particulier bewoonde kastelen is er nog helemaal geen inventariserend onderzoek geweest. Daarom kunnen de uitkomsten niet vergeleken worden met uitkomsten van voorgaand inventariserend onderzoek.

Uit de inventarisatie blijkt dat er in Nederland in totaal 506 kastelen en buitenplaatsen zijn die bewoond worden. Hiervan zijn er 327 bewoonde buitenplaatsen en 179 bewoonde kastelen. De meeste kastelen en buitenplaatsen die bewoond worden, bevinden zich in de provincies Utrecht, Gelderland en Limburg en concentreren zich rondom de Maas, de Vecht en de IJssel. Deze groep bewoonde kastelen en buitenplaatsen kan echter niet als een homogene groep gebouwen gezien worden. Er is sprake van verschillende typen woonvormen.

De verdeling van woonvormen voor zowel kastelen als buitenplaatsen laat hetzelfde beeld zien. Het overgrote deel van de kastelen en buitenplaatsen is particulier bewoond. Een beperkt deel is deels bewoond en voor zowel kastelen als buitenplaatsen geldt dat maar een heel klein deel in appartementen of in meerdere wooneenheden verdeeld is.

Daarnaast is er een onderscheid te maken tussen kastelen en buitenplaatsen die altijd een woonfunctie hebben gehad en kastelen en buitenplaatsen die opnieuw bewoond zijn. Wederom geldt dat de verdeling van gebouwen die altijd een woonfunctie hebben gehad en gebouwen die opnieuw bewoond zijn, voor kastelen en buitenplaatsen hetzelfde beeld laat zien. Van de bewoonde buitenplaatsen in Nederland is 25,7 procent opnieuw bewoond. Van de bewoonde kastelen in Nederland is 33,0 procent opnieuw bewoond. Concluderend is er tussen bewoonde kastelen en buitenplaatsen wat betreft woonvorm en wel of niet opnieuw bewoond, weinig verschil te zien, maar

kunnen bewoonde kastelen en buitenplaatsen niet als een homogene groep beschouwd worden. Er zijn namelijk verschillend 'typen' bewoonde kastelen en buitenplaatsen te zien.

9.3 Woonmotieven

In dit onderzoek zijn zes woonmotieven opgesteld die mogelijk een rol spelen in de keuze van bewoners om op een kasteel of buitenplaats te wonen. De woonmotieven zijn gebaseerd op de literatuurverkenning in hoofdstuk 2. De woonmotieven zijn 'herinneringen en identiteit', 'een groene omgeving', 'romantisering', 'inspiratie', 'behoud van erfgoed en liefde voor erfgoed', en 'een expressief gebouw/de esthetische waarde van het gebouw'. Door middel van een tekstanalyse en casestudies is gepoogd te achterhalen of de woonmotieven een rol spelen voor bewoners van kastelen en buitenplaatsen. De zes woonmotieven hebben allemaal een rol gespeeld in de keuze. Echter is een aantal woonmotieven vaker genoemd dan andere.

Herinneringen en identiteit

Uit de resultaten van de tekstanalyse blijkt dat er een verschil te zien is tussen twee typen bewoners en hun woonmotieven. Het eerste type bewoner woont al generaties lang op een kasteel of buitenplaats. Voor hen speelt het woonmotief 'herinneringen en identiteit' een rol in hun keuze om op een kasteel of een buitenplaats te wonen. Dit komt overeen met de verwachting uit de literatuur. Volgens Couterier (2002) spelen emotionele banden met het gebouw en de mate van herkenning en vertrouwdheid een rol in de waardering van een gebouw. Men kan zich emotioneel verbonden voelen met een plek omdat die herinneringen oproept en deel uitmaakt van iemands identiteitsvorming. Het gebouw kan daarom een *lieu de mémoire* zijn (Kolen & Bazelmans, 2004). Daarnaast kan men ook zijn identiteit ontleen aan zijn huis en woonplek. Volgens Bourdieu (zoals aangehaald door Meier & Karsten, 2012, p. 520) kan men zich met een huis en woonplek onder andere onderscheiden op het gebied van familieachtergrond. De herinneringen en identiteitsvorming die bij een plek horen blijken inderdaad een rol te spelen in de keuze van bewoners.

Het tweede type bewoner is nieuw op het kasteel of de buitenplaats. Zij hebben het gebouw gekocht zonder enige historische verbondenheid met de plek. Uit de tekstanalyse bleek dat voor hun het woonmotief 'herinneringen en identiteit' geen rol gespeeld heeft. De resultaten van de casestudies laten echter een ander beeld zien. Daaruit blijkt dat 'herinneringen en identiteit' voor alle bewoners een rol gespeeld heeft. De gebouwen waarin zij wonen hebben een bepaalde betekenis voor de lokale gemeenschap, als bewoners krijg je daarom ook een bepaalde rol en identiteit in de samenleving. Uit de casestudies bleek er geen verschil tussen bewoners waarvan het kasteel of de buitenplaats generaties lang familiebezit is en bewoners die nieuw zijn op het kasteel of de buitenplaats.

Groene omgeving en inspiratie

Uit de casestudies bleek dat naast 'herinneringen en identiteit' ook de woonmotieven 'groene omgeving' en 'inspiratie' een rol gespeeld hebben. Dit komt overeen met de verwachting vanuit de literatuur. Het leven op een buitenplaats draaide rond 1900 vooral om plezier en genieten in het groen. Buitenplaatsen werden gebouwd door rijke stedelingen die de stad wilden ontvluchten en hun zomermaanden in een groene omgeving door wilden brengen. Een buitenplaats had van oorsprong een agrarisch karakter met een boerderij, moestuinen en boomgaarden. Later zijn de buitenplaatsen uitgegroeid tot landhuizen en werd de omliggende grond omgevormd tot een tuin met fontein, beelden en theekoepels (Aalbers e.a., 2008, p. 124). Daarnaast kunnen historische plekken en gebouwen een inspiratiebron zijn. Volgens Lowenthal (1985) kan men zich door het verleden laten inspireren. Dit wordt ook wel *guidance* genoemd. Zo worden kastelen en buitenplaatsen steeds vaker herbestemd tot expositieruimtes en worden er steeds meer culturele evenementen georganiseerd. De groene omgeving en inspiratie blijken inderdaad een rol te spelen in de keuze van bewoners. Ze zijn echte buitenmensen en organiseren concerten en exposities op het kasteel of de buitenplaats.

Behoud van erfgoed en liefde voor erfgoed

Het meest opvallende resultaat van het onderzoek is dat alle bewoners één gemeenschappelijk kenmerk hebben. Ze delen allemaal hetzelfde woonmotief 'behoud van erfgoed en liefde voor erfgoed'. Zowel uit de tekstanalyse

als uit de casestudies blijkt dat dit woonmotief voor alle bewoners een rol gespeeld heeft. Allemaal hechten ze waarde aan het in stand houden van de historische waarden van het kasteel of de buitenplaats. Dit komt overeen met de verwachtingen vanuit de literatuur. Kastelen en buitenplaatsen zijn een belangrijk onderdeel van het Nederlandse cultureel erfgoed. Erfgoed wordt omschreven als 'objecten die niet hernieuwbaar zijn en die langzaam schaars worden en daarom voorzichtig behandeld moeten worden omdat ze huidige en toekomstige generaties inspireren' (Aplin, 2002, p. 14). Van der Laarse (2005) gaf als kritiek op herbestemming van erfgoed dat de authenticiteit van het object bedreigd wordt doordat het continu in verandering is. Door herbestemming verliest een object ook zijn oorspronkelijke betekenis. Particuliere bewoning van een kasteel of buitenplaats zou daarom de beste manier zijn om het gebouw in stand te houden.

9.4 Andere bevindingen

Tot slot zijn er ook redenen genoemd die het wonen op een kasteel of buitenplaats onaantrekkelijk maken. Alle bewoners noemen dezelfde twee redenen die het wonen op een kasteel of buitenplaats onaantrekkelijk maken. Ten eerste wordt de hoeveelheid werk die het kost om het kasteel of de buitenplaats in stand te houden genoemd. Ten tweede worden de hoge kosten die hieraan verbonden zijn genoemd. Daarnaast zijn er ook mogelijke bedreigingen voor het in stand houden van kastelen en buitenplaatsen in het algemeen genoemd. Dit zijn de korte bezitsduur, de versnippering van buitenplaatsen en kastelen en de herbestemming.

9.5 Antwoord op de centrale vraag

Concluderend kan er een antwoord geven worden op de centrale vraag van het onderzoek:

- *Waarom kiest men ervoor om op een kasteel of buitenplaats te wonen en in hoeverre speelt behoud van cultureel erfgoed hierbij een rol?*

De keuze om op een kasteel of buitenplaats te wonen is beïnvloed door herinneringen en identiteitsvorming van bewoners die aan een plek gebonden zijn. Daarnaast heeft de groene omgeving een rol gespeeld in de keuze en wordt een kasteel of buitenplaats gezien als een inspirerende woonplek. Ook wordt de esthetische waarde van de plek gewaardeerd en speelt romantisering en het gevoel van nostalgie dat daarbij komt een rol in de keuze. Tot slot blijkt dat behoud van erfgoed en liefde voor erfgoed een grote rol heeft gespeeld in de keuze van de bewoners om op een kasteel of buitenplaats te wonen. Alle bewoners uit het onderzoek hechten waarde aan het doorgeven van de historische waarden van de plek en hebben zich verdiept in het verleden van de plek. Concluderend speelt behoud van erfgoed een grote rol in de keuze om op een kasteel of buitenplaats te wonen.

9.6 Bredere maatschappelijke relevantie

In dit onderzoek is er door middel van twee methoden geprobeerd om de woonmotieven van bewoners van kastelen en buitenplaatsen te achterhalen. Om na te gaan in hoeverre deze woonmotieven een rol spelen voor alle bewoners van kastelen en buitenplaatsen kan mogelijk vervolgonderzoek gedaan worden waarin op een grote schaal bewoners van kastelen en buitenplaatsen ondervraagd worden. Dit onderzoek heeft hier een basis voor gelegd en dient als een eerste verkenning omtrent particulier bewoonde kastelen en buitenplaatsen.

Nu er inzicht is in de woonmotieven van bewoners van kastelen en buitenplaatsen en inzicht in redenen om juist niet op een kasteel of buitenplaats te wonen, kan daar op ingespeeld worden door de NKS en andere erfgoedinstanties. Particuliere bewoning wordt namelijk gezien als de beste manier van instandhouding van kastelen en buitenplaatsen. Kastelen en buitenplaatsen hebben namelijk van oudsher een woonfunctie. Volgens Van der Laarse (2005) wordt de authenticiteit en daarmee de historische waarde van objecten bedreigd door herbestemming. Het object is dan continu in verandering en verliest zijn oorspronkelijke betekenis. Het is daarom van belang voor de instandhouding van kastelen en buitenplaatsen dat de gebouwen hun woonfunctie behouden of terug krijgen. De woonmotieven die de bewoners noemen kunnen gebruikt worden om het bewonen van een

kasteel of buitenplaats aantrekkelijk te maken voor toekomstige bewoners of mensen die overwegen om op een kasteel of buitenplaats te gaan wonen.

Om de nadelen van het bewonen van een buitenplaats of kasteel te verminderen, kan worden nagedacht over manieren om de bewoners daarin te ondersteunen. Daarmee wordt particuliere bewoning van kastelen en buitenplaatsen aantrekkelijker en kan de instandhouding van de gebouwen gewaarborgd worden. Kastelen en buitenplaatsen zijn namelijk een belangrijk onderdeel van het Nederlandse cultureel erfgoed. Het zijn 'objecten die niet hernieuwbaar zijn en die langzaam schaars worden en daarom voorzichtig behandeld moeten worden omdat ze huidige en toekomstige generaties inspireren' (Aplin, 2002, p. 14).

9.7 Aanbeveling voor vervolgonderzoek

Hoewel dit onderzoek zich niet heeft gericht op mogelijke bedreigingen voor het behoud van kastelen en buitenplaatsen, zijn er uit de resultaten wel drie bedreigingen naar voren gekomen. Dit zijn (1) de korte bezitsduur van de gebouwen, (2) de versnippering van kastelen en buitenplaatsen en (3) de herbestemming van kastelen en buitenplaatsen. Toekomstig onderzoek kan zich bezighouden met de vraag in hoeverre korte bezitsduur van een kasteel of buitenplaats een bedreiging vormt voor het behoud van kastelen en buitenplaatsen. Daarbij kan er ook geïnventariseerd worden wat de gemiddelde bezitsduur is van kastelen en buitenplaatsen en of dit samenhangt met de ligging van het kasteel of de buitenplaats in een bepaalde regio. In hoeverre hangt korte bezitsduur samen met de ligging van het gebouw in een regio die groeit en ontwikkelt? En in hoeverre is dit een bedreiging voor het behoud van kastelen en buitenplaatsen? Daarnaast kan er onderzocht worden in hoeverre versnippering van landgoederen een bedreiging vormt voor het behoud van erfgoed. Daarbij kan er een inventarisatie gemaakt worden van de kastelen en buitenplaatsen die versnipperd zijn en kan er onderzocht worden hoe de ruimtelijke eenheid van kastelen en buitenplaatsen bewaard kan blijven onder de versnippering.

9.8 Reflectie op proces en uitkomsten

In de eerste instantie was er niet gepland om een tekstanalyse uit te voeren. Achteraf is dit een belangrijke stap geweest in het onderzoek. De tekstanalyse heeft namelijk geleid tot inzichten die relevant waren voor het opstellen van de interviews. Zonder de uitvoering van de tekstanalyse hadden de interviews waarschijnlijk veel minder diepgang gehad. De tekstanalyse diende daarom als een essentieel vooronderzoek van de casestudies.

Om de woonmotieven te achterhalen is eerst vanuit de literatuur een vooronderzoek gedaan. Daarna is er een tekstanalyse uitgevoerd om te achterhalen of deze woonmotieven daadwerkelijk een rol hebben gespeeld en tot slot zijn er casestudies uitgevoerd om vanuit empirische waarneming te achterhalen of de woonmotieven een rol hebben gespeeld. De woonmotieven zijn dus gebaseerd op drie onderzoeken. Zeer waarschijnlijk had een andere onderzoeksmethode daarom een vergelijkbare conclusie opgeleverd. Waarin echter wel verschil kan zitten, is de opstelling van de woonmotieven. In dit onderzoek is er gekozen om 'herinneringen en identiteit' als één woonmotief te beschouwen omdat de begrippen samenhangen. Echter zou dit ook als twee aparte woonmotieven beschouwd kunnen worden. Identiteit hoeft namelijk niet per definitie beïnvloed te worden door herinneringen aan een plek. Uit het onderzoek bleek namelijk dat identiteit ook beïnvloed kan worden door de betekenis van het gebouw in de lokale samenleving. Als bewoner krijg je daarom ook een bepaalde rol in de gemeenschap. Je wordt gezien als 'de bewoner van het kasteel'.

Bronnen & Bijlagen

Wijnandsrade te
Wijnandsrade (LI).
Foto Jan Derwig,
2003.

Bronnen

Literatuurlijst

- Aalbers, P.G., e.a. *Wielbergen en de familie Brantsen* (Zwolle 2008)
- Aplin, G., 'The nature of heritage', in G. Aplin (red.), *Heritage; identification, conservation, and management* (South Melbourne 2002), p. 7-29
- Ashworth, G. & Kuipers, J. 'Erfgoedplanning in Nederland: een incomplete paradigmawisseling', *Agora* 20 (2004) nr. 2, pp. 4-7
- Bleijenbergh, I. *Kwalitatief onderzoek in organisaties* (Den Haag 2013)
- Braaksma, K., <http://www.kasteleninutrecht.eu>. Geraadpleegd op 6 november 2016
- Coeterier, J. F. 'Lay people's evaluation of historic sites', *Landscape and Urban Planning*, 59 (2002) nr. 2, p. 111-123
- Dam, J. van & Hoogenberk, E. *Havezathe Voorstonden. Vijf eeuwen bewoners en wat zij ons nalieten* (Zutphen 2010)
- Denslagen, W., 'Het harmonische stadsbeeld; lessen van vroeger', in R. van der Laarse (red.), *Bezeten van vroeger; erfgoed, identiteit en musealisering* (Amsterdam 2005), p. 162-175
- Dessing, R. W. Chr. & Holwerda, J. *Nationale gids Historische Buitenplaatsen* (Wormerveer 2012)
- Dubbeldam, R., *Verhalen over landgoederen en buitenplaatsen in Gelderland* (Meppel 2012)
- Erfgoedhuis Zuid-Holland, <http://www.landgoeden-buitenplaats-zh.nl>. Geraadpleegd op 10 november 2016
- Gevers, A.J. & Mensema, A.J., *De havezaten in Salland en hun bewoners* (Alphen aan den Rijn 1983)
- Gevers, A.J. & Mensema, A.J., *De havezaten in Twente en hun bewoners* (Zwolle 1995)
- Groesbeek, J.W., *Middeleeuwse kastelen van Noord-Holland* (Rijswijk z.j.)
- Groningen, C. L. van & Beelaerts Blokland, P. van, *De Kemnade. Een sieraad voor de omgeving* (Bilthoven 2012)
- Groninger Borgen, <http://groningerborgen.nl/allersmaborg.html>. Geraadpleegd op 16 november 2016
- Halbertsma, M. & Kuipers, M. *Het erfgoeduniversum. Een inleiding in de theorie en praktijk van het cultureel erfgoed* (Bussum 2014)
- Hoogeland, W., *Schoonheten & de Bentincks. Geschiedenis van een landgoed, havezate en bewoners* (Zwolle 2006)
- Hupperetz, W., Olde Meierink, B., Rommes, R., *Kastelen in Limburg* (Utrecht 2005)
- Janssen, H.J., Kylstra-Wielinga, J.M.M. & Olde Meierink, B., *1000 jaar kastelen in Nederland* (Utrecht 1996)
- Janssen, J. e.a., 'Heritage planning and spatial development in the Netherlands: changing policies and perspectives', *International Journal of Heritage Studies*, 20 (2014) nr. 1, p. 1-21
- Keverling Buisman, F., *Hackfort huis & landgoed* (Utrecht 1998)
- Kolen, J. & J. Bazelmans, 'Een vreemd land. Over de geschiedenis en vormgeving van het landschap', in: J. Rodermond (red.), *Geschiedenis en Ontwerp* (Rotterdam 2004), p. 9-26
- Koppert, I., *Locatiekeuze voor historische buitenplaatsen. De invloed van het landschap* (Wijk bij Duurstede 2015)
- Laarse, R. van der, 'Erfgoed en de constructie van vroeger', in: R. van der Laarse (red.), *Bezeten van*

- vroeger; erfgoed, identiteit en musealisering* (Amsterdam 2005), p. 1-23
- Landschap Erfgoed Utrecht, <http://www.utrechtse-buitenplaatsen.nl/>. Geraadpleegd op 5 november 2016
 - Lowenthal, D., *The past is a foreign country* (Cambridge 1985)
 - Lrzing, H., 'Reinventing suburbia in the Netherlands', *Built Environment*, 32 (2006), p. 298-310
 - Meier, S. & Karsten, L., 'Living in commodified history: constructing class identities in neotraditional neighbourhoods', *Social & Cultural Geography*, 13 (2012) nr. 5, p. 517-535
 - Oirschot, A. van, *Middeleeuwse kastelen van Noord-Brabant* (Rijswijk z.j.)
 - Olde Meierink, B. e.a., (red), *Kastelen en ridderhofsteden in Utrecht* (Utrecht 1995)
 - Page, S.J. , 'Developing heritage tourism in Ireland in the 1990's', *Tourism Recreation Research* 19 (1994), nr. 2, p. 79-89
 - Prins, R., *Huis Molecaten* (Zwolle 2002)
 - Rijksmonumenten, <http://rijksmonumenten.nl/>. Geraadpleegd op 10 november 2016
 - Speelman, A., <http://www.buitenplaatsenin nederland.nl/>. Geraadpleegd op 4 oktober 2016
 - Stichting Heerlijkheid Westerwolde (2012). Borgen in Groningen, <http://www.borgeningroningen.nl/>. Geraadpleegd op 16 november 2016
 - Stichting Oneindig Noord-Holland, <http://onh.nl/nl-NL/verhalen>. Geraadpleegd op 7 november 2016
 - Stichting Staten en Stinzen, <http://www.statenstinzen.nl/>. Geraadpleegd op 4 november 2016
 - Stover, J., *Kastelen en buitenplaatsen in Zuid-Holland*. (Zutphen 2000)
 - Tromp, H. & Henry-Buithuis, T., *Nederlandse buitenplaatsen: huis en hof* (Utrecht 1991)
 - VPHB, *Particuliere Instandhouding van Historische Buitenplaatsen* (Veenendaal 2015)
 - VPRO (2013, 31 januari 2013). De Hokjesman. Aflevering 4: De Adel [video file]. http://www.vpro.nl/speel~VPWON_1166751~de-adel-de-hokjesman~.html
 - Vredenberg, J., *Kastelen in Gelderland* (Utrecht 2013)

Bijlage 1A

Inventarisatie - Lijst met bewoonde buitenplaatsen november 2016

Nr.	Provincie	Plaatsnaam	Adres	Naam	Woontype	Bewoond sinds	Bijzonderheden
1	Gelderland	Terwolde	Deventerweg 10	De Matanze	Deels bewoond	1600	deels B&B
2	Gelderland	Brummen	Hazenberg 24	Zonnehof / Rhienderstein	Particulier bewoond	Opnieuw bewoond (bejaardenhuis)	
3	Gelderland	Apeldoorn	Mecklenburglaan 20	Buitenplaats De Veenkamp	Particulier bewoond	1851	Paardenstal/koetshuis
4	Gelderland	Arnhem	Velperweg	Buitenplaats Angerenstein	Appartementen	Opnieuw bewoond rond 2000	koetshuis en openbaar park
5	Gelderland	Arnhem	Mr. D. van Ruijvenpad 2-44	Buitenplaats Beaulieu	Appartementen	1851	
6	Gelderland	Arnhem	Menthenbergseweg 15	Buitenplaats De Menthenberg	Particulier bewoond	Opnieuw bewoond in 1993 (voorheen beleggers)	Bijgebouw (stal/koetshuis/dienstwoning)
7	Gelderland	Beesd	't Klooster 8a	Landgoed Mariënwaerd	Particulier bewoond	1734	
8	Gelderland	Bennekom	Edeseweg 128	Noordereng	Particulier bewoond	1849	Koetshuis en moestuin
9	Gelderland	Beuningen	Gewelf 25a	Buitenplaats De Oude Tempel	Particulier bewoond	1839	
10	Gelderland	Bingerden	Bingerdenseweg 21	Buitenplaats Bingerden	Particulier bewoond	1660	moestuin
11	Gelderland	Borculo	Beekvliet 1	Landgoed Beekvliet	Particulier bewoond	1902	
12	Gelderland	Brummen	Zutphensestraat 71	Buitenplaats Beukenhorst	Particulier bewoond	Opnieuw bewoond in 1951	park
13	Gelderland	Brummen	Arnhemsestraat 47	Buitenplaats Koppelenburg	Particulier bewoond	Opnieuw bewoond in 1957	moestuin
14	Gelderland	Brummen	Zutphensestraat 175	Buitenplaats Michaëlshoeve	Particulier bewoond	1884	koetshuis
15	Gelderland	Brummen	Hazenberg 24	Buitenplaats Rhienderstein	Particulier bewoond	Opnieuw bewoond in 1955	
16	Gelderland	Brummen	Bronkhorsterweg 18	Buitenplaats Spaensweerd	Particulier bewoond	1326	stalgebouw
17	Gelderland	Brummen	Zutphensestraat 386	Buitenplaats Zigtrijk	Particulier bewoond	1832	Het koetshuis wordt bewoond
18	Gelderland	Culemborg	Beusichemsedijk 15	Buitenplaats Bol op Redichem	Particulier bewoond	1640	
19	Gelderland	Doornspijk	Zuiderzeestraatweg West 67	Buitenplaats Klarenbeek	Particulier bewoond	1842	koetshuis en park
20	Gelderland	Eefde	Damlaan 3	Buitenplaats 't Klaphek	Particulier bewoond	1843	
21	Gelderland	Ellecom	Hofstetterlaan	Buitenplaats Hofstetten	Particulier bewoond	-1835	Paardenstal/koetshuis

Nr.	Provincie	Plaatsnaam	Adres	Naam	Woontype	Bewoond sinds	Bijzonderheden
22	Gelderland	Hall	Rhienderense- straat 24	Leusveld	Particulier bewoond	opnieuw bewoond in 1973	
23	Gelderland	't Harde	Schouwenburg 4-6	Huis Schouwenburg	Particulier bewoond	opnieuw bewoond in 2009	
24	Gelderland	Heelsum	Utrechtseweg 67	Herenhuis Heidestein	Particulier bewoond	1810	park/landgoed is vrij toegankelijk
25	Gelderland	Heerde	Bonenburgerlaan 41	Buitenplaats Bonenburg	Particulier bewoond	1633	park/landgoed is vrij toegankelijk
26	Gelderland	Hengelo	Meeninklaan 5	Buitenplaats 't Meenink	Particulier bewoond	1326	koetshuis, bijgebouwen, boerderijcomplex
27	Gelderland	Hengelo	Regelinklaan 3	Buitenplaats Het Regelink	Particulier bewoond	1832	
28	Gelderland	Hengelo	Ruurloseweg 92	Huis 't Zelle	Particulier bewoond	1326	doolhofbos, park, zwemvij- ver, bijgebouwen
29	Gelderland	Hoenderloo	Deelerwoud 9	Landgoed Deelerwoud	Deels bewoond	1895	bedrijfsgebouwen
30	Gelderland	Horssen	Zelksestraat 14	Huis te Horssen	Deels bewoond	1850	deel bedrijfsruimte
31	Gelderland	Hulshorst	Harderijkerweg 390	Buitenplaats Groeneveld	Deels bewoond	1830	bedrijfswoning en portierswoning
32	Gelderland	Hummelo	Kasteellaan 1	Landgoed Enghuizen	Deels bewoond	Opnieuw bewoond nadat de buiten- plaats in de oorlog is verwoest	het is een ruïne, alleen de orangerie wordt bewoond
33	Gelderland	Joppe	Joppelaan 110	Huis 't Joppe	Particulier bewoond	1739	bijgebouwen en park
34	Gelderland	Kerk Avezaath	Dorpsstraat 29	Huize Teisterbant	Particulier bewoond	1800	
35	Gelderland	Klarenbeek	J.R. Krepellaan 6	Huis Klarenbeek	Particulier bewoond	1842	bijgebouwen en park
36	Gelderland	Laag-Soeren	Badhuislaan	Buitenplaats Laag-Soeren	Apparte- menten	opnieuw bewoond	het huis is vervallen, het badhuis is omgebouwd tot appartementen, het bevat bijgebouwen
37	Gelderland	Laren	Ooldselaan 17	Havenzate Oolde	Particulier bewoond	1663	het landgoed is open voor publiek en bevat bijge- bouwen
38	Gelderland	Leur	Van Balverenlaan 8	Huis Leur	Deels bewoond	1748	het bevat boerderijcom- plexen die verhuurd wor- den als vakantiewoning
39	Gelderland	Leuvenheim	Hamelerweg 10	Buitenplaats Den Bosch	Particulier bewoond	opnieuw bewoond sinds 1963	park
40	Gelderland	Leuvenheim	Spankerenseweg 16	Buitenplaats De Wildbaan	Deels bewoond	recent opnieuw bewoond	deels kantoor, het land- goed is vrij toegankelijk
41	Gelderland	Lochem	Boekhorsterlaan 8	Huize Boekhorst	Particulier bewoond	1845	
42	Gelderland	Oldebroek	Zuiderzeestraat- weg 415	Buitenplaats De Oldhorst	Particulier bewoond	1751	koetshuis en park
43	Gelderland	Oldebroek	Zuiderzeestraat- weg 417	Buitenplaats De Vollenhof	Particulier bewoond	opnieuw bewoond in 1960	bijgebouwen en park

Nr.	Provincie	Plaatsnaam	Adres	Naam	Woontype	Bewoond sinds	Bijzonderheden
44	Gelderland	Oostendorp/ Elburg	Zuiderzeestraat- weg-Oost 65	Old Putten	Deels bewoond	1878	op het landgoed bevindt zich een camping
45	Gelderland	Oosterbeek	Benedendorpse- weg 171	Herenhuis Buitenrust	Particulier bewoond	1850	park
46	Gelderland	Oosterbeek	Hemelseberg	Buitenplaats De Hemelse Berg	Particulier bewoond	opnieuw bewoond	alleen de orangerie en tuinmanswoning zijn over en worden bewoond
47	Gelderland	Oosterhout	Waaldijk 50	Buitenplaats Oosterhout	Particulier bewoond	1850	koesthuis, koetsierswoning
48	Gelderland	Oosterwolde	Oostendor- perstraatweg 69	Buitenplaats Morren	Particulier bewoond	1500	het landgoed is vrij toegankelijk
49	Gelderland	Putten	Oldenallerallee 3	Buitenplaats Oldenaller	Apparte- menten	1495	het landgoed is vrij toegankelijk
50	Gelderland	Putten	Putterweg 230	Landgoed Oud Groevenbeek	Particulier bewoond	1907	het landgoed is vrij toe- gankelijk, tuinmanswo- ning, koetshuis, boerderij
51	Gelderland	Rheden	Arnhemsestraat- weg 54	Landgoed Rhederhof	Particulier bewoond	opnieuw bewoond in 2008	op het landgoed bevindt zich een bejaardencomplex
52	Gelderland	Spankeren	Bockhorstweg 14	Huis De Bockhorst	Deels bewoond	1535	boerenbedrijf bij het landgoed
53	Gelderland	Terschuur	Hoevelakenseweg 122	Buitenplaats Terschuur	Particulier bewoond	1830	
54	Gelderland	Terwolde	Bandijk 15	Buitenplaats Ter Cera	Particulier bewoond	1628	
55	Gelderland	Twello	Blikkenweg 15	Buitenplaats Bruggenbosch	Particulier bewoond	opnieuw bewoond 1967	paardenstal en koetsiers- woning, het landgoed is vrij toegankelijk
56	Gelderland	Twello	Dijkhofstraat 10	Buitenplaats De Dijkhof	Particulier bewoond	opnieuw bewoond	bijgebouwen en park
57	Gelderland	Twello	Rijksstraatweg 26	Landhuis Eureka	Particulier bewoond	geen info	koetshuis en dienstwoning
59	Gelderland	Twello	H.W. Iordensweg 108	Buitenplaats Groot Noordijk	Particulier bewoond	1807	landgoed is vrij toegankelijk
59	Gelderland	Twello	H.W. Iordensweg	Buitenplaats Hack- forts Veenhuis	Particulier bewoond	opnieuw bewoond 2003	bijgebouwen
60	Gelderland	Twello	Hartelaar 13	Buitenplaats De Hartelaar	Deels bewoond	1853	bevat een restaurant
61	Gelderland	Twello	Burgemeester Van der Feltzweg 1	Buitenplaats Holthuis	Particulier bewoond	1512	
62	Gelderland	Twello	H.W. Iordensweg 91	Huis Klein Noordijk	Particulier bewoond	1856	bijgebouwen, fazanterie, landgoed is vrij toegan- kelijk
63	Gelderland	Twello	Blikkenweg 8	Buitenplaats De Parkelaar	Particulier bewoond	-1514	
64	Gelderland	Twello	H.W. Iordensweg 90	Landgoed De Steltenberg	Particulier bewoond	opnieuw bewoond	bijgebouwen en park
65	Gelderland	Twello	Oude Rijksstraat- weg 65	Buitenplaats Welbergen	Particulier bewoond	1843	

Nr.	Provincie	Plaatsnaam	Adres	Naam	Woontype	Bewoond sinds	Bijzonderheden
66	Gelderland	Valburg	Logtsestraat 4-6	Landgoed Schoonderlogt	Particulier bewoond	1905	bijgebouwen
67	Gelderland	Vaassen	Deventerstraat 110-112	Buitenplaats Oosterhof	Particulier bewoond	opnieuw bewoond	
68	Overijssel	Almelo	Wierdensestraat 208	Buitenplaats Bellinckhof	Particulier bewoond	1917	bijgebouwen en park
69	Overijssel	Almelo	Krommendijk 32	Buitenplaats Van Aa's Hoes	Particulier bewoond	1840	bijgebouwen
70	Overijssel	Ancum	Vossersteeg 93	Buitenplaats Ancum	Particulier bewoond	1864	
71	Overijssel	Bathmen	Gorsselseweg 31	Buitenplaats Beekhof	Particulier bewoond	1580	vijver en bos
72	Overijssel	Boskamp	Oude Allee 4	Hofstede Klein Hoenlo	Particulier bewoond	1890	
73	Overijssel	Boskamp	Spijkerbospad 7	Buitenplaats Spijkerbosch	Particulier bewoond	1600	het landgoed is vrij toegankelijk, bijgebouwen
74	Overijssel	Dalfsen	Aalhorsterpad 12	Buitenplaats Den Aalshorst	Particulier bewoond	opnieuw bewoond	het landgoed is vrij toegankelijk, tuinhuis, tuin en moestuin
75	Overijssel	Diepenveen	Hoekweg 3	Buitenplaats De Hoek	Deels bewoond	1754	bijgebouwen, park bestaat uit een golfbaan
76	Overijssel	Diepenveen	Raalterweg 53	Buitenplaats De Kranenkamp	Particulier bewoond	1700	boerderij met bijgebouwen, landgoed is vrij toegankelijk
77	Overijssel	Diepenveen	Boxbergerweg 66	Buitenplaats Het Overvelde	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (zat een stichting in)	landgoed is vrij toegankelijk, boerderij
78	Overijssel	Diepenveen	Sallandsweg 9	Buitenplaats Roobrug	Particulier bewoond	1782	bijgebouwen, tuin
79	Overijssel	Emmen	Poppenallee 31	Huize De Mataram	Particulier bewoond	1900	het landgoed is vrij toegankelijk
80	Overijssel	Enschede	Hengelsestraat 700	Landhuis De Tol	Particulier bewoond	1905	bevat een boerderij met grond
81	Overijssel	Enter	Kartelaarsdijk 7-9	Buitenplaats 't Cattelaar	Particulier bewoond	1700	
82	Overijssel	Genne	De Doornweg 17	Buitenplaats Arnichem	Particulier bewoond	1850	koetshuis
83	Overijssel	Harculo	Hollewandsweg 40	Buitenplaats Bikkenrade	Particulier bewoond		
84	Overijssel	Hardenberg	Hessenweg	Nijenstede	Particulier bewoond		
85	Overijssel	Heino	Colkhof 6	Buitenplaats De Colckhof	Particulier bewoond	1848	bijgebouwen en park
86	Overijssel	Heino	Zwolseweg 48-50	Buitenplaats De Gunne	Particulier bewoond	1568	bijgebouwen en park
87	Overijssel	Heino	Rozendaelseweg 3	Buitenplaats 't Rozendael	Particulier bewoond	1583	bijgebouwen en bos
88	Overijssel	Hessum	Tolhuisweg 11-13	Buitenplaats Hessum	Particulier bewoond	1830	bijgebouwen

Nr.	Provincie	Plaatsnaam	Adres	Naam	Woontype	Bewoond sinds	Bijzonderheden
89	Overijssel	Hoonhorst	?	Huize De Hoonhorst	Particulier bewoond	1850	park
90	Overijssel	Olst	Scherpenzeelse- weg 3	Buitenplaats Groot Scherpenzeel	Particulier bewoond	1457	met boerderij
91	Overijssel	Olst	Diepenveenseweg 30	Huis De Veltkamp	Particulier bewoond	1897	koetshuis
92	Overijssel	Olst	Diepenveenseweg 20	Buitenplaats Wijnbergen	Particulier bewoond	1700	bijgebouwen, tuin, boer- derij, bos, waterwerken en boomgaard
93	Overijssel	Olst	Boxbergerweg 2	Buitenplaats Zorgvliet	Deels bewoond	1780	de boerderij wordt ver- huurd als vakantiewoning
94	Overijssel	Vilsteren	Vilsterenseweg 16	Huis Vilsteren	Deels bewoond	1244	men kan er kamperen en verblijven, er is een landgoedcentrum en een boerderij
95	Overijssel	Wijhe	Wijhendaalsweg 6	Buitenplaats Wijhendaal	Particulier bewoond		
96	Overijssel	Wijthem	Heiligeweg 11	Buitenplaats Boschwijk	Particulier bewoond	opnieuw bewoond in 1997 (daarvoor gemeente Zwoller- kerpsel)	het landgoed is vrij toe- gankelijk
97	Overijssel	Wijthem	Heinoseweg 18	Buitenplaats Soeslo	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (daarvoor ge- meente Zwolle)	het landgoed is vrij toe- gankelijk
98	Overijssel	Zwolle	Schellerbergweg 18	Huize Schellerberg	Particulier bewoond	1876	bijgebouwen en park
99	Friesland	Beetsterzwaag	Hoofdstraat 46	Landhuis Eysingahûs	Particulier bewoond	1870	koetshuis
100	Friesland	Beesterzwaag	Van Harinxma- weg 1	Landhuis Harinxmastate	Particulier bewoond	1841	bijgebouwen, park en vijver
101	Friesland	Driesum	Van Sytsemaweg 26	Rinsma State	Particulier bewoond	opnieuw bewoond in 2010 (diende als raadhuis)	park en tuinmanswoning
102	Friesland	Dronrijp	Eastryp 2	Landhuis Schatzenburg	Particulier bewoond	1698	bijgebouwen en park
103	Friesland	Heerenveen	Heideburen 97	Huize Voormeer	Particulier bewoond	opnieuw bewoond in 1974 (dokters- woning en stich- ting)	tuinmanswoning
104	Friesland	Hogebeintum	Harstawei 25	Harsta State	Particulier bewoond	-1650	park
105	Friesland	Oranjewoud	Koninging Juliana- weg 73	Huis Klein Jagtlust	Particulier bewoond	1856	dienstmanwoning
106	Friesland	Oranjewoud	Marijke Muoiwei 7	Buitenplaats Klemburg	Particulier bewoond	1795	alleen de tuinmanswoning wordt bewoond
107	Friesland	Oranjewoud	Van Limburg Stirumweg 2	Landhuis Oranjestein	Particulier bewoond	1820	bijgebouwen
108	Friesland	Oudemirdum	Star Numanswei 7-9	Rinia State	Particulier bewoond	1843	bos, tuin, paardenstal, bij- gebouwen

Nr.	Provincie	Plaatsnaam	Adres	Naam	Woontype	Bewoond sinds	Bijzonderheden
109	Friesland	Sint Nicolaasga	Huisterheide 1	Huis Boschoord	Particulier bewoond	1757	
110	Friesland	Wijnaldum	Hoarnestreek 3	Roptastate	Particulier bewoond	1831	siertuin, theekoepel, schuur
111	Friesland	Wolvega	Van Harenstraat 37	Landgoed Lindenoord	Particulier bewoond	1780	
112	Friesland	Bolsward	Franekestraat 25	Monsmastate	Particulier bewoond	heeft altijd al een woonfunctie gehad, maar was deels een museum en boerderij	gracht en deel van de grond zijn verdwenen.
113	Friesland	Hegebeintum	Harstawei 25	Harstastate	Particulier bewoond	1511	tuin, tuinmanswoning en boerderij
114	Friesland	Kollum	Voorstraat 87	Huis Andreae / Philippusfenne	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (was een notaris-kantoor)	bijgebouwen en park
115	Groningen	Farmsum	Zwet 13	Buitenplaats Vliethoven	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (gemeente Delft-zijl)	tuin, hof en landerijen
116	Groningen	Glimmen	Meentweg 28	Huis te Glimmen	Particulier bewoond	1824	het landgoed is vrij toegankelijk, bijgebouwen
117	Groningen	Hoogezand	Hoofdstraat 91-93	Buitenplaats Buitenlust	Particulier bewoond	1771	
118	Groningen	Noordlaren	Koningsteeg	Buitenplaats Meerlust	Particulier bewoond	-1536	voormalig boerderij
119	Groningen	Westerbroek	Rijksweg West 63	Buitenplaats Langwijck	Particulier bewoond	1700	
120	Groningen	Blijham	Oosteinde 46	De Boschplaatse	Deels bewoond	1580	de boerderij wordt verhuurd als vakantiewoning, de tuin wordt gebruikt voor culturele evenementen en er kan gekampeerd worden.
121	Drenthe	Assen	De Lariks 1	Buitenplaats De Lariks	Particulier bewoond	opnieuw bewoond in 2001 (rode kruis en VVV)	landgoed is deels toegankelijk, park en tuinmanswoning
122	Drenthe	Assen	Overcingel 27	Huis Overcingel	Particulier bewoond	1777	
123	Drenthe	De Wijk	Schiphorsterweg 42	Huis Dickninge	Particulier bewoond	1813	bijgebouwen, tuin
124	Drenthe	De Wijk	Dorpsstraat 4	Huis Voorwijk	Particulier bewoond	1791	bijgebouw, tuin
125	Drenthe	Paterswolde	Hoofdweg 259	Eelde Rozenburg	Particulier bewoond	1846	alleen de tuinmanswoning wordt bewoond
126	Drenthe	Eelde	Vosbergenlaan 35	Buitenplaats Vosbergen	Deels bewoond	1815	deels museum
127	Drenthe	Havelte	Linthorst Homanlaan 1	Huis Overcinge	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (volkshogeschool)	poortgebouw
128	Drenthe	Midlaren	Meerwijk 2b	Buitenplaats Meerwijk	Deels bewoond	1601	het landgoed is in gebruik als bungalowpark

Nr.	Provincie	Plaatsnaam	Adres	Naam	Woontype	Bewoond sinds	Bijzonderheden
129	Drenthe	Nieuw-Amsterdam	Stieltjeskanaal WZ 142	Nieuw-Amsterdam - Landgoed La Paix	Particulier bewoond	1873	aanvankelijk een landbouwbedrijf
130	Drenthe	Paterswolde	Lemferdingerlaan 5	Buitenplaats De Duinen	Particulier bewoond	1820	
131	Drenthe	Paterswolde	Hooiweg 198	Huis De Marsch	Particulier bewoond	1867	was een boerderij, tuin
132	Drenthe	Paterswolde	Frieselaan	Buitenplaats Vennebroek	Particulier bewoond	1884	het landgoed is vrij toegankelijk, bijgebouwen
133	Drenthe	Westervelde	Hoofdweg 19	Westervelde Tonckensborg	Particulier bewoond	1600	schuur, park en bos
134	Utrecht	't Goy	Wickenburghseweg 19	Buitenplaats Wickenburgh	Particulier bewoond	1872	park, koetshuis, duiventoren
135	Utrecht	Abcoude	Gein Zuid 60	Buitenplaats Schoonoord	Particulier bewoond	1667	tuin
136	Utrecht	Baambrugge	Donkervlietse Binnenweg 8	Buitenplaats Donkervliet	Particulier bewoond	rond 1900 is het huis opnieuw opgebouwd	het bevatte een boerderij, landgoed en theekoepel, nu niet meer
137	Utrecht	Baambrugge	?	Buitenplaats Dortmont	Particulier bewoond	-1648	het bevatte een boerderij en landerijen, nu niet meer
138	Utrecht	Baambrugge	Rijksstraatweg 39	Buitenplaats Geynwijk	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (caféhuis en melkfabriek) het is ook opgesplitst.	koetshuis en tuinmanswoning
139	Utrecht	Baambrugge	Rijksstraatweg 125	Buitenplaats Kroonesteyn	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (het een agrarische functie en kantoor functie)	koetshuis, bevatte een landgoed
140	Utrecht	Baambrugge	Rijksstraatweg 101-103	Buitenplaats Middelvaart	Particulier bewoond	opgesplitst, maar woonfunctie behouden	in het koetshuis woont een andere familie dan in het hoofdhuis
141	Utrecht	Baambrugge	Rijksstraatweg 75	Buitenplaats Overdorp	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (herberg en raadhuis)	de buitenplaats is versnipperd, landgoed en bijgebouwen zijn verkocht.
142	Utrecht	Baambrugge	Rijksstraatweg 39	Buitenplaats Postwijk	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (kantoor)	stalgebouw en tuin, bevatte een boerderij
143	Utrecht	Loenersloot	Rijksstraatweg 147	Buitenplaats Valk en Heining	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (NV exploitatiemaatschappij)	bijgebouwen, koepel en geometrische tuin
144	Utrecht	Baambrugge	Rijksstraatweg	Baambrugge Veldhoen	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (agrarische bestemming)	Het koetshuis wordt bewoond
145	Utrecht	Vreeland	Klapstraat 25	Buitenplaats Vrederust	Particulier bewoond	1800	tuin, theekoepel en koetshuisje
146	Utrecht	Baarn	Eemnesserweg 91	Baarn Benthuis	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (opgekocht door een projectontwikkelaar)	bijgebouwen zijn bewoonbaar, park
147	Utrecht	Baarn	Kerkstraat 43	Baarn Eemwijk	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (hoofdkantoor)	bevat(te) bijgebouwen, tuin en koepel

Nr.	Provincie	Plaatsnaam	Adres	Naam	Woontype	Bewoond sinds	Bijzonderheden
148	Utrecht	Baarn	Biltseweg 4	Buitenplaats Pijnenburg	Particulier bewoond	1647	bijgebouwen en park
149	Utrecht	Baarn	Faas Eliaslaan 9	Buitenplaats Schoonoord	Particulier bewoond	1802	bijgebouwen, orangerie, vijver
150	Utrecht	Breukelen	Zandpad 37	Buitenplaats Groenevecht	Deels bewoond	deels bedrijf	bijgebouwen, bedrijfsge- bouwen, park, orangerie
151	Utrecht	Breukelen	Zandpad 12	Buitenplaats Boomoord	Particulier bewoond	1840	de tuinmanswoning wordt bewoond
152	Utrecht	Breukelen	Zandpad 41	Buitenplaats Queekhoven	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (kostschool en mu- ziekcentrum)	bos
153	Utrecht	Breukelen	Zandpad 27	Buitenplaats Vechtzig	Particulier bewoond	1809	bevatte koetshuis, kassen en vijvers.
154	Utrecht	Breukelen	Rijksstraatweg 220	Buitenplaats Vegtvliet	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (was een opvoe- dingsgesticht voor meisjes)	
155	Utrecht	Breukelen	Straatweg 30	Buitenplaats Vrede en Rust	Particulier bewoond	1721	koetshuis en tuinmans- woning
156	Utrecht	Breukelen	Straatweg 68	Buitenplaats Vreedenoord	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (was een kantoor/ laboratorium)	bijgebouw
157	Utrecht	Breukelen	Herenstraat 58	Buitenplaats Vroeglust	Deels bewoond	opnieuw bewoond (was een parochie)	deels kantoorruimte
158	Utrecht	Bunnik	Grotelaan 12-14- 14a-16	Buitenplaats Nienhof	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (Utrechts land- schap)	bevatte bijgebouwen
159	Utrecht	Bunnik	koningslaan 1	Nieuw Amelisweerd	Apparte- menten	1682	bos, bijgebouwen
160	Utrecht	Darhuizen	Zandweg 5	Darhuizen Speijk	Particulier bewoond	1600	
161	Utrecht	De Bilt	De Holle Bilt 6	Buitenplaats Beerschoten	Particulier bewoond	1890	landgoed met beelden tuin is vrij toegankelijk
162	Utrecht	De Bilt	Utrechtseweg 305	Buitenplaats Sandwijk	Apparte- menten	opnieuw bewoond (universiteit en stichting Utrechts landschap)	woongroep
163	Utrecht	De Bilt	Utrechtseweg 315	Buitenplaats Sluishoef	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (stichting Utrechts landschap)	parktuin, portierswoning
164	Utrecht	De Bilt	Utrechtseweg	Buitenplaats Vollenhoven	Particulier bewoond	1800	bijgebouwen en park
165	Utrecht	De Meern	Zandweg 82	Huize Overvliet	Deels be- woond	opnieuw bewoond (bank)	deels een kantoor
166	Utrecht	Doorn	Sitiopark 11	Oud Sitio	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (rustoord)	
167	Utrecht	Doorn	Amersfoortseweg 102a	Klein Zonheuvel	Particulier bewoond	1836	
168	Utrecht	Driebergen	Hoofdstraat 9	Bornia	Particulier bewoond	1870	

Nr.	Provincie	Plaatsnaam	Adres	Naam	Woontype	Bewoond sinds	Bijzonderheden
169	Utrecht	Driebergen	Engweg 34	Dennenburg	Deels bewoond	1642	open voor feesten en vergaderingen
170	Utrecht	Driebergen	Langbroekerdijk 39	Leeuwenburg	Particulier bewoond	1672	
171	Utrecht	Driebergen	Hoofdstraat/Park Welgelegen	Welgelegen	Particulier bewoond	opnieuw bewoond	alleen het koetshuis is over en wordt bewoond
172	Utrecht	Groenekan	Groenekanseweg 85	Voordaan	Particulier bewoond	1900	
173	Utrecht	Juthaas	De Malapertweg 17	Stormerdijk	Particulier bewoond	1900	
174	Utrecht	Leersum	Broekhuizerlaan	Broekhuizen	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (delta loyd)	
175	Utrecht	Leersum	Rijksstraatweg 319-321	Dartheide	Deels bewoond	opnieuw bewoond (centrum voor stressbehandeling)	deels kantoor
176	Utrecht	Leusden	De Brink 16	Hofstede 't Claeverenblad	Deels bewoond	1878	deels cultureel centrum, het is een boerderijwoning
177	Utrecht	Leusden	Trekerweg 23	Den Treek	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (hotel)	het landgoed is vrij toegankelijk
178	Utrecht	Loenen aan de Vecht	Oud Over 8	Bijldorp	Particulier bewoond	1710	
179	Utrecht	Loenen aan de Vecht	Oud Over 5	Bosch en Vecht	Particulier bewoond	1734	
180	Utrecht	Loenen aan de Vecht	Oud Over 59	Buitenplaats Kalorama	Particulier bewoond	1726	tuin is een openbare recreatieplek
181	Utrecht	Loenen aan de Vecht	Dorpsstraat 69	Leeuwendijk	Particulier bewoond	1735	
182	Utrecht	Nieuwersluis	Rijksstraatweg 74	Middenhoek	Particulier bewoond	1719	alleen de dienstwoning en tuinmanswoning zijn er nog en worden bewoond
183	Utrecht	Loenen aan de Vecht	Rijksstraatweg 78	Nieuwerhoek	Particulier bewoond	1710	
184	Utrecht	Loenen aan de Vecht	Oud Over 33	Oud Over	Particulier bewoond	1724	
185	Utrecht	Loenen aan de Vecht	Dorpsstraat 19-21	Roserust	Particulier bewoond	1743	
186	Utrecht	Loenen	Oud-Over 3	Buitenplaats Vegtlust	Appartementen	opnieuw bewoond (firma van Kooten)	
187	Utrecht	Loenen aan de Vecht	Rijksstraatweg 53	Vredenhoff	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (ontspanningscentrum)	
188	Utrecht	Loenen aan de Vecht	Dorpsstraat 77	Vrederust	Particulier bewoond	1743	
189	Utrecht	Loenersloot	Rijksstraatweg 206	Geynzig	Particulier bewoond	1721	
190	Utrecht	Loenersloot	Rijksstraatweg 147	Valk en Heining	Particulier bewoond	1613	
191	Utrecht	Maarssen	Herengracht 22	De Boomgaard	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (pension en opslag plaats)	

Nr.	Provincie	Plaatsnaam	Adres	Naam	Woontype	Bewoond sinds	Bijzonderheden
192	Utrecht	Maarssen-Dorp	Zandpad 42	Cromwijck	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (it bedrijf)	
193	Utrecht	Maarssen	Zandpad 29	Gansenhoef	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (kindertehuis)	
194	Utrecht	Maarssen	Binnenweg 60	Hazenburg	Particulier bewoond	1697	
195	Utrecht	Maarssen	Straatweg 17	Herteveld	Appartementen	1630	koetshuis is een kantoor-ruimte
196	Utrecht	Maarssen	Zandpad 24	Leeuwenburg	Particulier bewoond	1649	en een kantoor
197	Utrecht	Maarssen	Straatweg 23	Leeuw en Vecht	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (gemeente Maarssen)	koepel, koetshuis en huis zijn van verschillende eigenaren
198	Utrecht	Maarssen-Dorp	Diependaalsedijk 52	Mariënhof	Particulier bewoond	1624	
199	Utrecht	Maarssen-Dorp	Zandweg 2	Overkerck	Appartementen	1646	opgesplitst in 3 woningen
200	Utrecht	Maarssen	Herengracht 20	Raadhoven	Deels bewoond	1659	deels b & b
201	Utrecht	Maarssen	Binnenweg 56	Solitude	Particulier bewoond	1750	
202	Utrecht	Maarssen-Dorp	Zandweg 44	Huys Ten Bosch	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (gemeentehuis)	
203	Utrecht	Maarssen	Straatweg 68	Vecht en Dijk	Appartementen		
204	Utrecht	Maarssen-Dorp	Diependaalsedijk 33	Vechoever	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (A.G.O)	
205	Utrecht	Maarssen	Straatweg 33	Vredenhoef	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (hotel, verenfabriek, smederij)	
206	Utrecht	Maartensdijk	Dorpsweg 193	Eijckenstein	Appartementen	1777	3 wooneenheden
207	Utrecht	Nieuwersluis	Rijksstraatweg 14	Over-Holland	Particulier bewoond	1676	
208	Utrecht	Nieuwersluis	Rijksstraatweg 24	Rupelmonde	Particulier bewoond	1710	
209	Utrecht	Nieuwersluis	Rijksstraatweg 18	Sterreschans	Particulier bewoond	1688	
210	Utrecht	Nieuwersluis	Rijksstraatweg 53	Vreedenhoff	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (ontspanningscentrum)	
211	Utrecht	Nigtevecht	Klompweg 46	Zwaanwijck	Appartementen	opnieuw bewoond (o.a. kantoor)	
212	Utrecht	Oud-Zuilen	Dorpsstraat 62	Diedrichsteyn	Particulier bewoond	1711	
213	Utrecht	Oud-Zuilen	Dorpsstraat 18	Zuilenburg	Deels bewoond	1700	deels planetarium
214	Utrecht	Oud-Zuilen	Laan van Zuylenveld 54	Zuylenveld	Particulier bewoond	1700	

Nr.	Provincie	Plaatsnaam	Adres	Naam	Woontype	Bewoond sinds	Bijzonderheden
215	Utrecht	Rhenen	Cuneraweg 420	Prattenburg	Particulier bewoond	1474	het landgoed is vrij toegankelijk
216	Utrecht	Utrecht	Biltstraat 168	Gildestein	Appartementen	1680	
217	Utrecht	Utrecht	Gansstraat 167	Soestbergen	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (gemeente Utrecht)	het landgoed is voor een groot deel begraafplaats
218	Utrecht	Vreeland	Kleizuw 101	Het Plantagehuis	Particulier bewoond	1832	
219	Utrecht	Vreeland	Boslaan 2	Slotzicht	Appartementen	opnieuw bewoond (militair tehuis)	bovenverdieping zijn appartementen
220	Utrecht	Wijk bij Duurstede	Singel 2	Marienhove	Particulier bewoond	1869	
221	Utrecht	Woerden	Rietveld 36	Kop en Hagen	Particulier bewoond	1877	
222	Utrecht	Woerden	Oostdam 12	Rijnoord	Particulier bewoond	1863	
223	Utrecht	Zeist	2e Dorpsstraat 54	Beek en Royen	Particulier bewoond	1788	
224	Utrecht	Zeist	Driebergseweg 14	Nieuw-Beerschoten	Particulier bewoond	1889	
225	Utrecht	Zeist	Blikkenburgerlaan 4	Blikkenburg	Particulier bewoond	1829	
226	Utrecht	Zeist	Driebergseweg 12	Groenoord	Particulier bewoond	1888	
227	Utrecht	Zeist	Utrechtseweg 121	Lommerlust	Appartementen	opnieuw bewoond (verpleeghuis)	
228	Utrecht	Zeist	Driebergseweg 7	Molenbosch	Particulier bewoond	1835	
229	Utrecht	Baambrugge		Vrede rijk	Particulier bewoond	1855	woonboerderij is alleen over
230	Utrecht	Breukelen	Zandpad 54	Boomrijk	Particulier bewoond	1833	alleen de boerderij is over
231	Utrecht	Breukelen	Zandpad 49	Klein-Boomrijk	Appartementen	eind 1800	twee families
232	Utrecht	Breukelen	Rijksstraatweg 204	Nieuw-Hoogerlust	Particulier bewoond	1711	
233	Utrecht	Breukelen	Dannegracht 16	Vecht en Dam	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (bejaardenhuis)	
234	Utrecht	De Meern	Rijksstraatweg 6	Rhijnshoek	Particulier bewoond	1700	
235	Utrecht	Zeist	Kroostweg 76	Rozenhoeve	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (pension en school)	
236	Zuid-Holland	Noordwijkerhout	Gooweg 45	Klein Leeuwenhorst	Particulier bewoond	1885	
237	Zuid-Holland	Warmond	Burgemeester Ketelaarstraat 31	Huis te warmond	Particulier bewoond	1362	park en bijgebouwen
238	Zuid-Holland	Warmond	Laan van Oostergeest 1	Oostergeest	Particulier bewoond	1600	park en bijgebouwen
239	Zuid-Holland	Warmond	Herenweg 52	Vroenhof	Deels bewoond	1667	deels ook een zakelijke functie

Nr.	Provincie	Plaatsnaam	Adres	Naam	Woontype	Bewoond sinds	Bijzonderheden
240	Zuid-Holland	Oegstgeest	Rhijngeesterstraat-weg 9	Rhijngeest	Deels bewoond	opnieuw bewoond (psychiatrische inrichting)	koetshuis is een kantoor
241	Zuid-Holland	Wassenaar	Raaphorst 2	De Horsten	Particulier bewoond	1238	
242	Zuid-Holland	Voorschoten	Leidseweg 557	Ter wadding	Deels bewoond	1770	Het koetshuis wordt bewoond, verder zakelijke functie
243	Zuid-Holland	Voorburg	Schoolstraat 43	De Vliet	Appartementen	opnieuw bewoond (kostschool)	
244	Zuid-Holland	Vlaardingen	Zuidbuurt 34	De Sarijnenhove	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (agrarische bestemming)	tuin
245	Zuid-Holland	Rotterdam	's-Gravenweg 168	s Gravenhof	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (agrarische bestemming)	tuin
246	Zuid-Holland	Mijnsheerenland	Wilhelminastraat 66	Het hof van Moerkerken	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (tuberculose opvangcentrum)	
247	Noord-Brabant	Aalst	Valkenswaardseweg 20	Treeswijk	Particulier bewoond	1828	park en bijgebouwen
248	Noord-Brabant	Breda	Ulvenhoutselaan 83	Buitentje van Guljé	Particulier bewoond	1842	
249	Noord-Brabant	Breda	Ulvenhoutselaan 2-4	Buitenplaats Valkrust	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (ziekenhuis)	
250	Noord-Brabant	Breda	Weilustlaan 21	Buitenplaats Weilust	Particulier bewoond	-1623	bijgebouwen
251	Noord-Brabant	Breda	Zoudtlandseweg 1	Buitenplaats Zoudtland	Particulier bewoond	1785	
252	Noord-Brabant	Gemonde	Twijnmeer 10	Buitenplaats Twijnmeer	Particulier bewoond	1900	
253	Noord-Brabant	Gilze	Valkenberg 3	Buitenplaats De Valkenberg	Particulier bewoond	1887	landgoed is vrij toegankelijk
254	Noord-Brabant	Liempde	Veldenseweg 10	Buitenplaats Velder	Particulier bewoond	1878	park en bijgebouwen
255	Noord-Brabant	Liempde	Veldenseweg 14	Landhuis Veldersbos	Particulier bewoond	1878	bos, park en bijgebouwen
256	Noord-Brabant	Middelbeers	Dr. Jan van Mortellaan 13	Landgoed De Baest	Particulier bewoond	1593	bijgebouwen
257	Noord-Brabant	Prinsenbeek	Burgstse Dreef 7	Buitenplaats De Burgst	Particulier bewoond	1790	
258	Noord-Brabant	Sint-Michielsgestel	Hemelrijkstraat 8	Buitenplaats Hemelrijk	Particulier bewoond	1873	
259	Noord-Brabant	Sint-Michielsgestel	Zegenwerp 5	Buitenplaats Zegenwerp	Particulier bewoond	1779	het landgoed is vrij toegankelijk
260	Noord-Brabant	Sint-Oedenrode	Borchmolendijk 31	De Kolk	Particulier bewoond	1320	
261	Noord-Brabant	Teteringen	Laanzichtweg 60-66	Buitenplaats Laanzicht	Particulier bewoond	1790	

Nr.	Provincie	Plaatsnaam	Adres	Naam	Woontype	Bewoond sinds	Bijzonderheden
262	Noord-Brabant	Teteringen	Galgestraat 4	Buitenplaats Rustenburg	Particulier bewoond	1788	
263	Noord-Brabant	Ulvenhout	Annevillelaan 93-101	Huize Anneville	Particulier bewoond	1851	het landgoed is vrij toegankelijk
264	Noord-Brabant	Ulvenhout	Chaamseweg 28	Buitenplaats Hondsdonk	Particulier bewoond	1795	bijgebouwen en park
265	Noord-Brabant	Ulvenhout	Luchtenburgweg 1	Buitenplaats Luchtenburg	Particulier bewoond	1600	bijgebouwen
266	Noord-Brabant	Vught	Boxtelseweg 26	Weltevreden	Particulier bewoond	1800	
267	Noord-Brabant	Wilbertoord	Princepeelweg 50	Landhuis Princepeel	Particulier bewoond	1875	het landgoed is vrij toegankelijk
268	Noord-Brabant	Wouwse Plantage	Plantage Centrum 1	De Wouwse Plantage	Particulier bewoond	1893	
269	Zeeland	Aagtekerke	Prelaatweg 81	Hazenbergh	Deels bewoond	1645	woon- en agrarische functie
270	Zeeland	Aardenburg	Herendreef 61	De Elderschans	Particulier bewoond	1729	
271	Zeeland	Sluis	Kruisdijk 1	Kruisdijkschans	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (fruitteeltbedrijf)	
272	Zeeland	Domburg	Domburgseweg 46	Klein-Duinvlies	Particulier bewoond	1893	
273	Zeeland	Grijpskerke	Ravesteinweg 2	Ravestein	Particulier bewoond	1566	
274	Zeeland	Kleverskerke	Dorpsstraat	Hof te Kleverskerke	Deels bewoond	1679	woon en agrarische functie
275	Zeeland	Kloetinge	Jachthuisstraat 15	Jachthuis	Particulier bewoond	1300	
276	Zeeland	Koudekerke	Galgeweg 1	Buitenplaats Moesbosch	Particulier bewoond	1806	
277	Zeeland	Koudekerke		Westerwijk	Deels bewoond	1500	boerenbedrijf
278	Zeeland	Middelburg	Seissingel 100	De Griffioen	Particulier bewoond	1600	
279	Zeeland	Middelburg	Oude Vlissingseweg 3	Gaternisse	Particulier bewoond	1840	
280	Zeeland	Middelburg	Noordsingel 158	Roos en Doorn	Particulier bewoond	1760	
281	Zeeland	Middelburg	Segeersweg 9	Rozenburg	Appartementen	1802	4 wooneenheden
282	Zeeland	Middelburg	S. van Beaumontstraat 61	Veldzicht	Particulier bewoond	1777	
283	Zeeland	Oost-Souburg	Schroeweg 2	Vlugtenburg	Deels bewoond	1625	boerderij
284	Zeeland	Oostkapelle	Duinbeekseweg 25	Berkenbosch	Particulier bewoond	1691	voormalig orangerie
285	Zeeland	Oostkapelle	Molenweg 36	Molenwijk	Particulier bewoond	1819	
286	Zeeland	Oostkapelle	Dunoweg 2-4	Overduin	Particulier bewoond	1705	

Nr.	Provincie	Plaatsnaam	Adres	Naam	Woontype	Bewoond sinds	Bijzonderheden
287	Zeeland	Oostkapelle	Dunoweg 12	Zeeduin	Particulier bewoond	1800	
288	Zeeland	Poortvliet	Zuidplantsoen 5	Quo Vadis	Particulier bewoond	1800	
289	Zeeland	Schuddebeurs	Donkereweg 58	Bleykzicht	Particulier bewoond	1700	
290	Zeeland	Schuddebeurs	Heesterlustweg 4	Heesterlust	Particulier bewoond	1765	
291	Zeeland	Schuddebeurs	Donkereweg 72	Mon Plasir	Particulier bewoond	1750	
292	Zeeland	Schuddebeurs	Donkereweg 45	Welgelegen	Particulier bewoond	1768	
293	Zeeland	Sint-Laurens	Walcherseweg 245	Zandvoort	Deels bewoond	1566	boerderij als enige overgebleven
294	Zeeland	West-Souburg	Parklaan 1	Het Park St. Aldegonde	particulier bewoond	opnieuw bewoond	
295	Limburg	Aalbeek	Aalbekerweg 91	Aalbeek	particulier bewoond	opnieuw bewoond (klooster)	
296	Limburg	Baarlo	Napoleonsbaan Zuid 12-12a	Huis Schérès	particulier bewoond	1698	
297	Limburg	Baexem	Rijksweg 6-8	Baexem Brias	particulier bewoond	1700	
298	Limburg	Bemelen	Gasthuis 7	Buitenplaats De Droogenberg	particulier bewoond	1793	
299	Limburg	Bemelen	Gasthuis 55	Buitenplaats 't Gasthuis	Deels bewoond	1754	deel bed & breakfast
300	Limburg	Holtum	Grote Dries 1	Holtum Huis	Deels bewoond	1600	deels ook atelier
301	Limburg	Kessel	Veersepad 17	Huize Oeverberg	Particulier bewoond	1870	
302	Limburg	Obbicht	Kasteelweg 21	Obbicht	Particulier bewoond	1724	
303	Limburg	Posterholt	Burgemeester Gerardtstraat 97	Landhuis Aerwinkel	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (rustoord)	
304	Limburg	Sint-Odiliënberg	Hoosden 1	Hoosden	Particulier bewoond	1510	
305	Limburg	Sint-Odiliënberg	Frymerson 1	Frymerson	Particulier bewoond	1865	
306	Limburg	Spaubeek	Heggerweg 5	Huis Ten Dijke	Particulier bewoond	1639	
307	Limburg	Steijl	Waterloostraat 28	Palais Moubis	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (klooster)	
308	Limburg	Venlo	Arenborgweg 77-85	Landhuis Arenborg	Appartementen	1600	
309	Limburg	Venlo	Koelderstraat 19-21	Huis De Koel	Particulier bewoond	1821	
310	Noord-Holland	Ankeveen	Hollands end 6	BergenVaart	Particulier bewoond	1779	
311	Noord-Holland	Bloemendaal	Lage Duin en Daalseweg 8	Duin en Daal	appartementen	opnieuw bewoond (hotel)	6 wooneenheden

Nr.	Provincie	Plaatsnaam	Adres	Naam	Woontype	Bewoond sinds	Bijzonderheden
312	Noord-Holland	Graveland	Spanderswoud 1	Spanderswoud	Particulier bewoond	1860	
313	Noord-Holland	Graveland	Noordereinde 52	Sperwershof	Deels bewoond	1750	deels gastenverblijf
314	Noord-Holland	Haarlem	Wagenweg 242	Eindhovenout	Appartementen	opnieuw bewoond (gemeente Haarlem)	
315	Noord-Holland	Haarlem	Buitenrustlaan 29	Vliet zorg	Particulier bewoond	1650	
316	Noord-Holland	Haarlem	Wagenweg 244	Vredenhof	Particulier bewoond	1684	
317	Noord-Holland	Haarlem	Wagenweg 65	Zomerlust	Particulier bewoond	1676	
318	Noord-Holland	Heemstede	Achterweg 5	Gliphoeve	Particulier bewoond	1700	
319	Noord-Holland	Heemstede	Herenweg 9	Manpad	Particulier bewoond	1630	
320	Noord-Holland	Heemstede	Glippder dreef 205	Meerzicht	Appartementen	1730	
321	Noord-Holland	Heemstede	Raadhuisplein 9	Overlaan	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (raadhuis)	
322	Noord-Holland	Heiloo	Kennemerstraatweg 278	Nijenburg	Deels bewoond	1710	ook recepties
323	Noord-Holland	Naarden	Flevolaan 4	Flevorama	Particulier bewoond	1858	
324	Noord-Holland	Overveen	Duinlustweg 36	Koningshof	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (filmmuseum)	
325	Noord-Holland	Overveen	Korte Zijlweg 12	Vaart en Duin	Particulier bewoond	1900	
326	Noord-Holland	Vogelenzang	Bekslaan 16	Vogelenzang	Particulier bewoond	1600	
327	Noord-Holland	Vogelenzang	Bekslaan 22	Teylingerbosch	Particulier bewoond	1600	

Bijlage 1B

Inventarisatie - Lijst met bewoonde kastelen november 2016

Nr.	Provincie	Plaatsnaam	Adres	Naam	Woontype	Bewoond sinds	Bijzonderheden
1	Gelderland	Terwolde	Deventerweg 10	De Matanze	Deels bewoond	1600	deels B&B
2	Gelderland	Brummen	Hazenberg 24	Zonnehof / Rhienderstein	Particulier bewoond	Opnieuw bewoond (bejaardenhuis)	
3	Gelderland	Apeldoorn	Mecklenburglaan 20	Buitenplaats De Veenkamp	Particulier bewoond	1851	Paardenstal/koetshuis
4	Gelderland	Arnhem	Velperweg	Buitenplaats Angerenstein	Appartementen	Opnieuw bewoond rond 2000	koetshuis en openbaar park
5	Gelderland	Arnhem	Mr. D. van Ruijvenpad 2-44	Buitenplaats Beaulieu	Appartementen	1851	
6	Gelderland	Arnhem	Menthenbergseweg 15	Buitenplaats De Menthenberg	Particulier bewoond	Opnieuw bewoond in 1993 (voorheen beleggers)	Bijgebouw (stal/koetshuis/dienstwoning)
7	Gelderland	Beesd	't Klooster 8a	Landgoed Mariënwaerdt	Particulier bewoond	1734	
8	Gelderland	Bennekom	Edeseweg 128	Noordereng	Particulier bewoond	1849	Koetshuis en moestuin
9	Gelderland	Beuningen	Gewelf 25a	Buitenplaats De Oude Tempel	Particulier bewoond	1839	
10	Gelderland	Bingerden	Bingerdenseweg 21	Buitenplaats Bingerden	Particulier bewoond	1660	moestuin
11	Gelderland	Borculo	Beekvliet 1	Landgoed Beekvliet	Particulier bewoond	1902	
12	Gelderland	Brummen	Zutphensestraat 71	Buitenplaats Beukenhorst	Particulier bewoond	Opnieuw bewoond in 1951	park
13	Gelderland	Brummen	Arnhemsestraat 47	Buitenplaats Koppelenburg	Particulier bewoond	Opnieuw bewoond in 1957	moestuin
14	Gelderland	Brummen	Zutphensestraat 175	Buitenplaats Michaëlshoeve	Particulier bewoond	1884	koetshuis
15	Gelderland	Brummen	Hazenberg 24	Buitenplaats Rhienderstein	Particulier bewoond	Opnieuw bewoond in 1955	
16	Gelderland	Brummen	Bronkhorsterweg 18	Buitenplaats Spaensweerd	Particulier bewoond	1326	stalgebouw
17	Gelderland	Brummen	Zutphensestraat 386	Buitenplaats Zigtrijk	Particulier bewoond	1832	Het koetshuis wordt bewoond
18	Gelderland	Culemborg	Beusichemsedijk 15	Buitenplaats Bol op Redichem	Particulier bewoond	1640	
19	Gelderland	Doornspijk	Zuiderzeestraatweg West 67	Buitenplaats Klarenbeek	Particulier bewoond	1842	koetshuis en park
20	Gelderland	Eefde	Damlaan 3	Buitenplaats 't Klaphek	Particulier bewoond	1843	

Nr.	Provincie	Plaatsnaam	Adres	Naam	Woontype	Bewoond sinds	Bijzonderheden
21	Gelderland	Ellecom	Hofstetterlaan	Buitenplaats Hofstetten	Particulier bewoond	-1835	Paardenstal/koetshuis
22	Gelderland	Heukelum	Heidensweg 1	Heukelum	Particulier bewoond	Opnieuw bewoond (verhuurd aan een vereniging)	rondleidingen (soms)
23	Gelderland	Bemmel	Loostraat 15	Bemmel	Particulier bewoond	1354	ook het koetshuis wordt bewoond
24	Gelderland	Lochem	De Cloese 1	De Cloese	Appartementen	opnieuw bewoond (politieschool)	verschillende woningen
25	Gelderland	Eefde	Damlaan 6	Den Dam	Particulier bewoond	1399	park
26	Gelderland	Kring van Dorth	Bathmenseweg 6	Dorth	Particulier bewoond	1329	park is vrij toegankelijk
27	Gelderland	Lochem	De Heest 1	de Heest	Particulier bewoond	opnieuw bewoond	tuin
28	Gelderland	Kerkdriel	Teisterbandstraat 27	Teisterbant	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (knopenfabriek)	
29	Gelderland	Well	Dreef 5-7	Well	Particulier bewoond		park
30	Gelderland	Wijnbergen	De Kemnade 1	Kemnade	Particulier bewoond	1370	park
31	Gelderland	Didam	Luijnhorststraat 9	Luynhorst	Deels bewoond		deels ook de huisvesting van een stichting
32	Gelderland	Zeddam	Vinkwijk 4	Padevoort	Particulier bewoond	1375	
33	Gelderland	Dodewaard	De Dreef 8	Dodewaard	Deels bewoond		alleen de boerderij wordt bewoond en agrarische functie
34	Gelderland	Ophemert	Dreef 2	t Hoge huis	Deels bewoond		alleen het koetshuis wordt bewoond, trouwlocatie
35	Gelderland	Nijkerk	Hemmelerweg 1	Berencamp	Particulier bewoond	1450	bijgebouwen en boerderij
36	Gelderland	Megchelen	Landfortseweg 4	Landfort	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (stichting)	
37	Gelderland	Terborg	Laan van Wisch 4	Wisch	Particulier bewoond	1291	park
38	Gelderland	Spankeren	Zutphensestraat-weg 4-10	Gelderse Toren	Particulier bewoond		landgoed
39	Gelderland	Herwen	Molenhoek 2d	Aerdt	Deels bewoond	1348	deels kantoor, woning en trouwlocatie
40	Gelderland	Ooij	Hezelstraat 24	Ooy	Particulier bewoond	1184	bijgebouwen
41	Gelderland	Twello	Kerklaan 14	Duistervoorde	Deels bewoond	opnieuw bewoond	deels bed & breakfast
42	Gelderland	Twello	Burgemeester van der Feltzweg 1	Holthuis	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (na wo 2)	park, duiventelt
43	Gelderland	Twello	Kruisvoorderweg 16	Kruisvoorde	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (beleggingsmaatschappij)	

Nr.	Provincie	Plaatsnaam	Adres	Naam	Woontype	Bewoond sinds	Bijzonderheden
44	Gelderland	Twello	Blikkenweg 8	Parckelaer	Particulier bewoond	1514	toegankelijk
45	Gelderland	Appeltern	Maasdijk 6	Appeltern	Particulier bewoond	opnieuw bewoond	park is toegankelijk
46	Gelderland	Wamel	Lakenstraat 39	Lakenburg	Particulier bewoond	1575	
47	Gelderland	Brakel	t Spijker Dreef 1	Het spijker	Particulier bewoond	vroeger mogelijk poortgebouw, sinds 1784 woon-functie.	
48	Gelderland	Babberich	Beekseweg 2	Babberich	Particulier bewoond	1368	
49	Gelderland	Zevenaar	Babberichseweg 86	Camphuysen	Particulier bewoond	1400	tuin
50	Gelderland	Lathum	Koestraat 33	Lathum	Particulier bewoond	1227	tuin
51	Gelderland	Zutphen	Leestenseweg 13	t Meyerink	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (als boerderij)	
52	Gelderland	Warnsveld	Rijksstraatweg 127	t Velde	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (bejaardenhuis)	verhuurd als woning
53	Utrecht	Werkhoven	Bevortweertseweg	Beverweerd	Particulier bewoond	opnieuw bewoond	
54	Utrecht	Maarssen	Bolensteinseweg 3	Bolenstein	Particulier bewoond		
55	Utrecht	Lage Vuursche	Slotlaan 8	Drakenstein	Particulier bewoond	1359	zomerverblijf van de koningin
56	Utrecht	Breukelen	Zandpad 48	Gunterstein	Particulier bewoond	1459	
57	Utrecht	Vleuten	Hamlaan 3	Den Ham	Particulier bewoond	1259	
59	Utrecht	Driebergen Rij-senburg	Langbroekerdijk 24	Hardenbroek	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (Vereniging en stichting)	
59	Utrecht	Harmelen	Kasteellaan 1	Huis te Harmelen	Particulier bewoond	1270	
60	Utrecht	Langbroek	Langbroekerdijk 119	Hindersteyn	Particulier bewoond	1300	
61	Utrecht	Loenersloot	Rijksstraatweg 211	Kasteel Loenersloot	Particulier bewoond	1156	
62	Utrecht	Langbroek	Langbroekerdijk A 99	Lunenburg	Particulier bewoond	1339	tuin is soms toegankelijk
63	Utrecht	Maarsbergen	Maarnse Grindweg 30	Maarsbergen	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (deel van en klooster)	
64	Utrecht	Doorn	Moersbergse-laan 17	Moersbergen	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (Utrechts Land-schap)	

Nr.	Provincie	Plaatsnaam	Adres	Naam	Woontype	Bewoond sinds	Bijzonderheden
65	Utrecht	Breukelen	Zandpad 80	Oudaen	Particulier bewoond	1280	
66	Utrecht	Renswoude	Dorpsstraat 7	Renswoude	Appartementen	1346	pak is vrij toegankelijk
67	Utrecht	Cothen	Rhijnestein 2	Rhijnestein	Particulier bewoond	1290	
68	Utrecht	Langbroek	Langbroekerdijk 24	Sandenburg	Particulier bewoond	1391	
69	Utrecht	Houten	Schalkwijkseweg 1	Schonauwen	Particulier bewoond	1270	men woont in de overgebleven toren
70	Utrecht	Nieuwegein	De Malapertweg 17	Stormerdijk	Particulier bewoond	1500	alleen het landhuis is nog over
71	Utrecht	Langbroek	Langbroekerdijk A 29	Kasteel Walenburg	Particulier bewoond	1300	
72	Utrecht	Langbroek	Weerdesteijnse- laan 1	Weerdesteyn	Particulier bewoond	1300	
73	Utrecht	Het Goy	Wickenburghse- weg 15	Wickenburgh	Particulier bewoond	1300	duiventoren
74	Utrecht	Overlangbroek	Langbroekerdijk B 32	Zuilenburg	Particulier bewoond	1270	
75	Utrecht	Leersum	Rijksstraatweg 3	Zuilenstein	Particulier bewoond	1381	voor een groot deel verwoest
76	Limburg	Heijen	Hoofdstraat 38	Heijen	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (asielzoekers centrum en nog meer functies)	bijgebouwen en tuin
77	Limburg	Lottum	De Borggraaf 1	De Borggraaf	Particulier bewoond	1501	
78	Limburg	Horst aan de Maas	Heidijkstraat	De Kolck	Deels bewoond	-1500	het is nu een boerderij
79	Limburg	Lomm	Kapelstraat 34	De Spijker	Particulier bewoond	1326	
80	Limburg	Baarlo	De Roffart 5	Roffaert	Particulier bewoond	1300	herenhuis en boerderij
81	Limburg	Venlo	t Ven	Lovendaal	Particulier bewoond	1700	
82	Limburg	Kessel	Oyen 13	Ooien	Deels bewoond	1477	het wordt gebruikt als boerderij
83	Limburg	Beesel	Nieuwenbroeck 1	Nieuwenbroek	Particulier bewoond	1560	het hoofdgebouw, poortgebouw en de hoeve worden bewoond
84	Limburg	Swalmen	Hillenraederlaan 12	Hillenraad	Particulier bewoond	1381	bijgebouwen en landgoed
85	Limburg	Swalmen	Raaystraat 1	Zuidewijk Spick	Particulier bewoond	1463	bevat bijgebouwen
86	Limburg	Haalen	Kasteellaan 9	Aldenghoor	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (klooster en seminarie)	bevat poortgebouw

Nr.	Provincie	Plaatsnaam	Adres	Naam	Woontype	Bewoond sinds	Bijzonderheden
87	Limburg	Nunhem	Ghoor 1	Ghoor	Deels bewoond	1500	het wordt gebruikt als boerderij
88	Limburg	Horn	Kasteelstraat 6	Horn	Particulier bewoond	1342	bevat poortgebouw
89	Limburg	Grathem	Pollaertshof 21	Ten Hove	Appartementen	opnieuw bewoond (rijkspolitie, verzekeringsmaatschappij)	bevat een boerderij
90	Limburg	Beegden	Heerstraat Zuid 20	Beegden	Deels bewoond	1783	het wordt gebruikt als boerderij
91	Limburg	Beegden	Nieuwstraat 65	Nederhoven	Deels bewoond	1614	de paardenstallen zijn een B&B
92	Limburg	Roermond	Elmpterweg 55-55a	De Tegelarije	Particulier bewoond	1650	
93	Limburg	Maasniel	Eiermarkt 25	De Thooren	Particulier bewoond	1400	
94	Limburg	Sint-Odiliënberg	Leropperweg 1	Overen	Deels bewoond	1279	boerenbedrijf
95	Limburg	Ohé en Laak	Burg Minken-berglaan 9	Het Geudje	Particulier bewoond	1548	
96	Limburg	Linne	Weerd 6	Kasteel Heysterum	Deels bewoond	opnieuw bewoond (beleggingsmaatschappij)	deels een international business center
97	Limburg	Linne	Weerd 7	Ravensberg	Particulier bewoond	1800	
98	Limburg	Echt	Berkelaarsweg 15	Verduyen	Particulier bewoond	1400	
99	Limburg	Nieuwstadt	Huize Witham 1	Witham	Appartementen	1400	deels appartementen, ander deel wordt particulier bewoond
100	Limburg	Holtum	Grote Dries 1	Holtum	Deels bewoond	1500	deels expositieruimte en atelier
101	Limburg	Munstergeleen	Koekamp 1	Koekamp	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (agrarisch bedrijf)	
102	Limburg	Spaubeek	Heggerweg 5	Huis ten Dijken	Particulier bewoond	1600	
103	Limburg	Beek	Kasteel Genbroekstraat 18	Gebroek	Appartementen	opnieuw bewoond	in het hoofdhuis is een kantoor en woning
104	Limburg	Amstenrade	Hagendorenweg 1	Amstenrade	Deels bewoond	1788	deels rondleidingen en verhuur
105	Limburg	Schinnen	Heisterbrug 119	Ter Borch	Deels bewoond	1285	deels restaurant en manege
106	Limburg	Jabeek	Etzenrade 11	Etzenraderhuuske	Deels bewoond	1299	deels atelier
107	Limburg	Aalbeek	Aalbekerweg 91	Aalbeek	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (klooster)	
108	Limburg	Nuth	Daelderpad 1	De Dael	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (hotel-restaurant)	

Nr.	Provincie	Plaatsnaam	Adres	Naam	Woontype	Bewoond sinds	Bijzonderheden
109	Limburg	Nuth	Reijmersbekerweg 28	Reijmersbeek	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (klooster)	
110	Limburg	Wijnandsrade	Opfergeltstraat 3	Wijnandsrade	Deels bewoond	opnieuw bewoond (architectenbureau)	appartementen en kantoor
111	Limburg	Bunde	Hofkestraat 15	Heiligenberg	Particulier bewoond	1740	
112	Limburg	Maastricht	Rijksweg 12	Eyll	Deels bewoond	1771	appartementen en kantoor
113	Limburg	Maastricht	Lichtenbergweg 2	Lichtenberg	Particulier bewoond	opnieuw bewoond	
114	Limburg	Geulle	Geulderlei 1	Geulle	Particulier bewoond	1847	
115	Limburg	Nuth	Nierhoven 11	Nierhoven	Particulier bewoond	1600	
116	Limburg	Maastricht	Burgemeester Cortenstraat 26	Te Scharen	Deels bewoond	opnieuw bewoond (klooster)	woning en kantoor
117	Limburg	Maastricht	Severenstraat 8	Severen	Deels bewoond	opnieuw bewoond (kinderopvang)	appartementen en kantoor
118	Limburg	Maastricht	Lage Kanaaldijk 63	De torentjes	Particulier bewoond	1500	
119	Limburg	Schin op Geul	Oud-Valkenburg 17	Genhoes	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (museum)	verhuurd als woning
120	Limburg	Schin op Geul	Oud Valkenburg 9	Schaloen	Deels bewoond	opnieuw bewoond	bijgebouwen hebben een horecafunctie, opleidingsruimte
121	Limburg	Valkenburg	Vroenhof 61	Wijnandshof	Particulier bewoond	1600	
122	Limburg	Voerendaal	Cortenbach 1	Cortenbach	Deels bewoond	opnieuw bewoond (hotel-restaurant)	de boerderij wordt bewoond, het huis is een kantoor
123	Limburg	Voerendaal	Haeren 1	Haeren	Appartementen	opnieuw bewoond (kindertehuis)	
124	Limburg	Retersbeek	Putweg 45	Klimmender Huuske	Particulier bewoond	1200	
125	Limburg	Voerendaal	Steinweg 1	Puth	Particulier bewoond	1386	
126	Limburg	Klimmen	Retersbekerweg 88	Rivieren	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (jeugdherberg)	
127	Limburg	Ten Esschen	Prikkenis 1	Prickenis	Particulier bewoond	1300	
128	Limburg	Bocholtz	Groeneweg	Bongard	Particulier bewoond	1500	
129	Limburg	Bocholtz	Overhuizerstraat 2	Overhuizen	Deels bewoond	1330	het is een boerderij met een agrarische bestemming
130	Limburg	Lemiers	Oud Lemiers 10	Lemiers	Appartementen	1200	

Nr.	Provincie	Plaatsnaam	Adres	Naam	Woontype	Bewoond sinds	Bijzonderheden
131	Limburg	Gulpen	Slenakerweg 21	Carsfeld	Particulier bewoond	1400	
132	Limburg	Wijlre	Kapolder 10	Cartils	Particulier bewoond	1257	
133	Limburg	Eys	Mr. Dr. Frowein- weg 61	Goedenrade	Apparte- menten	1343	meerdere woningen
134	Limburg	Gulpen	Riehagervoetpad 1	Neubourg	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (hotel-restaurant)	
135	Limburg	Wijlre	Kasteel Wijlre- weg 1	Wylre	Deels be- woond	1200	deels museum
136	Limburg	Sint Geertruid	Libeek 27	Libeek	Deels be- woond	1286	agrarische bestemming
137	Limburg	Kasteel Mheer	Dorpsstraat 6	Mheer	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (hotel)	
138	Limburg	Eijsden	Kasteellaan 1	Oost (Oys)	Particulier bewoond	1382	
139	Limburg	Bingelrade	Kruisstraat 10	Raath	Particulier bewoond	1806	
140	Noord- Brabant	Helvoirt	Helvoirtsestraat 6	Zwijnsbergen	Deels be- woond	1552	deels verhuurd als kan- tooruimte
141	Noord- Brabant	Sint-Michiels- gestel	Oud Herlaer 1	Oud-Herlaer	Particulier bewoond	-1600	de restanten van het kas- teel worden bewoond, o.a. de boerderij
142	Noord- Brabant	Sint-Michiels- gestel	Halder 6	Nieuw-Herlaer	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (was een klooster)	
143	Noord- Brabant	Heeze	Kapelstraat 25	Kasteel Heeze	Deels be- woond	1665	open voor vergaderingen, huwelijken feesten
144	Noord- Brabant	Oosterhout	Ridderstraat 80	Slotje Beveren	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (notaris)	
145	Noord- Brabant	Prinsenbeek	Gageldonksepada 1	Kasteel Galgen- donk	Particulier bewoond	1300	de restanten van het kas- teel worden bewoond, o.a. de boerderij
146	Noord- Brabant	Rijssen	Nijverdalseweg 149	Bronckhorst	Apparte- menten	opnieuw bewoond (klooster)	
147	Noord- Brabant	Capelle	Hogevaart 60	Zuidewijn	Particulier bewoond	1300	
148	Noord- Brabant	Woudrichem	Rijswijksesteeg 8	Slotje Rijswijk	Particulier bewoond	1300	
149	Noord- Brabant	Babyloniënbroek	Broeksestraat 13	Slotje van Babyloniënbroek	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (boerderij)	
150	Noord- Holland	Vogelenzang	Bekslaan 14	Huis te Vogelenzang	Particulier bewoond	1200	
151	Zuid- Holland	Heenvliet	Korte Welleweg 1	kasteel Heenvliet	Particulier bewoond	1250	alleen het ambacht he- renhuis wordt bewoond, ruïne
152	Drenthe	Oosterhesselen	Klenkerweg 13	De Klencke	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (jeugdherberg)	
153	Drenthe	Zuidlaren	t laarwoud 5	Laarwoud	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (gemeentehuis)	

Nr.	Provincie	Plaatsnaam	Adres	Naam	Woontype	Bewoond sinds	Bijzonderheden
154	Drenthe	Dwingelo	Entingheweg 20	Westrup	Deels bewoond	opnieuw bewoond (notaris)	nu in gebruik als woonhuis, en deels kantoor
155	Overijssel	Diepenveen	Sallandsweg 10	Oud-Rande	Particulier bewoond	1574	de toren is het laatste restant
156	Overijssel	Dalfsen	Heinoseweg 4	De Berg	Deels bewoond	1483	deels trouwlocatie en zaalverhuur
157	Overijssel	Dalfsen	Ruitenborghweg 2	Leemcule	Particulier bewoond	1434	
158	Overijssel	Dalfsen	Rechterensedijk 3	Rechteren	Particulier bewoond	1315	
159	Overijssel	Ankum	Ruitenborghweg 18	Ruitenborch	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (deels kantoor geweest)	
160	Overijssel	Olst	Bouwhuispad 2	Boxbergen	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (hotel)	
161	Overijssel	Olst	Diepenveenseweg 1	Hoenlo	Appartementen	opnieuw bewoond (museum)	
162	Overijssel	Heino	't Reelaer 1	Relaer	Particulier bewoond	1300	het huidige huis is vrij jong
163	Overijssel	Heeten	Schoonhetenseweg 56	Schoonheten	Particulier bewoond	1382	al jarenlang in dezelfde familie
164	Overijssel	Haerst	De Doornweg 47	Den Doorn	Particulier bewoond	1425	
165	Overijssel	Almelo	Gravenallee 1-5	Almelo	Particulier bewoond	1200	
166	Overijssel	Almelo	Wierdensestraat 208	Bellinkhof	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (hoofdkwartier NSB)	
167	Overijssel	Delden	Hengelosestraat 22	Twickel	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (deel van hoofdkwartier in WO2 en stichting Twickel)	
168	Overijssel	Diepenheim	Stedeke 1-3	Diepenheim	Particulier bewoond	1100	
169	Overijssel	Diepenheim	Stedeke 11	Warmelo	Deels bewoond	1415	deels bruiloften, theeschenkerij
170	Overijssel	Markelo	Wegdammerweg 4	Wegdam	Particulier bewoond	1400	
171	Overijssel	Diepenheim	Weldammerlaan 5	Weldam	Particulier bewoond	1380	
172	Overijssel	Diepenheim	Deventerdijk 10	Westerflier	Appartementen	opnieuw bewoond (internaat)	
173	Overijssel	Beuningen	Borgbosweg 6	Borgbeuningen	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (in bezit van een stichting)	bijna helemaal afgebrand in 1985 en opnieuw opgebouwd
174	Overijssel	Lattrop-Breklenkamp	Jonkershoesweg 10	Breklenkamp	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (conferentieoord)	soms worden er concerten gegeven

Nr.	Provincie	Plaatsnaam	Adres	Naam	Woontype	Bewoond sinds	Bijzonderheden
175	Overijssel	Tubbergen	Herinckhaveweg 6	Herinkhave	Particulier bewoond	opnieuw bewoond (erfpacht Overijsselse Kastelenstichting)	
176	Zeeland	Grijpskerke	Jacob Catsweg 1	't Munnikenhof	Particulier bewoond	1600	
177	Zeeland	Middelburg	Koudekerkseweg 196	Slot Ter Hooge	Appartementen	1712	
178	Zeeland	Oostkapelle	Duinbeekseweg 19	Duinbeek	Particulier bewoond	1637	
179	Zeeland	Haamstede	Ring 2	Haamstede	Particulier bewoond	1200	

Bijlage 2 - Tabellen

Tabel 1 - Aantal bewoonde kastelen en buitenplaatsen per provincie

Provincie	Bewoonde buitenplaatsen		Bewoonde kastelen		Totaal	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
Gelderland	67	20,5%	52	29,1%	119	23,5%
Overijssel	31	9,5%	21	11,7%	52	10,3%
Utrecht	102	31,2%	23	12,8%	125	24,7%
Friesland	16	4,9%	0	0,0%	16	3,2%
Groningen	6	1,8%	0	0,0%	6	1,2%
Drenthe	13	4,0%	3	1,7%	16	3,2%
Zuid-Holland	11	3,4%	1	0,6%	12	2,4%
Noord-Holland	18	5,5%	1	0,6%	19	3,8%
Limburg	15	4,6%	64	35,8%	79	15,6%
Zeeland	26	8,0%	4	2,2%	30	5,9%
Noord-Brabant	22	6,7%	10	5,6%	32	6,3%
Totaal	327	100,0%	179	100,0%	506	100,0%

Tabel 2 - Verdeling van aantal kastelen en buitenplaatsen naar woontypen

Woontype	Buitenplaatsen		Kastelen	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
Particulier bewoond	269	82,3%	124	69,3%
Deels bewoond	36	11,0%	41	22,9%
Appartementen	22	6,7%	14	7,8%
Totaal	327	100,0%	179	100,0%

Tabel 3 - Verdeling van woontypen in buitenplaatsen per provincie

Provincie	Bewoonde buitenplaatsen	Particulier bewoond		Deels bewoond		Appartementen	
		Aantal	Percentage	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
Gelderland	67	53	79,1%	10	14,9%	4	6,0%
Overijssel	31	28	90,3%	3	9,7%	0	0,0%
Utrecht	102	82	80,4%	8	7,8%	12	11,8%
Friesland	16	16	100,0%	0	0,0%	0	0,0%
Groningen	6	5	83,3%	1	16,7%	0	0,0%
Drenthe	13	11	84,6%	2	15,4%	0	0,0%
Zuid-Holland	11	7	63,6%	3	27,3%	1	9,1%
Noord-Holland	18	13	72,2%	2	11,1%	3	16,7%
Limburg	15	12	80,0%	2	13,3%	1	6,7%
Zeeland	26	20	76,9%	5	19,2%	1	3,8%
Noord-Brabant	22	22	100,0%	0	0,0%	0	0,0%
Totaal	327	269		36		22	

Tabel 4 - Verdeling van woontypen in kastelen per provincie

Provincie	Bewoonde kastelen	Particulier bewoond		Deels bewoond		Appartementen	
		Aantal	Percentage	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
Gelderland	52	37	71,2%	11	21,2%	4	7,7%
Overijssel	21	17	81,0%	2	9,5%	2	9,5%
Utrecht	23	17	73,9%	5	21,7%	1	4,3%
Friesland	0	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
Groningen	0	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
Drenthe	3	2	66,7%	1	33,3%	0	0,0%
Zuid-Holland	1	1	100,0%	0	0,0%	0	0,0%
Noord-Holland	1	1	100,0%	0	0,0%	0	0,0%
Limburg	64	39	60,9%	20	31,3%	5	7,8%
Zeeland	4	3	75,0%	0	0,0%	1	25,0%
Noord-Brabant	10	7	70,0%	2	20,0%	1	10,0%
Totaal	179	124		41		14	

Tabel 5 - Aantal bewoonde en opnieuw bewoonde kastelen en buitenplaatsen

Woontype	Buitenplaatsen		Kastelen	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
Opnieuw bewoond	84	25,7%	59	33,0%
Altijd bewoond	243	74,3%	120	67,0%
Totaal	327	100,0%	179	100,0%

Tabel 6 - Aantal bewoonde en opnieuw bewoonde kastelen en buitenplaatsen per provincie

Provincie	Bewoonde buitenplaatsen Aantal	Opnieuw bewoonde buitenplaatsen		Bewoonde kastelen Aantal	Opnieuw bewoonde kastelen	
		Aantal	Percentage		Aantal	Percentage
Gelderland	67	20	29,9%	52	19	36,5%
Overijssel	31	4	12,9%	21	9	42,9%
Utrecht	102	38	37,3%	23	4	17,4%
Friesland	16	4	25,0%	0	0	0,0%
Groningen	6	1	16,7%	0	0	0,0%
Drenthe	13	2	15,4%	3	3	100,0%
Zuid-Holland	11	5	45,5%	1	0	0,0%
Noord-Holland	18	4	22,2%	1	0	0,0%
Limburg	15	3	20,0%	64	20	31,3%
Zeeland	26	2	7,7%	4	0	0,0%
Noord-Brabant	22	1	4,5%	10	4	40,0%
Totaal	327	84		179	59	

Bijlage 3

Tekstanalyseschema

Onderwerp	Keuzemogelijkheden	Codering
Algemeen	1. Bron 2. Grootte van de bron 3. Jaartal (laatste generatie)	
Verhaling	1. Indirecte beschrijving van de personen 2. De bewoner wordt geïnterviewd (de bewoner komt aan het woord)	
Kenmerken persoon/personen	1. Familie die er al generaties lang woont 2. Nieuwe bewoners	
Kenmerken persoon/personen	1. Over wie wordt er gesproken /wie komt aan het woord? 2. Welke rol in de familie heeft deze persoon /hebben deze personen? (bijv. moeder, kind, tante)	
Kenmerken persoon/personen	Indien van toepassing 1. Eigenschappen van de persoon (voorkeuren, karakter)	Citaat:
De buitenplaats / het kasteel	Noemt de persoon direct of indirect iets over de buitenplaats of het kasteel? 1. Ja 2. Nee	
De buitenplaats / het kasteel	Zo ja, wat noemt de persoon over de buiten- plaats of het kasteel?	Citaat:
De buitenplaats / het kasteel	Komt de band van de persoon met het huis naar voren? 1. Ja 2. Nee	
De buitenplaats / het kasteel	Zo ja, hoe komt de band van de persoon met het huis naar voren? 1. Het persoon spreekt positief over het huis. (wat waardeert de persoon?) 2. Het persoon spreekt negatief over het huis (waar is de persoon minder bij mee?) 3. Anders:	Citaat:

Onderwerp	Keuzemogelijkheden	Codering
De buitenplaats / het kasteel	Wordt er gesproken over hoe de persoon het huis en de omgeving gebruikt heeft? 1. Ja 2. Nee	
De buitenplaats / het kasteel	Zo ja, hoe heeft de persoon de buitenplaats en de omgeving gebruikt?	Citaat:
Woonmotieven	Wordt het huis door de persoon gezien als een plek waar hij/zij herinneringen aan heeft of zijn identiteit aan verleent? 1. Ja 2. Nee	
Woonmotieven	Zo ja, is dit in een positieve of negatieve context?	Citaat:
Woonmotieven	Speelt de groene omgeving (park, bos, tuin, boomgaard) een rol in het leven van de persoon? 1. Ja 2. Nee	
Woonmotieven	Zo ja, wordt de groene omgeving in een positieve of negatieve context genoemd?	Citaat:
Woonmotieven	Wordt het huis in zijn geheel (dus met tuin, park, bos, bijgebouwen etc.) door de persoon gezien als een plek waar hij/zij kan ontvluchten van het alledaagse leven?(nostalgie, romantisering, escape) 1. Ja 2. Nee	Zo ja, citaat:
Woonmotieven	Zo ja, is dit in een positieve of negatieve context?	
Woonmotieven	Wordt het huis of de omgeving door de persoon gezien als een plek waar hij/zij inspiratie aan opdoet? 1. Ja 2. Nee	Zo ja, citaat:
Woonmotieven	Zo ja, is dit in een positieve of negatieve context?	
Woonmotieven	Komt het belang van/de liefde voor het behoud van erfgoed van de persoon naar voren? 1. Ja 2. Nee	Zo ja, citaat:

Onderwerp	Keuzemogelijkheden	Codering
Woonmotieven	Wordt het karakter/ de esthetische waarde van het huis in zijn geheel (dus met tuin, park, bos, bijgebouwen etc.) beschreven? 1. Ja 2. Nee	Zo ja, citaat:
Woonmotieven	Zo ja, 1. Wordt dit gewaardeerd (positieve context)? 2. Wordt dit niet gewaardeerd (negatieve context)? 3. Dit wordt neutraal beschouwd.	
Woonmotieven	Worden er direct woonmotieven genoemd? 1. Ja 2. Nee	Zo ja, citaat:
Woonmotieven	Worden er direct of indirect woonmotieven genoemd die niet opgenomen zijn? (wel opgenomen: 1. Herinnering en identiteit 2. Groene omgeving 3. Romantisering, nostalgie en escape 4. Inspiratie en guidance, 5. Liefde voor ergoed 6. Expressief huis, esthetische waarde van het gebouw) 1. Ja 2. Nee	Zo ja, citaat:

Bijlage 4

Ingevuld tekstanalyseschema

Onderwerp	Keuzemogelijkheden	Codering
Algemeen	1. Bron 2. Grootte van de bron 3. Jaartal (laatste generatie)	Ria Dubbeldam (2012), Verhalen over landgoederen en buitenplaatsen in Gelderland. Mep- pel: Drukkerij Ten Brink Blz. 145-155 Rond 1960 tot nu
Verhaling	1. Indirecte beschrijving van de personen 2. De bewoner wordt geïnterviewd (de bewoner komt aan het woord)	De bewoner wordt geïnterviewd
Kenmerken persoon/personen	1. Familie die er al generaties lang woont 2. Nieuwe bewoners	Familie die er al generaties lang woont
Kenmerken persoon/personen	1. Over wie wordt er gesproken /wie komt aan het woord? 2. Welke rol in de familie heeft deze persoon /hebben deze personen? (bijv. moeder, kind, tante)	Willem baron van Lynden, kasteelheer
Kenmerken persoon/personen	Indien van toepassing 1. Eigenschappen van de persoon (voorkeuren, karakter)	<i>"Als diplomatenkind heb ik over de wereld ge- zworven en toen ik later zelf voor de Rabobank ging werken heb ik ook veel in het buitenland gezeten"</i> (blz. 151). <i>"Daarom werd uiteindelijk een stichting opgericht waarin, met instemming van alle 4 de dochters het kasteel, de historische inventaris en een deel van het landgoed ingebracht werden. Grootmoe- der, moeder en ik werden er successievelijk voor- zitter van"</i> (blz. 152).
De buitenplaats / het kasteel	Noemt de persoon direct of indirect iets over de buitenplaats of het kasteel? 1. Ja 2. Nee	Ja.
De buitenplaats / het kasteel	Zo ja, wat noemt de persoon over de buiten- plaats of het kasteel? (citaat)	<i>"Het begint toch inmiddels in Nederland redelijk uniek te worden, dat zo'n huis als dit bewoond wordt door de familie die het zelf heeft gebouwd. Dat is dan wel niet de familie Van Lynden, maar de familie van mijn moeders kant, de familie Van Pallandt. Die wonen hier sinds 1530. Het huis is nooit verkocht, altijd vererft"</i> (blz. 151).

Onderwerp	Keuzemogelijkheden	Codering
		<i>"Maar dat het altijd in de familie is geweest, geeft iets heel speciaals aan het huis"</i> (blz. 151). <i>"het is een heerlijke plek, mijn echtgenote en ik genieten er enorm van dat we hier kunnen wonen. Je kunt geweldig leven óp Keppel, maar ván Keppel leven dat lukt niet"</i> (blz. 155). <i>"het onderhouden van zo'n enorm huis blijft een enorme verantwoordelijkheid, dat is al die eeuwen eigenlijk onveranderd"</i> (blz. 154).
De buitenplaats / het kasteel	Komt de band van de persoon met het huis naar voren? 1. Ja 2. Nee	Ja
De buitenplaats / het kasteel	Zo ja, hoe komt de band van de persoon met het huis naar voren? 1. Het persoon spreekt positief over het huis. (wat waardeert de persoon?) 2. Het persoon spreekt negatief over het huis (waar is de persoon minder bij mee?) 3. Anders:	<i>"Ik kwam hier als kleine jongen natuurlijk al en toen we net getrouwd waren – ik was pas 22 en studeerde nog – hebben mijn echtgenote en ik hier ook een tijd gewoond. Onze oudste is hier geboren"</i> (blz. 151). <i>"maar dat het altijd in de familie is geweest, geeft iets heel speciaals aan het huis. Het zou toch wel heel aardig zijn als we dat kunnen blijven doen"</i> (blz. 151) <i>"Mijn zoon gaat mij opvolgen als voorzitter van de stichting die eigenaar is van Keppel en heeft daarmee dan het recht op bewoning van het huis"</i> (blz. 152).
De buitenplaats / het kasteel	Wordt er gesproken over hoe de persoon het huis en de omgeving gebruikt heeft? 1. Ja 2. Nee	Ja
De buitenplaats / het kasteel	Zo ja, hoe heeft de persoon de buitenplaats en de omgeving gebruikt?	<i>"Hier staan modderlaarzen, ligt overal speelgoed van de kleinkinderen, hier wordt echt geleefd"</i> (blz. 155). <i>"Dan geniet ik meer van de week die we hier elke zomer organiseren voor een clubje jong pianotalent, zeer getalenteerde middelbare scholieren die al les hebben van twee docenten van het conservatorium van Den Haag en Amsterdam"</i> (blz. 155). <i>"het koetshuis, die nu een dagverblijf is"</i> (blz. 154).

Onderwerp	Keuzemogelijkheden	Codering
Woonmotieven	Wordt het huis door de persoon gezien als een plek waar hij/zij herinneringen aan heeft of zijn identiteit aan verleent? 1. Ja (citaat) 2. Nee	<i>"Bij allerlei formaliteiten is het voor alle partijen leuk als ik de baron ben. Als hier in het dorp volksfeesten zijn, komen ze vragen of dat op het grasveld voor het kasteel gehouden mag worden, en dan mag ik lintjes doorknippen en toespraakjes houden, enig"</i> (blz. 154). <i>"maar dat het altijd in de familie is geweest, geeft iets heel speciaals aan het huis. Het zou toch wel heel aardig zijn als we dat kunnen blijven doen. Op een gegeven moment ben je één van de laatste idioten in Nederland die nog in een kasteel woont"</i> (blz. 151).
Woonmotieven	Zo ja, is dit in een positieve of negatieve context?	Positief
Woonmotieven	Speelt de groene omgeving (park, bos, tuin, boomgaard) een rol in het leven van de persoon? 1. Ja 2. Nee	Nee
Woonmotieven	Zo ja, wordt de groene omgeving in een positieve of negatieve context genoemd?	---
Woonmotieven	Wordt het huis in zijn geheel (dus met tuin, park, bos, bijgebouwen etc.) door de persoon gezien als een plek waar hij/zij kan ontvluchten van het alledaagse leven?(nostalgie, romantisering, escape) 1. Ja 2. Nee	Nee
Woonmotieven	Zo ja, is dit in een positieve of negatieve context?	---
Woonmotieven	Wordt het huis of de omgeving door de persoon gezien als een plek waar hij/zij inspiratie aan opdoet? 1. Ja (citaat) 2. Nee	<i>"Dan geniet ik meer van de week die we hier elke zomer organiseren voor een clubje jong pianotalent, zeer getalenteerde middelbare scholieren die al les hebben van twee docenten van het conservatorium van Den Haag en Amsterdam. Dat is zoiets geweldigs. Dan worden er acht extra piano's het huis in gesleept en wordt he thuis een week lang overgenomen door muziek. De kinderen werken keihard, slapen hier in huis, eten in de kelder, rennen op het gazon en zwemmen in de rivier. Er worden ook twee concerten geregeld"</i> (blz. 155).

Onderwerp	Keuzemogelijkheden	Codering
Woonmotieven	Zo ja, is dit in een positieve of negatieve context?	Positief
Woonmotieven	Komt het belang van/de liefde voor het behoud van erfgoed van de persoon naar voren? 1. Ja (citaat) 2. Nee	<i>"maar dat het altijd in de familie is geweest, geeft iets heel speciaals aan het huis. Het zou toch wel heel aardig zijn als we dat kunnen blijven doen"</i> (blz. 151) <i>"Mijn zoon gaat mij opvolgen als voorzitter van de stichting die eigenaar is van Keppel en heeft daarmee dan het recht op bewoning van het huis"</i> (blz. 152). <i>"mijn vader vond dat je als bewoner van het kasteel altijd een spoor achter moet laten. Ik heb nu twee sporen nagelaten (...) We waren destijds met allerlei restauratieprojecten bezig en ik dacht dat het ook mooie gelegenheid zou zijn om die toren eens aan te pakken"</i> (blz. 152).
Woonmotieven	Wordt het karakter/ de esthetische waarde van het huis in zijn geheel (dus met tuin, park, bos, bijgebouwen etc.) beschreven? 1. Ja 2. Nee	Nee
Woonmotieven	Zo ja, 1. Wordt dit gewaardeerd (positieve context)? 2. Wordt dit niet gewaardeerd (negatieve context)? 3. Dit wordt neutraal beschouwd.	---
Woonmotieven	Worden er direct woonmotieven genoemd? 1. Ja 2. Nee	Nee
Woonmotieven	Worden er direct of indirect woonmotieven genoemd die niet opgenomen zijn? (wel opgenomen: 1. Herinnering en identiteit 2. Groene omgeving 3. Romantisering, nostalgie en escape 4. Inspiratie en <i>guidance</i> , 5. Liefde voor erfgoed 6. Expressief huis, esthetische waarde van het gebouw) 1. Ja (welke) 2. Nee	Hij heeft het geërfd. <i>"Toen mijn vader uit Amerika terugkwam (...) en op Keppel ging wonen, vroeg hij steeds wanneer wij op het kasteel kwamen wonen"</i> (blz. 152).

Bijlage 5

Vragenlijst

De **rood gekleurde** vragen zijn optioneel (buitenplaats / familiebezit)

Thema	Vraag	Steekwoorden
Persoonskenmerken	1. Kunt u iets vertellen over uzelf, waar komt u vandaag wat doet u, hoe lang woont u hier al?	- Beroep - Gezin - Leeftijd - Opleiding - Familie (wat deden uw ouders)
	2. Waar heeft u vroeger gewoond?	- Heeft dat invloed op de woningkeuze?
	3. U woont op een best bijzondere plek, hoe bent u hier terecht gekomen? - Waarom bent u hier komen wonen?	- Toevallig, - pragmatisch, - iets bijzonders men had al iets met de plek en kon er eindelijk wonen - intrinsieke belangstelling voor de plek? - familiehuis
	4. Wat is uw relatie met de plek?	- herinneringen? - familie relatie - financiële relatie - persoonlijke relatie - uiterlijk van de plek - geschiedenis van de plek
	5. Droomde u vroeger wel eens over een ideaal huis? Uw droomhuis? En hoe zag dat er dan uit? En in wat voor omgeving?	- Mooi - In de natuur - Groot - historisch
Buitenplaats	6. Buitenplaats, was vroeger ontvluchten van de stad, is dat nog steeds zo?	
Historie	7. In hoeverre heeft u belangstelling voor geschiedenis en het verleden, monumenten en parken?	
	8. Heeft u zich verdiept in de geschiedenis van deze plek?	
Indien familiebezit	9. Hoe ervaart u het om het landgoed van uw familie te beheren?	
	10. In hoeverre is het mogelijk om uw eigen stempel op het landgoed te drukken?	- Hoe ziet u uw rol in uw familiebezit? - (ophalen hoeveel ruimte er is om een stempel te drukken)
Indien geen familie bezit	11. Hoe ervaart u het om een buitenplaats te beheren?	
	12. In hoeverre is het mogelijk om uw eigen stempel op het landgoed te drukken	
Behoud van het erfgoed	13. Heeft u een bepaald doel voor ogen met het landgoed? Wat is uw visie m.b.t. het landgoed?	- (achterhalen of hij het huis als erfgoed ziet) heeft de oudheid van het gebouw invloed op uw plannen?

Thema	Vraag	Steekwoorden
	14. In hoeverre probeert u de continuïteit van het landgoed te waarborgen?	
Indien familie bezit	15. In hoeverre zou u willen dat uw kinderen hier later gaan wonen? Of dat het in de familie blijft?	
	16. Hoe denkt u dat het huis en de omgeving ingericht moet worden?	
Uniek	17. Wat maakt het wonen op een buitenplaats of kasteel zo uniek?(hoe is het om te wonen op een buitenplaats of een kasteel, geen uniek noemen!)	- Groene omgeving? - karakteristiek gebouw?
	18. Komen hier wel eens mensen langs? Wat zeggen ze dan over de plek en het huis?	- In hoeverre heeft u, of mensen die hier op bezoek komen, het idee dat de tijd hier stilstaat, dat men kan ontsnappen aan de dagelijkse hectiek?
Verwachtingen	19. Wat waren uw verwachtingen toen u hier bent gaan wonen?	
	20. In hoeverre zijn uw verwachtingen uitgekomen?	- Tegenvallers ?
	21. Hoe ervaart u het leven op het landgoed vergeleken met uw jeugd?	
Betekenis van het gebouw	22. Heeft het gebouw en de omgeving een betekenis voor de lokale samenleving?	
	23. In hoeverre brengt deze betekenis verplichtingen met zich mee?	
	24. Heeft u als eigenaar van het huis een bepaalde rol in de samenleving?	
	25. Wordt het huis wel eens gedeeld met de lokale gemeenschap, bijvoorbeeld voor vergaderingen?	
Identiteit	26. Biedt het wonen op deze plek ook bepaalde mogelijkheden (qua contacten ofzo) identiteit.	- contacten
	27. Voelt u zich kasteelheer/dame? Kent men u als "de bewoners van.."?	- in hoeverre bepaalt uw woning uw identiteit?
	28. eeft u contact met andere bewoners van kastelen en buitenplaatsen? Hoe ziet dat contact eruit?	- Men helpt elkaar - Borrels - Sociale netwerken - ontmoetingen
Indien de persoon thuis werkt of creatieve hobby's heeft:	29. Wat zijn uw hobby's en interesses?	
	30. In hoeverre wordt u door deze plek geïnspireerd?	

Serie NKS-rapporten

Onder redactie van dr. F. Vogelzang

In deze serie verschenen eerder:

- Deel 1 - Heden en verleden, *Religieuze herbestemming van kastelen en buitenplaatsen in Noord-Brabant*, Marloes Vrancken, juni 2009.
- Deel 2 - Beter beleven van erfgoed, *Een onderzoek naar de informatiebehoefte over kastelen*, Josephina Kuypers, Susanne Wiss, november 2009.
- Deel 3 - Een toekomst voor een verdwenen verleden, *Kasteelplaatsen in de Provincie Utrecht*, Ben Olde Meierink, Fred Vogelzang, april 2010.
- Deel 4 - Onbekend maakt onbemind, *Evaluatieonderzoek Meldpunt Bedreigde Kastelen*, Lisette Vos, april 2010.
- Deel 5 - 'Open de poort!', *De NKS als steunpunt voor provinciale kastelenstichtingen*, Joost Boomsma, Carmen Gierveld, Michiel Huisinga, Lienke Vendrik, april 2010.
- Deel 6 - Kastelen Herbestemd, *Kastelen en buitenplaatsen als instelling voor geestelijke gezondheidszorg*, Lisette Vos, oktober 2010.
- Deel 7 - Warning - Do (not) Enter, *De publieksontsluiting van kasteelruïnes in Nederland*, Vera Driessen, augustus 2010.
- Deel 8 - Vernietiging en wederopbouw, *Nederlandse kastelen en buitenplaatsen tijdens de tweede wereldoorlog*, Mariëlle Bakker, augustus 2011.
- Deel 9 - De beleving van kasteelruïnes in Nederland, *Hoe beleven bezoekers kasteelruïnes en wat zijn hun wensen voor de toekomst?*, Michiel van Ginkel, september 2011.
- Deel 10 - Een kasteelruïne om de hoek, *Wat betekenen kasteelruïnes voor omwonenden en hoe wensen zij de ruïne in de toekomst te beleven?*, Maaïke Feltmann, december 2011.
- Deel 11 - Een kastelen- en buitenplaatsencanon!?, *Adviesrapport over de mogelijke invulling van een canon over kastelen en buitenplaatsen*, Amra Sabhaz, 2012.
- Deel 12 - Het verhaal achter ons gemeentehuis..., *Onderzoek naar herbestemming van kastelen en buitenplaatsen als gemeentehuis*, Vera van der Zwan, 2014.
- Deel 13 - Locatiekeuze voor historische buitenplaatsen, *De invloed van het landschap*, Iris Koppert, 2015.
- Deel 14 - Van sprookjeskasteel to droomhotel, *De herbestemming van Limburgse kastelen vanaf 1930*, Maajke Teeuwen, 2015.
- Deel 15 - De betekenis van kasteelruïnes voor omwonenden: bezoek, verbondenheid en waardering, *Synthese van kwantitatief ruïne-onderzoek in Nederland*, Thijs Konijnendijk & Bouke van Gorp, 2016.
- Deel 16 - Sturing op de omgang met kasteelplaatsen door gemeenten, *Van A(mbitie) naar B(estemmings-plan)*, Eline van Rossum, 2016.
- Deel 17 - What to do with Heritage, *A Comparative Study of the Usage and Perception of Country Houses and Castles*, Frieda Kreuer, 2016.